

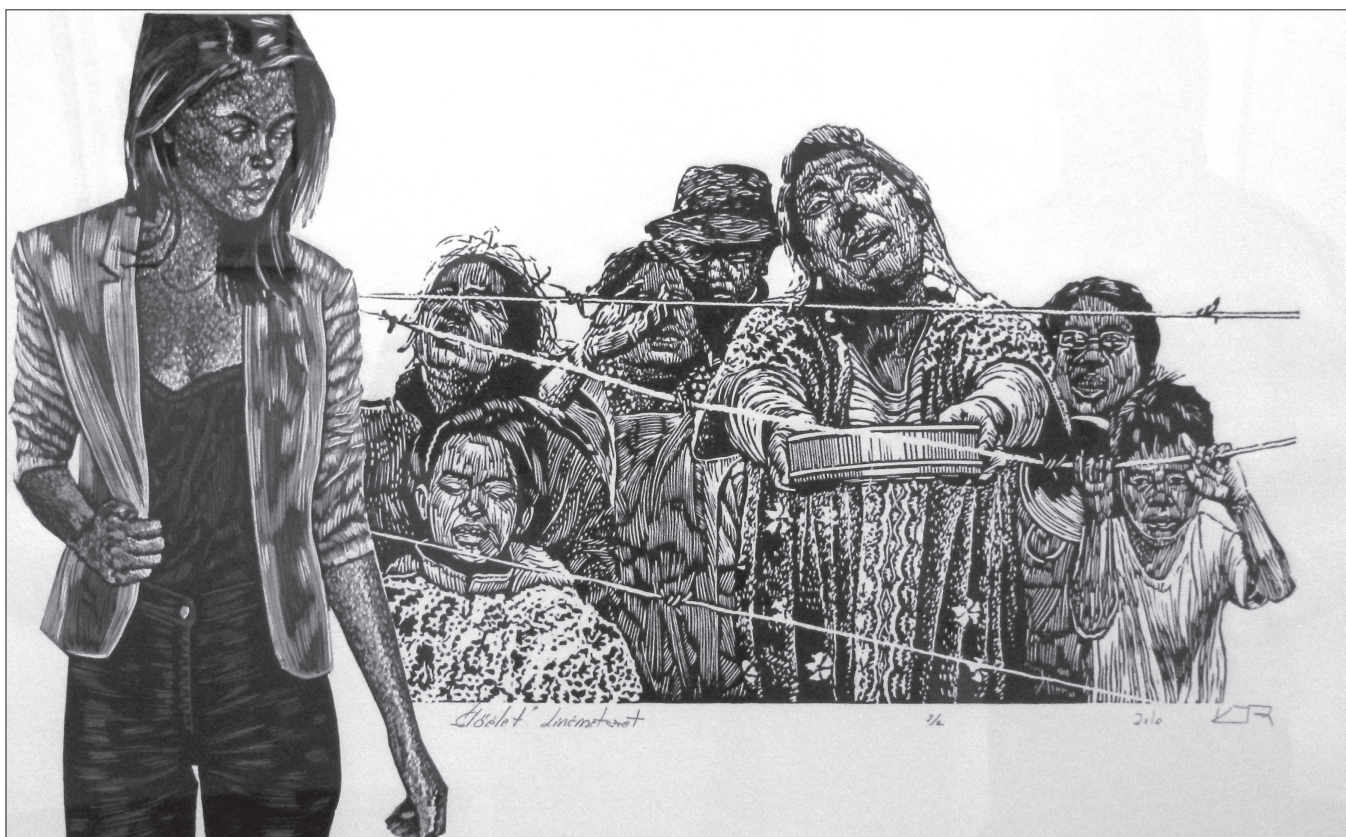
Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

143

Ipocrizie

Tuturor cititorilor, colaboratorilor și partenerilor revistei „Caiete Silvane” le urăm
Sărbători Fericite și La Mulți Ani!

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XII, Nr. 12 (143), decembrie 2016.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,

Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

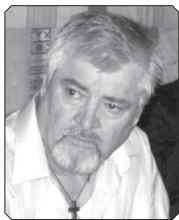
Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Sumar

- Victor Munteanu**, Poeme pentru „Caiete Silvane” pp. 1-2
- Parodie de **Lucian Perța** p. 2
- Viorel Mureșan**, Despre un proiect de estetizare a lumii pp. 3-4
- Imelda Chința, **Melosul singurătății** pp. 5-6
- Alexandru Jurcan**, Luna în care bărbațiiucid p. 6
- Gheorghe Moga**, Frazologie regională p. 7
- Carmen Ardelean**, Părerea mea p. 8, p. 15
- Marcel Lucaciu**, Caleidoscop dramatic p. 9, p. 13
- Viorel Tăutan**, Redescoperire și surpriză pp. 10-11
- Iulian Dămăcuș**, Aurel Podaru, *Baladă pentru școala de tractoriști* pp. 12-13
- Denisa Pintiută-Caian**, Oamenii Îngerilor pp. 14-15
- Imelda Chința**, Cenaclul „Silvania”. Scrisul ca eliberare p. 16
- Poeme de **Darius Porumb** p. 16
- Ioan F. Pop**, Texte inutile p. 17
- Daniel Hoblea**, Crăciunul pp. 18-19
- Augustin Mocanu**, O categorie de colinde deosebite. Căntece de colindat pp. 20-21
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *Mon Roi* p. 22
- Ioan F. Pop**, Filosofia ca exercițiu clandestin p. 23
- Marin Pop**, Alegerile parlamentare din decembrie 1937 în județul Sălaj pp. 24-27
- Georgeta Mihele**, Dumitru Tamaș - profil poetic pp. 28-29
- Roxana Cristian**, Colind de deznădejde p. 30
- Ioan Ardeleanu Senior**, Locul morții lui Gheorghe Șincai. Legendă. Tradiții. Adevăr pp. 31-40
- Irina Ciama**, Ștefan Goanță, „Patul de zăpadă”. Valențe interpretative pp. 41-42
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Sting – *57th & 9th* p. 43
- René Guénon**, Hristos – Preot și Rege, traducere de **Daniel Hoblea** pp. 44-46
- Daniel Hoblea, Viorel Mureșan**, Malaxorul de iarnă pp. 47-48

Copertile I, III și IV sunt ilustrate cu reproduceri după lucrări de grafică ale artistului plastic **Keresztes József Róbert** din expoziția „Hypocrisy” (Muza Fest, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, noiembrie 2016).

Victor Munteanu

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Singur

Azi voi împărți tăcerea la vrăbii,
gândurile vor naviga prin vinerea bătută în cuie
și mă voi odihni la umbra unei idei.

Neclintit în văzduhul curat ca iubirea,
un stejar se va justifica în fața câtorva sute de ciori.

Cu vorba umblată din poartă în poartă,
îmi voi șterge fruntea cu o bucată de cer
și toamna ce-mi va trece prin suflet
nu va mai putea ieși din cuvintele ei.

Ospățul singurătății

În noaptea sorbită calm, pe tăcute,
străzile se retrag în denumirea lor.

Plouă încet și mărunț și cu milă
și pașii te silabisesc prin stropii șoptiți.

Vremea-i ajunsă până la semn
și nici un cuvânt nu se lasă rostit.

Doar tu pe peronul pustiu,
singur
în rafala realității...

Frunze căzute pe umăr

În tăcerile toamnei nu mai locuiește nici un prieten.

Toți au plecat din albumul cu amintiri
și din viața în care n-au trăit niciodată.

Numai eu am rămas așa, un fel de rugămintă
și de cădere-n genunchi,
încât niciun ecou nu-mi mai răspunde la strigăt.

Poemul desăvârșit

Nimeni n-a putut scrie poemul perfect
care să vindece toate bolile.

Scrierea lui a început odată cu facerea Omului
și continuă până-n ziua de azi
și nimeni n-o poate sfârși:
nici Îngerii și nici Sfinții Părinți,
care sunt lumina vederii,
un mers încontinuu e căutarea.

Poemul care să te vindece de moarte
nu poate fi terminat niciodată.

Poezia e una cu Dumnezeu:
la ea nu se poate ajunge
fiindcă de acolo nu mai ai unde pleca!

Viziune

De unde stătea el nu se vedea moartea,
Dar nu se vedea bine nici viața.

Toate stăteau așezate pe înțeleșul lui,
Fără să știe că înțeleșul în sine
Are niște defecte ascunse...

(Din volumul *Prizonierul tăcerii*, Editura
Junimea, Iași, 2016)

Parodie de Lucian Perța

Victor Munteanu

Singur

(din *Caiete Silvane*, decembrie 2016)

Azi, profitând de faptul că sunt singur,
vă voi dezvălui câteva din gândurile mele avangardiste,
asta, după ce mă voi odihni puțin și, desigur,

Totul făcut cu iubire, fără a răni vederea
personalităților care mă vor citi prin reviste

Știu că umblă vorba că mi-am dobândit locuința
strigând la primar de pe marginea acoperișului cuvintelor,
dar sufletul mi-e curat și nici nu-mi dau silința
să neg asta, știu c-o s-o nege bunul cititor!

Despre un proiect de estetizare a lumii

Viorel MUREȘAN

Anul aniversar Coșbuc, 2016, marcând 30 de lustri de la nașterea poetului, a fost prilej de reeditare a câtorva dintre studiile ce i-au fost consacrate în ultima jumătate de secol. Între acestea, un loc privilegiat îl ocupă cartea lui Andrei Bodi, *George Coșbuc, monografie, antologie, receptare critică*, ediția a II-a, cuvânt înainte de Adrian Lăcătuș, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016. Publicată inițial la Editura Aula, 2002, cu titlul *George Coșbuc – monografie*, lucrarea e parte dintr-o serie de studii monografice consacrate de autor unor poeți ilustrând modernismul (*Ion Barbu – monografie*, Editura Aula, 2005) și postmodernismul (*Mircea Cărtărescu – monografie*, Editura Aula, 2000). Cele trei cercetări dovedesc nu numai o bogată disponibilitate spre receptarea diverselor formule poetice, ci chiar intenția autorului de a radiografia în diacronie poezia română și dialogul dintre poeții reprezentativi. Urmând structura statornică de colecția „canon” de la Editura Aula, cartea lui Andrei Bodi se compune dintr-o suită de șase studii critice, iar ca anexe, un text teoretic al autorului, antologie de poezie, dosar de receptare critică, date biobibliografice și bibliografie. Tocmai pornind de la formula didactic orientată a monografiei coșbuciene, în *Cuvânt înainte la ediția a doua*, Adrian Lăcătuș identifică rațiunea reeditării: „Prezenta monografie continuă deschiderea realizată de cea a lui Petru Poantă, pe care o recunoaște ca decisivă, și urmărește scoaterea lui Coșbuc de sub influența interpretărilor naționaliste și așezarea lui într-o perspectivă culturală și estetică. De altfel, utilitatea acestei formule monografice care lucrează la vedere (în anexe) cu textele literare și cu o selecție a celor mai importante texte critice despre autor, într-o receptare sintetică echilibrată, și totodată critică, este maximă” (p. 6).

În *Introducere*, Andrei Bodi zăbovește asupra *Notelor la Fire de tort*, text teoretic al lui Coșbuc, reținut și în sumarul monografiei de față. Două idei fundamentale extrage criticul dintr-o secvență a *Notelor*, anume, aceea referitoare la intenția de a crea o epopee națională și concepția privind componenta livrescă a scrisului coșbucian. Mărturisirea dorinței poetului de a realiza o epopee a fost valorificată de toată exegeza de profil, începând cu C. Dobrogeanu-Gherea, iar Andrei Bodi nu face decât să ia act de felul cum un lung șir de critici s-au poziționat față de ea. Mult mai pregnantă i se pare lui cealaltă idee, din care, de altfel, își va extrage și tema centrală a studiului său, referitoare la estetizarea lumii la Coșbuc: „Mult citatul proiect al epopeii e, în ansamblul *Notelor la Fire de tort*, un subiect secundar, cu semnificații secundare în opera autorului. Semnificativă e în primul rând ideea că ne aflăm în fața unui

poet explicit livresc, care prețuiește *meseria* aleasă, cea de poet și, în termeni mai largi, de scriitor” (p. 14). Situația poetului între cele două imagini consacrate în timp, cea de „poet al țărânimii”, fixată de C. Dobrogeanu-Gherea și atributul de „spirit citadin”, datorat lui Vladimir Streinu, nu mai este convenabilă pentru Andrei Bodi. Văzut ca o sinteză de curente literare asimilate organic, de la clasicismul greco-latin, la romantismul Biedermeier și, apoi, la simbolism, Coșbuc e poetul care, în diversitatea lui tematică, are principală țintă frumosul, adică *estetizarea lumii*, pe care o poate atinge numai grație temperamentului său iscoditor: „*Estetizarea lumii* se naște, ca deziderat, din impactul lecturilor pe care, la liceul din Năsăud și apoi la Universitatea din Cluj, tânărul Coșbuc le are” (p. 17). După cum putem observa, contribuția esențială a lui Andrei Bodi la exegeza coșbuciană prinde contur încă din acest studiu introductiv.

Capitolul intitulat *Estetizarea naturii* vine să mai atenueze senzația, oarecum indusă artificial, a lirismului pur obiectiv. Bazându-se pe intuițiile excepționale ale lui I. Negoiteșcu, Andrei Bodi va identifica, la Coșbuc, câteva dintre căile de estetizare a peisajului, caracteristice mai degrabă poeziei lirice subiective. Se poate observa aici o contaminare a limbajului critic cu acela din codul artelor plastice. Astfel, într-un pastel ca *Noapte de vară*, criticul notifică amalgamarea diurnului cu nocturnul ca ipostază a sublimării cadrului fizic. De-acum, nu mai e decât un pas, în planul receptării artistice, până la a proclama unicitatea peisajului, considerat fără termen de comparație. Elementul spectaculos din *Iarna pe uliță*, extras după monografia lui Petru Poantă, îl determină pe Andrei Bodi să riște o apropiere de tablourile lui Breugel. E o nouă ancorare în tărâmul livresc în demersul demonstrativ al criticului: „În plus, nu e nici un fel de conflict în acest decor care amintește picturile lui Breugel. Nu știm dacă Breugel l-a inspirat pe Coșbuc, dar știm, din considerațiile poetului, că, frecvent, poeziile sale pornesc de la un mediator cultural, fie că e vorba de o poezie sau de o «ilustrațiune»” (pp. 28-29). Armonizarea deplină a naturalului cu umanul, eliminarea oricăror stări conflictuale între natură și om, conduc spre o senzație de nefiresc, spre ideea de scenă regizată artificial. Oarecum, compensatoriu, „*Antropomorfizarea naturii* e parte integrantă a tendinței de *estetizare a ei*” (p. 31). Sunt avute în vedere în această propoziție critică puzderia de personificări ale mai tuturor fenomenelor din natură și așezarea eu-lui poetizant în mijlocul lor. Oricum, natura la Coșbuc e un artefact, o construcție a imaginației poetului, mai ales vizuală. Sunt pe placul criticului, din receptarea

modernă a poetului, cu predilecție, nucleele unui imaginar poetic expresionist, de-a dreptul tralian, decelate tot de I. Negoïtescu, în poezia *Pe dealul Plevnei*.

Altă entitate tematică, iubirea, atrage în discuție o nouă specie poetică, de un rafinament ce topește laolaltă gustul naturii și instinctul erotic, încă de la grecii antici și scriitorii veterotestamentari. E vorba despre *idilă*, cultivată de Coșbuc dintr-o „disponibilitate remarcabilă pentru livresc” (p. 44). Stări precum nedumerirea, neliniștea, rușinea, supărarea protagoniștilor, cauzate uneori de greșeli în dragoste, converg spre o suferință moderată, proprie idilei, după convingerea lui Andrei Bodi. Moartea e clamată mai rar și numai ca simplu joc istoric, imprimând o notă de dramatizare idilei. Culisând înspre o receptare cvasisociologică, criticul ajunge la concluzii revelatoare: „În paranteză fie spus, succesul de public al poeziei lui Coșbuc se explică și prin presupusele finaluri fericite ale creațiilor sale. Finalul fericit e, dacă nu explicit, atunci perceptibil, previzibil. Iar fericirea presupusă face parte din același mare scenariu, al estetizării *lumii*, pe care-l pune la cale poetul” (p. 50). Poemul exemplar care ilustrează ideea acestui capitol e *Nunta Zamferei*. În feericul descrierilor și în homerismul petrecerii, criticul vede căutarea frumosului absolut. Alte remarcabile poeme, precum *Crăiasa zânelor*, cu o lume de basm imaginată de Coșbuc, ori *Dușmancele*, ilustrând suferința dulce și furia descărcată în vorbe, pot oricând transforma cititorul în spectator, după o convenție identificată de critici la acest poet.

Ajungând la capitolul despre eroismul estetic, ne dumirim deplin că Andrei Bodi abordează poezia lui Coșbuc cu aceleași instrumente critice cu care scrie și despre Cărtărescu, despre Ion Barbu sau despre „direcția optzeci în poezia română”. El valorifică la maxim toată exegeza modernă a lui Coșbuc, fără a neglija nici primele studii, cele dintâi perspective critice, cea gheristă și cea maioresciană. Procedeu prin care poetul preschimbă lumea în obiect estetic, la care apelează cel mai des, este împrumutat din arta dramatică: „Să ne reamintim de *dubla convenție* pe care o identificăm în comentariul idilei. Poetul devine actor, iar actorul își asumă rolul personajului pe care-l reprezintă. La fel, cititorul poeziei devine spectator, asistă la spectacolul pus în scenă de poetul-actor-personaj” (p. 62). Sunt aduse exemple, spre a ilustra acest chip al estetizării eroicului, din *Lupta vieții*, *Regina ostrogoților*, *Decebal către popor*. În termeni lipsiți de echivoc și remarcabili, criticul își lămurește că, la Coșbuc, subiectele istorice sunt alese aleatoriu, că personajele pot fi uneori invenții, că nu realismul faptelor e avut în vedere, ci reprezentarea eroicului ca un mare spectacol. Nicio clipă nu are vreun complex în fața celor care văd în Coșbuc doar o mumie istorică, așezată sub un sarcofag de beton. Andrei Bodi simte pulsul unor latențe pe care cultura clasică a poetului le-a putut așeza la temelia operei sale: „«Țăranul» lui Coșbuc are viziuni de o adâncime poetică ce amintește tragedia greacă și prefigurează expresionismul” (p. 68). Pe ur-

mele acestor critici, exploratorul de-acum al poeziei coșbuciene identifică și o eficientă pedagogie a patriotului, în *Pașa Hassan* sau în poemele și prozele inspirate din Războiul de Independență.

Strâns legat de toate capitolele care îl precedă, cel rezervat estetizării morții se dezvoltă în jurul fastului funerar din *Moartea lui Fulger*. Reținem, ca o contribuție notabilă a lui Andrei Bodi, ideea de „poetică a gesturilor ultime”, urmărită detaliat aici, dar și într-un alt mare poem, cum este *Moartea lui Gelu*. O poezie a „agoniei frumoase” identifică monograful în această baladă, pășind astfel, împreună cu Coșbuc, spre țărurile modernității din veacul XX. Dacă nu cel mai important capitol, atunci cel mai necesar pentru primenirea perspectivei critice și pentru lecturarea printr-o nouă lentilă a poeziei lui Coșbuc, este ultimul, *Oglinzile poeziei: pastișa și parodia*. Aici intuiește criticul germenii modernității unui poet care, întâi s-a „construit”, apoi s-a „deconstruit”, ca un mare „poeta faber”: „Efortul de a deconstrui structurile proprii poeziei, punându-le ideatică sub semnul întrebării și arătând cititorului mecanismele creației, inclusiv ale propriei creații, ne dezvăluie, din nou, un excepțional profesionist al scrisului. *Nunta în codru* a fost citită de Petru Poantă ca «replică» a poeziei *Nunta Zamferei*. Am putea spune că *Nunta în codru* e o «pastișă», o «autopastișă»” (p. 88). Noțiunile de „parodie” și „autoparodie”, având subsecvent umorul, se aplică poemului *Un pipăruș modern*, care ia în răspăr mai vechile poeme eroice. Atmosfera de aici, amestecat onirică, îl prevestește pe Dimov. De altfel, e meritul lui Andrei Bodi de-a fi sesizat și, pe alocuri, adâncit corespondența, mai cu seamă tehnică, dintre cei doi mari poeți: „Aglomerarea de detalii dovedește o disponibilitate excepțională de explorare a lexicului. Nu întâmplător am asemănat deja verva lingvistică a lui Coșbuc cu poezia lui Dimov. Apropierea are ca rădăcină tocmai această surprinzătoare deschidere către zone dintre cele mai diverse ale limbajului, localizat aici în gama de ustensile ale gospodăriei” (p. 93). Ideea finală, cea de umanizare a eroicului, derivă din poema *Cetatea Neamțului*, unde sunt identificate și semne de estetizare a eroicomicului.

Prezența unui text precum *Note la Fire de tort*, în anexa volumului, are rolul, printre altele, să ne dezvăluie caracterul unitar al viziunii poetice, ideea de carte unică a întregii creații a lui Coșbuc, pe care se întemeiază în bună parte și teza lui Andrei Bodi. Antologia poetică e „croită” cam după gustul cititorului de azi, conținând un număr de pagini echivalent cu o apariție editorială pe care el o așteaptă. Un „dosar de receptare critică” se limitează și el la numai 12 surse exegetice, din care se excerptează eșantioane edificatoare pentru pozițiile critice din diferite momente istorice. Trei pagini de date biobibliografice sunt axate strict pe activitatea literară, de la creație la traduceri și la ipostaza de redactor la periodicele vremii. O monografie critică, scrisă cu siguranța unui degustător rafinat de poezie, în pragul unui centenar de posteritate a lui Coșbuc.

Melosul singurătății

Imelda CHINȚA

Ca frunza-n vânt este un roman sub semnătura Doinei Popa, apărut la Editura Junimea, Iași, 2016. Autoarea debutează editorial cu romanul *Apelul de seară*, 1985, continuând în 1998 cu volumul *Sfântă tinerețe*, iar în 2001 cu *Dragostea vine de-a valma*. Pentru *Himera cu sfetnic aprins*, autoarea a fost recompensată cu premiul „Dumitru Pricop”, oferit de Asociația „Renașterea Râmnicăneană” și Editura Rafet din Buzău, în 2013. Doina Popa readuce în prim-plan romanul analitic de factură psihologică, experimentat în perioada interbelică de Hortensia Papadat-Bengescu și reconstituie perioada anilor 1980, remarcându-se printr-o vitalitate a ritmului, prin redarea autentică a unor stări și prin pulsul vieții. Ceea ce atrage atenție este geometria scriiturii, care glisează cu dezinvoltură pe paliere distincte și în viața de familie a unor cupluri surprinse cu propriile lor frământări: familia profesorului Alexe și a Ninei, familia Carminei și a Sidoniei, dar și cea a Fanei. Autoarea dezvăluie ritmuri și raporturi dintre personaje într-un discurs narativ heterodigegetic, iar realismul introspectiv, perspectiva de adâncime, de asemenea devoalarea universului lăuntric a unor personaje au inevitabil un ascendent în proza din perioada interbelică. Roman atent și riguros construit se distinge printr-o muzicalitate interioară ce rezidă în compoziție, în reluarea motivelor, în interferența planurilor. Doina Popa creează personaje statice ale căror destine rămân fixate într-o paradigmă, iar lipsa comunicării devine pretextul unor ratări.

Titlul face trimitere la o existență incertă, protagonistă se lasă sedusă de reveriile vârstei, de frenezia simțurilor și de înfățișările unei lumi menite a-i trăda aspirațiile. Carmina este personajul principal al narațiunii, un personaj interogativ devenit expresia unor raporturi complicate, cu un spațiu interior indefinit, cu o diagramă a sentimentelor într-o permanentă oscilație. De la adolescența sub semnul vitalismului, a aspirațiilor la căsnicia eșuată se conturează o traiectorie a stărilor, cu surprize dublate de întâmplări ne-

așteptate. Lipsa comunicării devine liantul narațiunii și cauza eșuării personajelor. Lumea opacă, închisă în rigori tradiționale determină aventura unor personaje dornice de a se elibera. Relația defectuoasă părinți-copii o constrânge pe Elena, sora Carminei să fugă de acasă pentru a se căsători, iar suferința tatălui trădat, care se recunoaște învins va avea repercusiuni asupra protagonistei. Elementul balzacian este recunoscut atât în platitudinea unor destine cât și în descrierea minuțioasă a mediilor. Metamorfoza Elenei după căsătorie este examinată de un narator lucid: „Ca o mică vietate adaptabilă ce era, Elena căpătase culoarea mediului în care trăia, nu mai păstra nimic, nimic din ceea ce fusese cândva, aruncase totul cu ușurință, insensibilă la goana copleșitoare a timpului”.

Romanul este aproape mozaical și urmărește minuțios destinul mai multor personaje. Analiza nu devine sterilă, mecanismul analitic își menține vitalitatea pe tot parcursul discursului epic. Oamenii pozează, devine dificil să pătrunzi în sufletul acestora, iar Carmina cade pradă unor asemenea conjuncturi. Avalanșa patimilor și a dorințelor, exasperarea simțurilor, lumea conturată într-o permanentă agonie, frământare și înfruntare sunt principalele coordonate ale prozei Doinei Popa. Atracția spre stările interioare, spre analiză se remarcă într-o narațiune în care destinele parcurg un traseu interior convulsiv. Odată cu eșecul admiterii la facultate, neînțelegerea din partea familiei, Carmina acumulează frustrări, neliniști și va fi condamnată la o existență crispată, contradictorie. Încătușată în propriile emoții, își va consuma întreaga existență în interior, vânată de neputința eliberării.

Solitudinea, ruptura ce se înregistrează la nivelul raportului dintre ființe, însingurarea și alienarea, lipsa comunicării, de asemenea deteriorarea legăturilor sunt câteva din reperatele urmărite în roman, în care obiectivul este fixat înăuntrul lucrurilor, în esența lor. Toți cei care populează acest univers sunt ființe singure, conștiințe frământate, care caută și se caută

neconținut. Sidonia, avocată și mamă a doi copii, face eforturi de a o apropia pe Carmina de fiul ei Ovidiu, după ce eșuează în a-și ghida fiica, pe Fana în a cărei fericire nu crede: „ce rău e să fi mamă și să nu poți vorbi aceeași limbă cu copilul tău”. Prozatoarea realizează admirabile portrete atât exterioare cât și interioare. Sidonia Trofin, o fișă morală compromisă, este un simbol al femeii independente, al mamei vanitoase și posesive, un Pygmalion modern, care intervine în cele mai mici detalii în viața copiilor ei. Soțul, „era o cantitate neglijabilă, el nu conta în ecuație, cu el nu trebuia să împartă nimic”, de aceea cochetează fără scrupule cu viitorul soț al fiicei.

După o căsnicie tensionată pe parcursul a șase ani, cei doi, Carmina și Ovidiu se despart, el căsătorindu-se cu o mai veche iubită, Larisa, fiica unor medici. Personaj bovaric, visător, Carmina încearcă să-și depășească suferința interioară, să se detașeze, să uite. Dar și despărțirea va fi un intermezzo cu amăgiri, reveniri, frământări și dubitații: „Cât oare va mai dura tâmpenia asta, Ovidiu? Cât timp o să ne mai tocim unul altuia nervii? Cât?” În ciuda divorțului, Ovidiu are pretenția fidelității, o urmărește și are sentimentul posesiunii oarbe. Când o vede în compania altui bărbat se simte trădat și cu orgoliul rănit: „Mă îngrozesc la gândul că ai deveni o femeiușcă așa ca celelalte, care nu lasă să-i scape nicio

ocazie. (...) Nu-ți dai seama că, după atâția ani petrecuți împreună, între noi nu se mai poate instala acest soi de indiferență? Că eu nu accept să devii un personaj pe care l-aș detesta?”

Se poate observa în proza Doinei Popa o subtilă și suavă muzică a vocilor, a introspecției, o muzică a sensibilității trăirilor și a receptării unor stări, bine orchestrate și atent urmărite epic. *Ca frunza-n vânt* reprezintă un repertoriu al frământărilor, un melos al trăirilor crispate și al unui subconștient bulversat, aflat sub incidența constrângerii. Romanul este construit mozaical, un mozaic al sentimentelor contradictorii, acompaniate de o muzică meditativă și introspectivă, de tonuri izvorâte din interiorul unor ființe surprinse în raporturi inextricabile. Superficialitate, bovarism, frământare și sfâșietoare curmare a unor idealuri, toate sunt coagulate într-o scriere care se remarcă printr-o autenticitate a trăirii și a rostirii. Doina Popa ne oferă spre lectură un scenariu complex, cu tipuri conturate în detaliu, cu situații tensionate, consumate în lungi reflectări și în sterile discuții, în esență o fină analiză psihologică a unor personaje dubitative creionate într-un scenariu de actualitate. Cititorul este călăuzit în spațiul unor conștiințe pe care autoarea le urmărește cu minuțiozitatea unui fin analist, dovedindu-se o cunoscătoare a sufletului feminin și, deopotrivă, a celui masculin.

Luna în care bărbații ucid

Alexandru JURCAN

Philippe Djian (n. 1949) s-a făcut cunoscut după ce regizorul Jean-Jacques Beineix i-a ecranizat romanul *37°2 le matin*. A scris nuvele, dar și *Zone érogène*, iar recent a primit premiul *Inerallié* pentru romanul *Oh...* în 2012. Scria Djian că decembrie e luna „în care bărbații ucid, se îmbată, gem, mor”. Personajul central este Michèle, șefă la jocurile video, cu un fiu cam tăntălău, cu un ex-soț (care are o iubită) și cu un amant (soțul celei mai bune prietene).

Iată că la Cannes (în 2016) s-a prezentat filmul lui Paul Verhoeven – *Elle* – inspirat din romanul *Oh...* Cine este Ea? Michèle, naratoarea din roman. Regizorul a înlăturat vocea din off și, mai mult decât în carte, mizează pe insondabil. Scriind romanul, Djian s-a gândit mereu la Isabelle Huppert, drept model pentru eroina sa. Putere în fragilitate. Aici se situează jocul actriței Huppert, care sintetizează oarecum toate nuanțele din filmele anterioare, uluind printr-o interpretare de excepție. Verhoeven obnubilează frontiera dintre

culpă și inocență, dintre nebunie și normalitate. Michèle e singură, amorală, echilibrată, dură cu angajații, perversă dacă trebuie (relația sado-maso cu Patrick), marcată de un trecut monstruos (un tată criminal), cu o mamă nimfomană. Regizorul echilibrează spaima și nu se îndreaptă spre tragic. Uneori simțim, nostalgici, umbra lui Hitchcock. Michèle are toate datele necesare pentru a claca, însă ea reușește să orchestreze micul și marele infern cotidian. Nu în ultimul rând, jocurile video rimează cu realitatea și se concurează reciproc. Pericolul imanent se subînțelege.

Un film care începe în forță, urmând traiectoria unui thriller gradat, cu psihologii diverse, strunite cu abilitate. Francezii au fost dezamăgiți că filmul n-a impresionat juriul de la Cannes, că Huppert n-a fost remarcată pentru prestația ei notabilă și l-au propus pentru Oscar. Noi ne bucurăm de forța regizorului, care la 78 de ani semnează un film meritoriu, cu talent și luciditate.

Frazeologie regională

Gheorghe MOGA

„Altul mai gras, că (pe) ăsta l-am ras”

Foarte puține din îmbinările frazeologice regionale sunt înregistrate de dicționare; explicația se găsește în faptul că, fiind specifice aspectului oral al limbii, rareori ajung să fie fixate într-o creație literară devenită „sursă” pentru lexicografi. În această situație se găsește și expresia din titlu.

Cele două pronume din cuprinsul expresiei nenumind „obiectul” acțiunii, pentru a ne apropia de originea vorbei, va trebui să ne aplecăm asupra cuvintelor „pline” (*gras*, *a rade*). Cum acestea sunt polisemantice, vom alege câteva contexte în care își vor desluși sensul. De la adjectivul *gras* s-a format, prin derivare, verbul *a îngrășa*, pe care îl găsim și în expresia *a îngrășa porcul în ajun (sau la Ignat)* cu sensul „a face un lucru în ultimul moment”. Pentru dezambiguizarea sensului verbului *a rade* vom recurge la un enunț din partea a doua a *Amintirilor* lui I. Creangă: „La Crăciun, când tăia tata porcul și-l pârlea, și-l opărea, și-l învălea iute cu paie, de-l înădușea, ca să se poată *rade* mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor și ...”. Aici verbul *a rade* are înțelesul de „a îndepărta părul de pe pielea unui animal”. Izvorâtă dintr-o preocupare sezonieră (tăierea porcului), „vorba” aceasta rimată și-a schimbat sensul primind valoarea unui îndemn adresat de un meșter (șef de echipă) tovarășilor săi de muncă, îndemn prin care se sugerează reluarea/repetarea unei operații abia terminate (același îndemn se traduce, uneori, prin *altul la rând*).

În dicționarele de simboluri găsim informații despre semnificația sacrificării porcului la diferite popoare, în epoci diferite: „La greci, porcul era consacrat zeiței Demetra..., la egipteni, porcul se sacrifică în cinstea zeului vegetației Osiris, romanii sacrificau porcul în cinstea zeului Saturn” (Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri*, Editura Vox, București, 2007, p. 334). Pe aceeași pagină citim și că „astăzi porcul e

asociat necurăteniei fizice și celei morale”, fapt ilustrat și de sensurile cuvântului și ale locuțiunilor în care acesta intră. Asemeni multor substantive din câmpul semantic al viețuitoarelor (animale), *porc* a primit sensuri figurate, devenind „termen injurios la adresa unui bărbat”. Conotația morală, prin care se caracterizează defavorabil ființa umană (prezentă și în cazul altor substantive: *fiară*, *câine*, *viperă*), este dublată, în stilul familiar (popular, vulgar), de conotații sociale. Conotația morală se regăsește și în majoritatea derivatelor cuvântului (*porcan*, *porcos*, *porcește*, *porcărie*, *a porcăi*). În schimb, în cazul diminutivelor (*purcel*, *porcușor*, *purceluș*) primează conotația afectivă. Ultimul dintre acestea este rezultatul unei duble sufixări și apare în măiastra descriere *a colibei împistrite* din poemul eminescian: *Călin (file din poveste)*: „Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii păreți/ Zugrăvit-au c’un cărbune copilașul cel isteț/ Purceluși cu coada sfredel și cu bețe’n loc de labă/ Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă”.

Toate acestea sunt „uite” în preajma solstițiului de iarnă, când și expresia din titlu revine la sensul propriu. Întregul răstimp al sărbătorilor de iarnă stă sub semnul îndestulării (*Crăciunul sătul și Paștele fudul* – Zanne, *Proverbele românilor*, I, p. 56) cu roade ale pământului. Caracterul solemn și augural al mesei din seara de Crăciun este amplificat de sosirea colindătorilor, ale căror urări de belșug sunt răsplătite cu daruri. „Temeiul” răsfățului gastronomic este recunoscut, olfactiv, de colindători, așa cum lasă să se înțeleagă o m u l ț a m i t u r ă auzită într-un sat someșean: „Bunu-i porcu pârjolit/ Prin piroște tăvălit./ Cu furcuța l-om împunge,/ Pă la gură tăți ne-om unge”.

Vorbitorul de rând nu folosește neologismul *a sacrifică*, acesta rămânând doar în avertizările medicilor veterinari, el nu renunță la mai vechiul *a tăia*, care își îmbogățește sfera de locuțiuni cu una nouă: *a tăia de pe listă* „a renunța”. Făcând haz de necaz, deseori, *tăiem porcul... de pe listă!*

Părerea mea*

Carmen ARDELEAN

Dacă ne-am întreba ce fel de spirit e Daniel Săuca, răspunsul ar fi: *cu siguranță*, unul dubitativ. *Fără îndoială*, muzicienii ar considera că suntem în fața unui autentic contrapunct. Filosofic vorbind, *am certitudinea* că e o reprezentare „cu față umană” a dialecticii.

Destul de probabil că, dacă voi continua în felul acesta, voi scrie, din nou, „Polifonii interioare în tempo wordissimo”, mai ales că autorul e tot „La centru, prin nord-vest”. Text actual, chiar dacă „vremurile” și textele lui Daniel Săuca sunt altele. Sau doar textele. Ba și pre-textele.

Înclinăm să credem că actual e și un titlu precum „România mea nu mai există”. *Poate* (și) din acest motiv editorialistul nu crede până nu cercetează. Ba chiar și atunci când crede, cercetează. Cercetează „ce vrem” și „ce ni se întâmplă”.

Propunând o formulă inedită de editorial, textele publicate de Daniel Săuca în perioada 7 ianuarie 2014 - 26 octombrie 2016 conturează o radiografie a omului postmodern, o micromonografie a societății actuale. A României, a Sălajului, a Zalăului de lângă noi. Sau „de lângă drum”? *Probabil* chiar o „radiografie a disoluției moderne”, „o mărturie despre stupidenia postmodernă”, un „Big brother al postmodernității, căci obsesia vizualului, a vizibilității, a individualității e evidentă”, după cum afirma Daniel Hoblea într-o sedință de cenaclu „Silvania”.

Poate nu e lipsit de importanță că, de cele mai multe ori, e vizibilă încercarea de a nu rămâne la nivelul efectului, al schimbării, ci „se caută” cauze și, mai mult, consecințe ale efectului. Astfel, deși mostre de realitate, editorialele figurează deopotrivă „trecu-

tu vinovat” și „viitorul suferind” în încercarea de a găsi „*Explicații. Posibile explicații*”. Nu de puține ori, identificăm fărâme de jurnal. Dacă nu chiar un „Jurnal în fărâme”. Nu cădeți în capcana de a crede că e un demers neprofesionalist, lipsit de deontologie. La Daniel Săuca, o abordare așa-zis personală e, în mod paradoxal (cum paradoxale sunt multe dintre „românisme”), mai obiectivă, mai imparțială decât una asumat impersonală. Iar rețeta, formula expositivă e, de fiecare dată, alta. *Destul de probabil*, condimentele rămân aceleași: jovialitatea alternată cu ironia, râsu-plânsu cu grotescul, ba chiar „persiflarea cu autopersiflarea” (cum sublinia Ion Pițoiu-Dragomir) sau „ludicul cu solemnul” (cum afirma Marcel Lucaci). Consecința? Editorialele lasă ba impresia unor texte-Matrioskă, ba a unor texte-cal troian, ba a unor producții cinematografice „cu final neașteptat”. *Pare-se* că, asemenea unui bun prestidigitator, autorul mută luminile „scenei” când pe o realitate, când pe un fapt divers, ajungând ca, la final, să surprindă spectatorul prin magica imagine de ansamblu sau prin devoalarea trucurilor marilor „prestidigitatori”, „luminiști” ai țării.

Bănuim că vă întrebați dacă temele abordate în acest volum sunt noi, dat fiind faptul că publicarea editorialelor e o „recidivă” binevenită. Autorul v-ar răspunde, cu siguranță: „*Voi ce credeți?*” România lui Daniel Săuca (și a noastră, evident) e una previzibilă. Eternele probleme ies la iveală parcă într-un ciclu cosmic, imperturbabil: descentralizarea, „proiectul de țară”, crizele de toate stirpele, „paranoia colectivă”, manipularea maselor,

mass-media, cultura, biserica, cinematografia, învățământul, literatura, patriotismul. *Nu e posibil* să uităm „cireașa de pe tort”, ba mai bine „bomboana de pe colivă”: politica. Și uite-așa, cu intenția de a zugrăvi o realitate crudă, cruntă și... curbă, autorul ajunge, din posibil creator de frescă, vajnic portretist. În ordinea numerelor de pe tricou, intră în scena-stadion: portretul de țară, portretul de popor, apoi de politician, de autor, de ziarist. Uneori de om de cultură sau de eveniment, în adevăratul (și onestul) sens al cuvântului.

În toate cazurile, Daniel Săuca face dovada că (între)vede direcția, iar constatările sale se materializează în autentice „silogisme ale amărăciunii”, mai ales când vine/ aduce vorba despre cultură. Și despre politică și presă (greu de trecut în același enunț cu termenul „cultură”). Vorbind despre „cărți de 3 (sau mai mulți) lei”, despre beneficiile lecturii, despre nevoia de cultură, legea presei, statutul jurnalistului, destinul criticii literare

(continuare în p. 15)

Caleidoscop dramatic

Marcel LUCACIU

A căuta, mereu, adevărul, cercetând cu o privire pătrunzătoare și întorcând pe toate fețele rostul prezentei noastre existențe în amalgamul social, politic și cultural al (e)ternei tranziții, e o întreprindere anevoioasă care poate genera deopotrivă satisfacții și insatisfacții spirituale. În esență, este ceea ce face Daniel Săuca, de aproape două decenii, fie în volumele sale de versuri (*Gândacul cu cinci pene roz*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 1999; *Cartierul vestic al iadului*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2009; *Clopotele raiului*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012), fie în cărțile (nu puține la număr!) ce vizează domeniul publicisticii; o publicistică bântuită de neliniști existențiale, reflecții joviale, ironii amare și melancolii târzii (*Homo Silagenssis*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2006, 2007, 2008; *Secera și pixul. Propagandă în presa scrisă din județul Sălaj înainte și după decembrie 1989*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010; *Voi chiar vorbiți și în numele meu?*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2010; *Rotisorul politic*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2010; *România mea nu mai există*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011; *Tranșee & șantiere*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2012; *Cumetrii molcome*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013; *La centru, prin nord-vest*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015).

Cei care au frecventat textele publicistice, semnate de Daniel Săuca, știu deja că ele sunt, adesea, nu doar incomode prin tonul polemic și alura ușor pamfletară, ci, mai ales, neobișnuite prin varietatea lor formală sau, altfel spus, prin interferența și fragmentarismul diferitelor specii abordate: editorial, tabletă, cronică, eseu, jurnal, interviu, memorial etc.

Toate aceste caracteristici le regăsim în recenta carte de publicistică *Un bou în anul maimuței* (Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016), o carte ce poate fi considerată prelungirea sau continuarea *Cumetriilor molcome*, în sensul că ea strânge din nou editorialele scrise, săptămânal, pentru cotidianul Magazin Sălăjean (acum, pe acelea apărute în intervalul 7 ianuarie 2014 – 26 octombrie 2016) și valorifică, în mare parte, aceleași teme predilecte (politica, presa, cultura ș. a.).

Ancorat în realitățile social-politice naționale (comparate, deseori, cu realitățile internaționale), Daniel Săuca e un cronicar lucid al vremurilor noastre tulburi, extrem de atent la fiecare schimbare a decorului, la șoaptele din culise, la indicațiile prețioase ale regizorului de la Cotroceni și – mai ales – la rolul jucat de fiecare politician, pe scena originalei democrații românești. Prin urmare, din cronicile lui dramatice nu lipsesc reprezentările cu iz dâmbovițean: ruperea USL, sfârșitul priete-

niei dintre Victor Ponta și Crin Antonescu, „ordonanța traseiștilor”, alegerile prezidențiale din 2 noiembrie și respectiv 16 noiembrie 2014, alegerile locale din 5 iunie 2016 și câte (multe) alte spectacole (teatrale și nu prea). Evident, nu sunt uitate nici „faptele de vitejie” menite să-l trezească din amortire pe Cetățeanul turmentat de atâtea promisiuni politice: „Dl. Victor Ponta s-a dat o tură cu un F 16 american” (Nedumeriri de aprilie), iar „de 1 Mai, prin fumul național degajat de mici și friptane, am putut vedea saltul (asistat) cu parașuta al d-nei Udrea” (Euro-campanii). Înfierând impostura și parodiind, cu bună știință, înflăcăratul limbaj de lemn (de ieri și de azi), pana cronicarului alunecă, frecvent, dinspre ironia amabilă înspre sarcasmul usturător: „În altă ordine de idei (sau ce-or fi), mă minunez în continuare de corul virginelor politice (și din media). Și de mândrii bărbați politici ai patriei, înțeleptele animale politice, sub conducerea cărora ne îndreptăm spre noi victorii, pentru instaurarea societății capitaliste complet duse cu pluta” (Despre curve și animale politice). Dincolo de tenta burlescă a creionării lumii politicianilor, o lume în care se așteaptă, zadarnic, „un dram de normalitate și seriozitate” (Suspendacii), sunt vizibile anumite nuanțe (tipologii) caragialiene, întrezărindu-se, uneori, scepticismul și profetismul de sorginte cioraniană: „Când vom scăpa de logica electorală a funcționării țării, poate vom avea răgazul construcției” (Tăcere caniculară).

Jurnalist și totodată președinte al Asociației Jurnaliștilor din Sălaj, Daniel Săuca deplânge starea precară a presei scrise, dependența ei de patronat, imposibilitatea unei „formări profesionale” în condițiile „rotirii incredibile a personalului prin presă” și, nu în ultimul rând, salariile mici din această sferă de activitate. În opinia editorialistului, presa trebuie să supraviețuiască, decent, să se bucure de mai mult interes și de un sprijin real din partea statului: „Dezvoltarea mass-media, supraviețuirea ei în condiții onorabile ar trebui să fie un interes național. Statul ar merita să investească – fie și prin acordarea unor subvenții de bun-simț (de exemplu, pentru achiziționarea hârtiei de tipar) – în viitorul celei de-a patra, probabil, puteri în stat. Altfel, așa-zisul câine de pază al democrației va ajunge tot mai jigărit. O potaie fugărită de toți, inclusiv de umbra ei” (*Potaia de pază*). Din păcate, presa are o serie de slăbiciuni omenești, slăbiciuni pe care autorul le denunță cu amărăciune, le analizează cu acribie și le condamnă, irevocabil, fiind (pe bună dreptate) nemulțumit și revoltat. Iată doar câteva dintre ele: „senzaționalism prea ieftin”,

(continuare în p. 13)

Redescoperire și surpriză

Viorel TĂUTAN

Motto: „Aux âmes bien nées, la valeur n'attend point le nombre des années”.*
(Pierre Corneille, *Le Cid*)

În urmă cu vreo cincisprezece ani, când mă prinsese microbul epidemic numit internet, mi-am impus, în dispută cu bătrânul Cronos, o etapă de căutare a câtorva dintre foștii colegi din perioada stagiului militar, a studiilor medii și a celor superioare, și pe care nu-i mai întâlnisem de atunci, sau dacă ne intersectaserăm căile, nu avusesem răgazul depănării torențialelor amintiri, cum se întâmplă. Printre aceștia, speram să-l găsesc pe unul dintre cei mai agreabili prieteni, despre care aflasem că traversase Atlanticul, emigrând din motive ale căror argumente nu le știam. Constatasem uluit, însă, în timpul căutărilor, o spectaculoasă răspândire în areal spațial, dar și în spectru profesional, a numelui și a prenumelui acestuia: **Alexandru Lazăr**.

L-am găsit, dar nu din sursa cu pricina. Prietenul meu este profesor pensionar. Absolvent al Facultății de Filologie, secția Limba și Literatura Română, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, promoția 1970, potrivit propriilor mărturisiri, a fost repartizat, în urma opțiunii nemijlocite, la școala din localitatea Silistraru, județul Brăila, ținutul său natal. După susținerea și promovarea examenului de grad didactic definitiv, s-a transferat, efect al unui concurs, la cunoscutul Colegiu Tehnic „Panait Istrati” din reședința de județ (între 1990-1993 a fost director al acestei unități de învățământ, conform opțiunilor majorității colectivului didactic și didactic auxiliar). De la această unitate de învățământ a ieșit la pensie odată cu soția sa, Elisabeta, profesoară de limba rusă și limba română (1999).

În anul pensionării, au emigrat în Statele Unite ale Americii, unde cei doi copii ai lor, fiica și fiul, se stabiliseră cu oarece timp înainte.

Dar ce anume a produs declinul opțiunii mele de a scrie despre el?

Nu atât motivul declarat mai sus, ce ține de un profund sentimentalism asumat, cât revelația talentului bine disimulat în toți acești ani, acela de scriitor înclinat spre poezie.

La începutul lui decembrie 1963, reveneam acasă după doi ani și două luni de stagiul militar obli-

gatoriu și eram angajat bibliotecar la Clubul Sindicatului CFR din Jibou. În fișa postului era cuprinsă și obligația de-a asigura optima funcționare a clubului, dotat cu unul din cele șapte sau opt televizoare din localitate, cu masă de tenis etc. În plus, asimilasem și îndeletnicirile de casier al comitetului sindical și animator al activității cultural-artistice de masă. Altfel zis, aveam de lucru, nu glumă! Cei mai numeroși meseriași de la Depoul de locomotive erau tineri. Dintre ei, mi-a atras atenția, datorită aspectului mai cizelat în comportament și îmbrăcăminte, Sică, așa îi spuneau colegii de muncă. Era ajutorul magazionerului. Întâmplări nefericite ale vieții îl obligaseră, aflai mai târziu, să urmeze, după ciclul primar, o școală profesională de meserii, la terminarea căreia era pregătit să devină strungar. De fapt, îmi era fizionomic destul de cunoscut, întrucât urmase cursurile tinerei Școli Medii (liceul) din Jibou, component al primei promoții de absolvenți seraliști (1962), în timp ce eu făceam parte din clasa primei promoții, cursuri

de zi (1961). În cele opt luni, cât am fost angajat ceferist, prietenia noastră a prins contur. Era plin de viață, optimist, inteligent și talentat, așa cum se manifesta în activitatea artistică de amatori din vremea aceea. După plecarea mea la facultate, Sică și-a dat demisia de la Depou și s-a angajat profesor suplinitor de limba și literatura română în Gălpâia, din raionul Zalău, sat aflat la distanță aproximativ egală între Valea Almașului și Valea Agrijului. În perioada aceasta, s-a pregătit pentru admitere la aceeași facultate. Astfel încât din toamna lui 1965 am devenit colegi de facultate și de cameră în căminul studentesc „Avram Iancu” până în 1969, anul în care am absolvit eu.

„Viața îți oferă nebănuite și nenumărate surprize”. Iată un loc comun, sau truism, aflat în stocul gândirii umane de pe când or fi existând primele exemple de *homo sapiens* (!), cum și în cvasi-totalitatea culturilor național-etnice contemporane. Pentru că exprimă un adevăr general valabil, comun.

Aflu, din propriile-i confidențe, că bunul meu amic începuse mai demult să-și încredințeze hârtiei gândurile și sentimentele, însă, după debutul în ziarul județean brăilean „Înainte”, cu o poezie dedicată memoriei lui Panait Istrati, a continuat să scrie doar pentru sine, pentru *sertarul propriu*, ca să folosesc o sintagmă la modă în presa recentelor ultime două decenii. Abia după sosirea pe pământ nord-american, își dezvăluie Alexandru Lazăr identitatea artistică, astfel încât revine la colaborarea cu un periodic, publicându-i-se versuri în *Orizont Creștin*, revistă on-line din Chicago, și debutează editorial în 2007, cu „**Vremelnic călător**”, o plachetă de poezie religioasă apărută, iată altă surpriză, la Editura Multimedia din Arad, iar patru ani mai încoace, aceeași editură îi publică a doua carte de poezie preponderent religioasă, intitulată „**Nemistuitul rug**”. Și, spre împlinirea triadei, în sezonul primăvară-vară 2016 are pregătit pentru publicare un al treilea volum alcătuit din două părți: Poezie, „**Crini și orhidee**”, conținând un număr de 120 de poeme, și proză, „**Povestiri din mijlocul vieții**”, un cuprins de douăsprezece narațiuni, amestec firesc în proporții diverse de autobiografic și ficțiune. Declinându-mi intenția de-a încerca prezentarea scrierilor sale, mă simt îndatorat să anticipez remarcând apropierea stilistică a poeziei sale de creația gen Nichifor Crainic, Radu Gyr etc., în timp ce proza se plasează în tradiția narativă modernă, discursivă și logică, oferind totuși soluții constructive personale cu deznodământ nu întotdeauna previzibil.

*Pentru sufletele nobile, valoarea nu așteaptă deloc numărul anilor.

Alexandru Lazăr

Așteptând pe Domnul

O, umple-ne, Doamne, simțirea cu foc să ardă în noi rămășița de silă,
revarsă, Părinte, cu Harul Tău milă,
căci vine, aproape-i, al nostru soroc
și-ajunsă-i povestea la ultima filă!

Nu ne lăsa, Doamne, cu sufletul gol,
ci pune tărie-n a noastră credință,
să crească virtutea-n plăpânda ființă,
că-n noi stă păcatul și corbi dau ocol,
și stăm în durere și-n grea neputință.

Trimite, Sfânt Tată, pe Fiul la noi!
În cale-I ieși-vom cu ramuri și flori,
cu viețile noastre îi suntem datori,
căci dragostea-I mare se scurge-n șuvoi
de sfântă iertare, izvor de candori.

Așa așteptându-L pe Domnul Isus,
ofrande-I aducem pe-al vieții altar,
iubirea Lui sfântă, iubire de jar,
cuprinde o lume și este de-ajuns
a Sa mântuire primită în dar.

Călăuzire și ascultare

Motto:

„Nu-n palma mea, ci-n mâna Ta e scrisă, Doamne,
linia vieții mele”. (Lucian Blaga, **Linia**)

Trimite Duhul, Doamne-n casa mea
și călăuză-mi fie toată viața,
în capul mesei, oaspete să stea,
să-mi frângă pâinea zilei, dimineața.

La sorții lumii tras, să nu mă lase,
precum cămașa lui Isus cel Sfânt,
vegheat de El, foșnind ca o mătase,
în lira mea, să fie-al Tău Cuvânt.

Tăcute gânduri prinde-vor viu glas,
Tu să-mi vorbești, iar eu să Te ascult,
că nu-s rătăcitor și de pripas
și am acum cu Tine legământ.

Pe buze, vorbe sfinte să-mi așezi,
din harul Tău, să curgă, ca o miere
culeasă primăvara din livezi,
în inimă cântări de Înviere.

Doar voia Ta să-mi răspândești în casă
ca o mireasmă de salcâmi în floare
când taina lumii noaptea se revarsă
peste tăceri și-ntinderi selenare.

Aurel Podaru, *Baladă pentru școala de tractoriști**

Iulian DĂMĂCUȘ

Aurel Podaru a debutat cu proză scurtă și, după vreo patru cărți ale genului, a trecut brusc pe istorie literară, unde s-a remarcat cu splendida *ediție critică integrală* a operei lui Pavel Dan, marele său consătean, lucrare la care avea să mai adauge, ulterior, și *Bibliografia* acestui scriitor al Câmpiei Transilvane. Bine primite de critica literară, a cules de pe urma acestor patru tomuri vreo 25 de recenzii și cronici literare, apărute aproape toate în reviste ale URSS sau sub egida acesteia. Ca după toate acestea, să ne surprindă din nou, acum cu un poem amplu a cărui poveste o putem rezuma în câteva cuvinte... După trei ani de producție în agricultură, tânărul inginer devenit, peste noapte, profesor (schimbând pentru prima oară, vorba poetului, „sapa-n condei și brazda-n călimară!”) se trezește brusc în fața unor elevi de școală profesională. Niște adolescenți frumoși, de 15-17 ani, cei mai mulți dintre ei provenind de la țară. O școală de mecanici agricoli sau cum era cunoscută, *școala de tractoriști*, cu durata studiilor de trei ani, în care elevii beneficiau, gratuit, de casă și masă, plus haine de lucru. Internatul era obligatoriu, chiar și pentru cei cu domiciliul în Beclean. Numai astfel puteau fi supravegheați tot timpul și neabătut îndrumați spre formarea „omului nou”. Chiar și când, o dată pe săptămână, aveau voie să vizioneze un film, la cinematograful, deplasându-se încolonați, erau însoțiți de pedagog. Programul era strict și nimeni nu avea voie să „miște în front”. Regim cazon, cu impact negativ asupra noului profesor, care abia părăsise băncile facultății, regim care contrasta flagrant cu libertatea pe care o avusesse tânărul acolo.

Cât despre relația profesor-elev, balanța înclina în favoarea celui dintâi. Necon condiționat! Așa încercă el să-și explice de ce clasa anului II-C avusese parte în primul an de școală de patru diriginți. „patru într-un singur an?/ m-am holbat la elevii mei/ ca la niște extraterestri/ deși lor li se părea/ că cel picat din lună/ eram eu” (p. 12). Și încercă, încă de la început, să relaxeze oarecum această relație, care părea imuabilă, dar având grijă de a marca strict distanța respectului, cu care nu se glumea!

În fine, veni vremea participării la strângerea recoltelor de toamnă, unde atât elevii, cât și profesorul se simt mai în largul lor, iar bunele intenții ale tânărului cadru didactic erau mai puțin vizibile pentru răspândaci: „a doua zi/ la unsprezece fix/ a sunat goarna// pauză de-o țigară băieți/ cine n-are tutun/ să vină la mine// dar ei nu m-au crezut/ eram convinși că glumiți/ sau ne puneți la încercare/ dom' diriginți/ (...), deși ea putea fi riscantă (așa cum observă un elev): „prea ne cântați în strună/ dom' diriginți/ chiar nu vă temeți/ c-o să vă reclame/ cineva la partid?” (p. 20). Și s-a găsit cine s-o facă: unul „mic tuciu și afurisit/ oltean get-beget/ pripășit prin căsătorie/ pe plaiuri bistrățene/ preda elevilor/ motoare termice” (p. 32). În două-trei luni, clasa anului II-C, renumită (în sensul rău al cuvântului), abandonată de patru diriginți, devine de nerecunoscut! (Un act de eroism, la o adică!...)

Baladă pentru școala de tractoriști (cu un *Cuvânt* de Horia Gârbea) este un poem care trădează „ștufa” de prozator a lui Aurel Podaru, autorul volumelor de proză scurtă: *O fotografie veche, înrămată*, Editura Dacia, 1994, *Chef cu tero-*

riști, Editura Charmides, 2000, *Ioana pentru totdeauna*, Editura Dacia XXI, 2011. A mai publicat poezie în reviste literare precum „Vatra” unde a fost remarcat, după câte știu, de Al. Cistelean. Versurile lui Aurel Podaru sunt scrise în același registru diegetic, procedeu care, însoțit de claritatea expresiei și simplitatea căutată a frazei, reține atenția cititorului, făcând lectura mai interesantă și mai accesibilă.

Specie a genului epic, balada se înfățișează ca un amplu poem narativ, fără a exclude și unele accente lirice, unde, în general, se proiectează un eveniment eroic din timpuri istorice, fantastice sau din realitatea imediată, cu personaje prezentate mai ales în antiteză. *Balada pentru școala de tractoriști* este așadar o poveste care s-a decantat în sufletul scriitorului de-a lungul anilor, iar acum este prezentată ca o pagină reîmprospătată a tinereții cu oamenii și întâmplările ei, cu atât mai vie cu cât povestitorul

e *dascălul* pentru care adolescenții de-atunci au rămas mereu *elevii* din anul II-C, viitorii „aviatori de brazdă” (p. 34). Așadar, fapte demne de consemnat se întâmplară: un inginer caută de lucru „prin anii '67 vara”, sistemul „relațiilor” se pune-n mișcare, de data asta și în interesul unei instituții..., astfel că omul potrivit ajunge la locul potrivit. Dirigintele este un personaj insolit în școala de tractoriști, unde totuși își descoperă vocația de dascăl, un exemplu de *om nou*, altul decât cel promovată de propagandă. Personaje prezentate prin câteva linii definitorii se perindă în poem: am amintit deja de turnătorul care era – cum altfel? – „mic (desigur și sufletește) tuciu și afurisit” și care luptă în felul său pentru un ideal comun – bunul mers al școlii, al societății, ori pentru... promovarea personală, în opoziție cu femeia văduvă de război care-a crescut patru copii singură și despre care nu s-a scris nimic altceva decât *masană* (1885-1960), pe cruce...

Sensibil la frumusețea feminină, Podaru amintește și de viața agitată a profesoarei V.M., „femeie frumoasă/ distinsă și sobră/ divorțată sau văduvă” (mister încă neelucidat...), implicată prin bărbații pe care i-a cunoscut în evenimentele politice de după război. Nu lipsesc portretele unor colegi pro-

fesori, care slujesc școala, fiecare în felul său, dar având fiecare simțul responsabilității și reușind astfel să creeze un climat de muncă și cooperare în scopul instruirii tinerilor pentru învățarea unei meserii, chiar în condițiile în care ideologia sistemului dorea să controleze totul. Astfel directorul Dițu A. este un om înțelegător, maestrul Miron Gh. un tip hâtru care ține la aflarea adevărului despre istoria românilor ardeleni: „mă bondarule” îi spune unui elev: „pe tată-to l-o chemat negru/ și unguirii i-au schimbat/ numele în fechete” (p. 28). Interesantă este relatarea orei de dirigiență a profesorului Iacoban, care prin exemplele unor *tractorști la bază* deveniți (în urma studiilor): ingineri, medici, șefi de fermă, primari, definește „mândria de-a fi tractorist”, afirmație făcută cu convingerea omului „mândru că lecția lui/ și-a atins scopul” (p. 34). Cele mai sugestive portrete sunt, însă, cele ale elevilor: primul care se remarcă este unul „blond cu ochi albaștri”, Ciava Mihai (p. 12), care face o scurtă informare despre *starea* anului II-C în acel moment... Vesel este „principiul trei al dinamicii” în viziunea lui Balaban Ște. Aurică (p. 16). Autorul-dascăl dă dovadă că are humor (și nu doar în acest caz) – în sensul definirii acestuia de către Val. Panaitescu

(*Humorul*, 2003), relatând doar „principiul” + „argumentul” (în mod amical...) și neuitând bucuria școlarului de-a fi isprăvit primul extemporalul...

Scurt și cuprinzător este însă răspunsul candidatului Motz Gheorghe, care după ce recită balada lui Toma Alimoș, trebuind să explice expresia „mare la sfat” spune: „bun de clanță/ tov profesor!” (p. 26). Ar mai fi de adăugat că în afara fragmentului din balada populară amintită nu găsim, în paginile la care facem referință, peisaje, descrieri artistice, lirism afișat; întâmplarea din dealul Habadocului ține de superstiții, iar practica agricolă e anunțată astfel: „octombrie este luna în care/ berbecii dau buzna-ntre oi/ și elevii la strânsul recoltei” (bizară asociere!... dar cu tâlc...). Fără a fi vreun nostalgic (exceptând acei ani ai tinereții) aș spune că Aurel Podaru ne oferă plăcutele surprize: acea de poet (*nu-i niciodată pre târziu...*) și de cronicar „fără tendință” ai anilor cărora el le redescoperă o frumusețe pe care doar noi cei mai de demult o cunoaștem și, mai ales, reușește s-o prezinte celor de azi. Fără ostentație. Cu talent.

* Volum apărut la Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2016.

Caleidoscop dramatic

(urmăre din p. 9)

„titluri de *agățat*”, „*atentate* la limba română”, „*atentate* la profesionalism”, nerespectarea unor „minime reguli deontologice”, „eludarea aproape a tuturor regulilor de scriere, editare a unui material din genurile informative” etc. Concluzia este pe cât de gravă, pe atât de virulentă: „De fapt, nu prea mai există reguli. Și mare parte din mass-media trăiește într-o junglă informațională, în care comunicarea corectă a fost înlocuită de hoție, minciună, manipulare, persuasiune idioată” (*Deontologie*).

Cât despre cultură (sau, mai degrabă, despre pseudocultură), aceasta „rămâne o cenușăreasă a perioadei postdecembriste”, stă sub semnul „pulverizării valorilor” și al „consumerismului” („supertehnologii”, filme

„oscarizate”, cărți „de 3 lei” rătăcite prin supermarketuri etc.). Ba mai rău, „avem certitudinea prea multora că evenimente culturale, cultură înseamnă doar Zilele orașelor și comunelor și spectacolele folclorice și maneliste, și mai ales vizitele la mall-uri” (*Cultura în sărbătoare*).

Conceput sub forma unui caleidoscop de idei și imagini, de acte și tablouri decupate din cenușia realitate cotidiană, noul volum denotă un stil publicistic inconfundabil ce alternează ludicul și solemnul, veștejind ipocrizia, superficialitatea și mediocritatea veacului mercantil. Îmbinând, cu măiestrie, parafraza, interogația retorică, paralelismul sintactic, enumerația și repetiția, Daniel Săuca ne demonstrează că a rămas același poet hipersensibil, dublat de un jurnalist intransigent și atipic.

Premiul revistei „Caiete Silvane” la Festivalul de literatură „Vasile Lucaciu” (2016)

Oamenii Îngerilor

Denisa PINTIUȚĂ-CAIAN

Fermoarul portocaliu din ureche

Nu o să mă mai încred niciodată în fermoare.

Am două fermoare de plastic cafeniu, ce le-am cusut cu grijă în câte o ureche și le-am lăsat deschise. Mecanismul e destul de simplu. Se deschid și se închid, trăgându-le ușor cu unghia degetului arătător în sus, sau în jos. A fost multă gălăgie, iar tu strigai așa de tare. N-am vrut să fac nimic, de teamă sa nu-mi ghicești secretul. Așa că mi-am închis cu grijă doar urechea dreaptă. Atunci, cu stânga am auzit niște lucruri îngrozitoare.

Nu o să mă mai încred niciodată în fermoare.

Pe retină mi-am lipit un fermoar portocaliu. Într-o zi, oamenii se plimbau pe stradă așa ciudat, încât am tras în jos de cheiță. Atunci am început să văd cu mintea din spate și m-am îngrozit. Când să-l deschid din nou, nu am mai știut drumul până la el.

Așa am ajuns să-mi pun un fermoar albastru pe gură. L-am capsat. Direct închis. Mi-era teamă să nu fac vreo prostie. Atunci mi-ai trecut degetele prin păr și ai vrut să mă săruți. Pe obraz. Numai că eu nu mi-am dat seama, așa că am deschis fermoarul dintre dinți. Se blocase la jumătate și s-a rupt de acolo.

Nu o să mă mai încred niciodată în fermoare.

Fără să vreau, am găsit unul în ventriculul stâng. Nu, nu e roșu. Încă funcționează, iar eu îl aud. Până azi, când i s-au rupt din zimți. Mai întâi unul, apoi șase, apoi unul, apoi opt, zero, pe urmă trei...

Tu ți-ai dat seama și mi-ai cumpărat o haină nouă. Cu nasturi.

Praf de ciocolată

Îți plimbai mâinile umede pe sticla crăpată. Ai găsit acolo un punct mai închis ce te-a agățat. Marginea lui înflorea cu cât alunecai mai adânc. Ți s-a tăiat respirația într-un ciob. E multă gălăgie acolo, înăuntru.

- Să nu mă lași să respir... o să mi se ridice genele.

Plimbă-ți degetele prin părul meu. Să știi că nu doare. Eu doar te respir. Mi-ești drag așa, cu ochii tăi mari pierduți pe lângă sufletul meu. Știi... de la o vreme mi s-a ncrețit mintea. Acum nu îmi mai încap nicio căciulă pe cap. O să trebuiesc să le lărgesc pe toate cu părul tău. Odată, a fost o frunză. O frunză zburătăcită un-

deva prin părul încălțit. Te-ai pătat cu purpuriu, apoi albastrul a încercat să te șteargă. Așa te-am înghițit și-am învățat să plâng cu lacrimi de scorțișoară. Le-am pus în prăjitura ta preferată. Șșșșt. Să știi că nu doare. Ia doar o mușcătură. Una doar și din tine cresc acum sălcii ciocolatii. Ești așa dulce când îți plimbi degetele prin sufletul meu. Spune-mi, ce miros are?

Praf pușcat de ciocolată

E ca zâmbetul prafului de pușcă atunci când se aprinde de la scânteie. Se șterge de pe aburul oglinzii din baie. Tot nu înțeleg ce ai face dacă aș veni într-o zi și ți-aș săruta tâmplele verzi de sudoare.

Greșesc din nou. Lasă-mă să te sărut. E *atât* de simplu. Iar sălciile ciocolatii se vor preface în zâmbetul prafului de pușcă de dinainte să explodeze, zâmbet care apoi se lipește nonșalant dincolo de granița ozonului din reflexia ochilor mei.

Cântă-mă toată și nu mă lăsa să înțeleg. Să nu se prefacă în ceară soarele meu de ciocolată pe care tu-l guști în fiecare clipă a sufletului meu.

Nu mai e niciun praf

Se zice că undeva, o pată își caută drumul spre culoare. Apoi a murit și a-nviat a treia zi după ce soarele nu mai era. Acum e o pată de culoare pe care nimeni nu a mai văzut-o vreodată. Paște în câmpia mea. Paște cu poftă un miel. Iar El?

Cântă din dinți. Până când dinții i s-au colorat și au căzut – acordați. Odată, a fost o fată. Șchioapă de-un picior, s-a aruncat în grădina mea. În grădina mea de acum. Dar nu a găsit dinții, doar un abur tămâios ce i-a ars de vii plămâni, iar fața i s-a colorat. A murit atunci. A murit înecat în rinichii mei.

Iartă-mă, nu o să-ți mai beau sufletul. Nu am știut cum să-ți spun că mi-am dat seama că soarele nu mai e galben, iar cerul ascunde multă apă cu întuneric. Ploaia departe de noi. Se zice că cine iubește ploaia are sufletul... colorat. Dar tu știi deja... Vroiam să-ți spun că poate cândva... Nu mi-am mai cumpărat mașina cu cele două mâini lipite de lunetă. Cineva le-a tăiat oricum unghiile. E deja prea mult zahăr în ceașca mea cu cafea.

(Mai nou mă tratez cu Anghinarem)

Ciclo-topul

Te uitai într-o zi cu niște ochi așa mari la mine că apoi nu am știut să mai văd... O vreme. Până când am început să înțeleg. Și marea varză se făcu! Te uitai într-o zi la mine cu niște ochi așa de mari, că mi-am secăt toate răurile și copacii nu au mai știut cum să crească. Nici păsările cuib să-și mai facă. În acea zi te uitai cu niște ochi așa de mari, undeva. În străfunduri. Și mie mi-era frică. Mi-era teamă că o să se-ascundă de privirea ta.

„Sunt o boabă de cafea mâncată de un câine. Dormi, dormi! O să te trezesc toată noaptea. Râcăi înăuntru cu gheare din oasele tale.”

Apoi te-ai oprit. Ochii tăi au devenit unul singur, un giulgiu obosit. Îmi bătea sufletul așa de tare încât aproape am crezut că o să mă lase singură. De ceva timp, tot scrijeleşte cu dinții un butuc înalt. Nu am înțeles niciodată de ce nu mă lasă să îl văd.

E un butuc al naibii de gros. Într-o zi m-am coborât împreună cu el să văd lemnul. Din greșeală am alunecat și mi-am înfipt ochii în coaja umedă. La început nu am zărit nimic. Apoi, undeva în zare, o gloată de creaturi diforme ce se adulmecau, se înghițeau, nășteau.

M-am speriat așa de tare că sufletul iar a început să bată și m-a supt de-acolo. Mi-e teamă să nu se ascun-

dă atunci când voi coborî a doua oară... Poate a treia! De aceea îmi port mereu sufletul cu mine. Bine'nțeles, doar atunci când e și el de acord.

Haiduc de ocazie

Musca face báz. Muscoiul face báz báz. Musca și muscoiul fac deodată báz báz báz. Iar tu? Tu faci plici. Cu paleta din mâna dreaptă. O dată plici pentru muscă și de două ori plici pentru muscoi. Plici plici plici. E o plăcere ce îți săgeată mâna. Mai întâi vârful degetelor, apoi urcă încet spre cot și-ți străbate umărul.

Ridici încă o dată paleta, dar o scapi. Cineva te-a prins de aripă și te trânteste. Ridici privirea.

- Ți-am spus să nu te mai joci în bălegar! Într-o zi o să te-mbolnăvești.

Mă uit la mâinile murdare și le frec de față.

- Sunt cea mai frumoasă! Sunt cea mai frumoasă dintre voi toți! Sunt cea mai frumoasă din lume! Sunt cea mai frumoasă, m-auzi? Și-mi place să mă joc în bălegar.

Într-o zi o să mă fac mare. Și atunci îmi vor crește aripi. Aripi de muscă. Báz. Báz. Într-o zi o să mă fac mare și o să bázâi prin lume. O să bázâi... lumea. Și atunci voi fi frumoasă. Doar că numai eu voi ști asta.

(Materialul integral pe www.caietesilvane.ro)

Părerea mea

(urmare din p. 8)

(actualmente) sau despre o mass-media „atacată de consumism”, autorul sesizează tendința de demonetizare a valorilor, ineficiența și elitismul, eludarea regulilor și abandonarea misiunii, în fond, lipsa deontologiei în mai toate domeniile fundamentale. Datele, statisticile, studiile, sondajele îi susțin sau îi alimentează, de fiecare dată, în mod susținut, convingerile.

Nu e imposibil ca autorul să-și fi premeditat acordarea instrumentului critic, a formei discursului la tematică abordată, căci e evidentă atenția acordată stilului. Înlanțuirile ideatice sunt construite ba pe principiul contrastului, al antagoniei, ba pe cel al similarităților, evidențiate prin ample sau eliptice interogații, care năvălesc foc cu foc. De multe ori, chiar prin titlurile (lui și ale altora) care parafrazează sau intrigă/instigă/incită „din cauză de” lapidaritate. Câteva mo(n)stre: „Responsabilitatea Colectiv(ă)”, „1 Aprilie sâr-

bătorească”, „Potaia de pază”, „Suspendării”, „Da cu presa tipărită ce aveți?”, „Vă mulțămim!” „Normalitatea. Faza derbedeilor”.

„Pastilele” politice ilustrează fie dezgustătoarea pastișare, fie „gargara politicianistă”, plină de edulcoranți, mai ales când vine vorba de utopice promisiuni (Mă scuzați, minciuni!) electorale. Atent observate sunt „campaniile electorale lăsate de Cei de sus”, sondaje și afișaje electorale, dar și afișări ale „înțeleptelor animale politice” sau ale unui „decolteu (cu minuni) al d-nei Udrea”. Nu putem spune că e (doar) răutăcios, ci de-a dreptul amuzant când lasă impresia unui autor de „îndreptar de sensuri”, vorbind despre atribuțiile unui președinte sau despre deontologie, în tonalități când grave, când... agravante, ba degajat, ba degajant.

Și dacă textele lui Daniel Săuca nu sunt decât lucide exerciții de „trezire” a nației? Și dacă fiecare „așa este” nu face decât să ne îm-

pingă spre un „așa ar trebui să fie”? Și dacă ceea ce pare a fi culoare locală nu e decât alb-negrul existenței noastre? Și dacă, expunând nemulțumiri personale și frustrări colective, naționale, adevăruri dureroase, spaime ancestrale sau utopii, ziaristul-poet nu face decât să rostească o pledoarie pentru normalitate, seriozitate, discreție și echilibru?

N-aș zice, asemenea autorului, că *România lui nu mai există*. Aș zice că ar fi bine să existe România lui. *Părerea mea!*

P.S.: Această *scurtă (aruncătură de) privire* nu e un pamflet. Ne-am permis să „împrumutăm” termeni și sintagme recurente în discursul autorului. Sunt marcate cu italice. Că doar avem origini latine! Ne-am dorit să „recreăm” o atmosferă. *Înclinăm să credem* că nu va fi „cu bănat”.

* Prefață la volumul lui Daniel Săuca, *Un bou în anul maimuței*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016.

Scrisul ca eliberare

Imelda CHINȚA

Invitatul ședinței de cenaclu din data de 17 noiembrie, în calitate de lector, a fost Darius Porumb, un mai vechi cenaclist, al cărui debut a fost înregistrat în presa locală, iar începuturile literare stau sub semnul căutării identității. Absolvent de teologie, Darius Porumb a prezentat un grupaj eterogen, însumând vârste poetice distincte.

Daniel Hoblea apropie atmosfera grupajului prezentat de experiența religioasă a autorului, un Iov modern, care încearcă să transfigureze experiențele, lupta și conflictul lăuntric în poezie. Sunt recognoscibile la nivel textual un retorism, aproape psaltic, o ezitare între confesiunea totală și esențializarea discursului poetic. Primele creații citite sunt aproape baroce, încărcate și necesită o revenire asupra textului pentru a fi despovărate, în contrast cu ultimele poeme al căror drum spre limpezire este evident, remarcă Daniel Hoblea.

Președintele cenaclului, Marcel Lucaciu, surprinde substanțialitatea grupajului, vârstele diferite din care fac parte poemele, poeme eclectice, pendulând

între tradiționalism, modernism, expresionism. Criticul sălăjean apropie versul lui Darius Porumb de cel voiculescian, sesizând obsesia cuvântului, dar și o anumită răceală a versului, ce amintește de lirismul barbian. Nota distinctă autoreferențială, privirea în propriul eu, dimensiunea retorică și tensiunea semantică sunt câteva coordonate pe care se pliază poemele din grupajul lui Darius Porumb. Se resimte de asemenea un anumit bacovianism, dar și o încercare de a da expresie unor trăiri. Al doilea grupaj prezentat aduce în prim-plan unele limpeziri, poemele se scutură de prea multele cuvinte, nu se mai distinge lirismul ornamental, ci se optează pentru o simplitate a discursului poetic. A treia secțiune se remarcă printr-o esențializare poetică, privirea este dinspre poemele-fluviu spre micropoeme sintetizate. În finalul intervenției sale, Marcel Lucaciu subliniază talentul și sensibilitatea autorului, existența unor oaze de poezie în grupajul prezentat, impunându-se totuși o parcimonie lingvistică, o selecție acribioasă a versului.

Darius Porumb

chipul împăiat al poemului

risipit ca un nor
îmbrățișez
cu mâinile lungi și subțiri
chipul împăiat al poemului

mă strecur
în țeasta și inima lui

scormonind sub veșmânt
ciugulind printre oase
miezul crud al cuvintelor

în urmă rămân
doar păsări de pradă
și vatra unui foc uriaș

viața și moartea în nud

și-au îmbrățișat pe furiș nudurile
și-au împrăștiat
în fiecare dintre noi
nisipul

trupul lor pare un copac
cu ramuri mai lungi
decât depărtarea
alteori pare-o statuie
zgomotul fiecărei zile

plecările din mine

în cer

descuț
încep din nou
să dăntui printre stele

n-am să eliberez întrebările

n-am să eliberez
din pumnii strânși
întrebările
până când rădăcinile
nu vor culege
alte semințe
alți sămburi
mai vii decât mine

nocturnă

pare de icter luna
dormind în pat de cer
stele îmi fac semne să tac
să ascult greierii
sărind peste raze de lună

Texte inutile

Ioan F. POP

Realitatea este necesitatea conciliabilă a posibilității. Posibilitatea – iluzia ireconciliabilă a necesității. Înaintea lumii era o sete de lume, un gol înfometat de el însuși.

*

Trecutul – cel din care prezentul își trage neconținut seva, cel în care depozităm toată cavalcada trăirilor, visele sparte la primul val al realității, zilele care se scurg în noaptea lor ancestrală, cel pe care îl deschidem ca pe o ladă de zestre sau ca pe un sicriu... Trecutul mă leagă mai tare de prezent decât viitorul. Căci tot prezentul îl amanează trecutului. Cu viitorul nu pot garanta nici măcar *creditul* unei iluzii.

*

S-a tot clamat faptul că nu avem o „piață a ideilor”. Ceva piață ar fi, nu prea sînt, în schimb, idei. Căci ideile mari vin dintr-un adînc greu sondabil, nu din scormoneli și mici pertractări purtate la suprafața cuvintelor. Nimeni nu se prea ocupă cu travaliul *extrației* lor, ci doar cu comerțul cu amănuntul. Vînd cuvinte sulemenite în locul ideilor. De puținele idei disponibile profită, în mod paradoxal, tocmai cei cărora le lipsesc. Piața non-ideilor și a stupidității rămîne etern rentabilă.

*

Unele cuvinte ruginesc în uitare, în ne-rostirea care le anihilează treptat. Poate că ar trebui rostite, din cînd în cînd, toate cuvintele, să le ștergem de praful amneziei. Sau să le investim cu semnificația și scoliile altor tăceri lucrătoare. Cuvintele dezvăluie și ascund concomitent, provoacă și inhibă, pun în lumină și în umbră pe cel care le rostește. Cînd vorbesc în afară pot să tacă înăuntru, și cînd tac înăuntru pot să vorbească în afară. Ele mistifică realitatea cu precizia exprimării; „*la parole a été donnée à l'homme pour déguiser sa pensée*”, conform lui Talleyrand.

*

Noi nu sîntem decât o particularitate sfoasă în de-vălmășia generalității. Alteritatea ne definește conturul personal, celălalt ne dictează parcursului sinuos al eului. „Catholita” ne trasează căile aporetice ale ființării. Noi *învățăm* a muri de la celălalt, prin intermediul morții lui. Singuri, nu am avea de unde ști că există ceva de ordinul morții. Căci din moartea proprie nu apucăm să înțelegem ceva, urmînd „alterologia” lévinasiană. Putem conchide, apoftegmatice, odată cu sentența heideggeriană: „moartea ca posibilitate a imposibilității existenței”. Sau ca singura posibilitate de a

nu mai fi, de a ieși din fortuitatea existenței.

*

Poate că Dumnezeu a făcut și un plan de rezervă pentru situația cînd lumea nu iese din prima încercare. Poate că sîntem chiar rezerva lumii care nu a rezistat, care s-a prăbușit în propria splendoare. După ce Creatorul și-a încheiat Facerea, omul a început să lucreze conștiincios la Cădere. Cu toate că a dus-o aproape de perfecțiune, și astăzi lucrează la ea cu aceeași determinare maladivă. Cîțiva au început să meșterească și la Apocalipsă... Dacă Facerea și Căderea au certificat destul de vag datele creștinismului, rămîne ca Apocalipsa să-i verifice total consistența. Pînă atunci, aproximăm facerea cu datele căderii, iar probabilitatea apocalipsei cu impulsurile fricii, nesiguranței și „terminalității”. Punem senini bazele propriului sfîrșit, care, dacă va fi prea mult amînat, vom ajunge să-l cerșim. Singur la Facere, Dumnezeu va fi singur și la Apocalipsă. Pe om nu se poate conta nici la dezastru. El îl pregătește, dar nu și-l asumă. Dumnezeu ne mai ține încă la sînul (in)existenței sale.

*

Scriitorul ar trebui să fie nu doar sinteza omenescului, ci și oglinda necruțătoare a ne-omenescului cu care interacționează. În paginile sale, lumea ar trebui să-și reflecte chipul ca într-o apă limpede, relevîndu-i nu doar privirea galeșă, ci și ridurile mascate. Scrisul e valabil doar exersat în marginea prăpastiei interioare, acolo unde între totul și nimic stau punte cîteva cuvinte disleptice. Cuvinte cu care poți deturna atît viața, cît și moartea. Ultimativ, scrisul trebuie să pună moartea în dificultate. (Viața e prima dificultate a scrisului). Dacă în urma scrisului cuiva lumea proximă rămîne exact cum a fost, acel scris este absolut inutil, indiferent de farmecul stilistic, de captivanța și seducția lui frazeologică. Caci scrisul este des-facere de lume, re-facerea omului din temelii. Fără aceste atribute scrisul este caligrafie zadarnică. Tot ceea ce este educație și normalitate devine o frînă în calea eliberării totale prin scris, a sincerității și introspecției fără rest. Scrisul trebuie să fie în totalitate doar sălbaticie, furie a destăinuirii, non-omenesc. Nu poți scrie cu adevărat decât eliberat în bună măsură de postura de om. Scriitorul este ultimul *animal* alfabetizat. Unul care *urlă* în scris. Caz în care talentul, vocația, nevoia abisală a scrisului nu sînt decât boala re-umanizării. Scriitorul lucrează cam în felul cum procedează Dumnezeu cînd nu face nimic. Face încă o lume inutilă...

Crăciunul

Daniel HOBLEA

Pentru oamenii zilelor noastre, nașterea unui copil constituie un eveniment cu totul deosebit, prilejul unei bucurii greu de exprimat în cuvinte. Dar, înainte de întruparea Fiului lui Dumnezeu, lucrurile nu stăteau, întotdeauna, așa. Aproape toate triburile trace, bunăoară, aveau obiceiul să-și plângă nou-născuții și să se bucure pentru cei ce părăseau această viață, considerată de strămoșii noștri o adevărată „vale a plângerii”. Nici vechii greci nu o vedeau altfel: „A nu se naște cineva întrece tot ce s-ar putea spune” (Sophocles); sau: „Cel mai bine pentru om este să nu se nască” (Euripides). Până și latinii – cei mai pragmatici dintre antici – gândeau la fel: „Ar trebui să ne adunăm și să bocim pe acela ce se naște” (Cicero).

Într-adevăr, nașterea e însoțită de suferință și e prilej, la rândul-i, de suferință pentru cel ce se naște: suferință legată de viețuire și de perspectiva morții, ce pare să reducă la nimic toate eforturile omului. Astfel că, într-un fel, toate tânguierile anticilor erau îndreptățite, deoarece, de la Cădere și până la venirea Mântuitorului, omul a fost nevoit să îndure stăpânirea nemiloasă a celui pe care el însuși l-a ales, adică a diavolului; cu alte cuvinte, aceste tânguieri erau urmarea durerii produsă de starea păcătoasă a umanității, stare ce rezultase din neascultarea primilor oameni. Omul, prin Eva, l-a preferat la un moment dat pe „șarpe” și i-a întors spatele lui Dumnezeu, „gest” ce a atras după sine așa-zisul „blestem”, de fapt o măsură justițiară providențială, menită să evite perpetuarea la nesfârșit a răului.

Căderea omului din starea sa originară a implicat, datorită centralității poziției sale, întreaga Creație: suferința, moartea și descompunerea s-au extins asupra întregii lumi văzute („blestat va fi pământul pentru tine!” – Fac. 3.17). Faptul că „lumea zace în cel rău” (1 Ioan 5.19), i se datorează în cea mai mare măsură omului, deoarece, deși era „chip și asemănare” a lui Dumnezeu, el a urmat sfatul vicelan al îngerului căzut, devenind astfel complicele acestuia la „opera” de distrugere a creației Tatălui Ceresc.

„Și a căutat Domnul Dumnezeu spre pământ și iată era stricat, căci tot trupul se abătuse de la calea sa pe pământ” (Fac. 6.12). Însă lucrurile nu puteau să rămână așa! Într-o primă fază, Providența a hotărât să piardă prin potop toată suflarea, cu excepția dreptului Noe, a familiei sale și a câtorva perechi din fiecare specie de viețuitoare, imbarcate într-o arcă imensă. Totuși, nici în urma acestei măsuri radicale, răul n-a dispărut de pe pământ, căci el era adânc

în rădăcinat, după Cădere, în natura omului, biruirea lui necesitând, cum s-a văzut mai târziu, o strânsă colaborare între Dumnezeu și om. De fapt, imediat după Cădere, Dumnezeu le promisese oamenilor un Izbăvitor, care se va naște din sămânța femeii și va zdrobi capul șarpelui. Toți profeții, apoi, vor propovădui cu putere vestea cea bună a venirii unui Mântuitor, ce-l va elibera pe om din robia păcatului și a morții.

Noi creștinii, credem nezdruccinat că toate profețiile mesianice din Vechiul Testament s-au împlinit, la momentul ales de Promie, în persoana lui Iisus Hristos – Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii – a Cărui naștere ca Om din Fecioară o prăznuim neîntrerupt de aproape două milenii. „Căci un Copil ni s-a născut, un Fiu ni s-a dat, și domnia va fi pe umărul Lui; Îl vor numi: Minunat, Sfetnic, Dumnezeu tare, Părintele veșnicilor, Domn al păcii” (Is. 9.6). Într-adevăr, Cel ce urma să ridice păcatul lumii, nu putea să fie doar om, pentru că omul nu poate prin el însuși să învingă păcatul și moartea, dar nici numai Dumnezeu, deoarece El nu are nevoie, pentru Sine Însuși, de această biruință. În calitatea Lui de Unic Fiu al lui Dumnezeu, adică de Persoană aparținând Sfintei Treimi, Iisus Hristos este Dumnezeu deplin, „de o ființă cu Tatăl”, dar El este în același timp și Om deplin, căci și-a asumat integral condiția umană (mai puțin, firește, păcatul strămoșesc), luând trup de om de la Duhul Sfânt și din Sfânta Fecioară Maria.

Sfânta Tradiție, fundamentată pe Sfânta Scriptură, vorbește despre două nașteri ale lui Iisus Hristos: una în veșnicie, deci fără început, din Tatăl, ca Fiu Veșnic al Lui, și alta în timp, din Sfânta Lui Maică și de la Duhul Sfânt, ca Fiu al Omului, Noul Adam. Desigur, aceste două nașteri depășesc puterea noastră de înțelegere, căci nimeni nu poate, pe de o parte, să-și reprezinte și să gândească Veșnicia, și pe de altă parte, să-L conceapă pe Cel Necuprins în chip de om. Adevărurile de credință nu au fost inventate de om, ci sunt Taine revelate de Însuși Dumnezeu aleșilor Săi, în scopul mântuirii omului; ele nu sunt „iraționale”, cum smintit își închipuie ateii, ci supra-raționale, omul neputând accede la sensul lor decât prin Credință și nu prin cine știe ce raționamente sau „iluminări” estetice.

Marele înțelept Solomon se întreba în Vechiul Testament: „Oare adevărat să fie că Domnul va locui cu oamenii pe pământ?” (3 Reg. 8.27). Omenește vorbind, îndoiala lui ni se pare pe deplin justificată, dar orice credincios crede și știe că „la Dumnezeu toate

sunt cu puțință” (Marc. 10.27). Întrebării înțeleptului Solomon avea să-i răspundă peste veacuri, la „plinirea vremii”, Sfântul Evanghelist Ioan: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. (...) Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (Ioan 1.1, 14).

Fără îndoială, împrejurările istorice și minunile legate de Nașterea în lume a Domnului Iisus Hristos au o mare importanță și sunt pline de semnificații profunde. Astfel, faptul că Sfânta Sa Maică, rămânând „grea” de la Duhul Sfânt, și-a păstrat Fecioria și după ce L-a născut pe Iisus, demonstrează că plămada omească era din nou aptă să-L accepte pe adevăratul Dumnezeu și să se întoarcă la El după atâtea veacuri de rătăcire; în plus, acest fapt mai semnifică posibilitatea restabilirii purității originare a firii umane, prin primirea în profunzimea ei a Logosului divin, a lui Hristos. Apoi, faptul că El a fost conceput „pe pământ fără tată și în Cer fără mamă”, cum spuneau Sfinții Părinți, e semn că și noi suntem chemați – prin înfierea după har – la o altă naștere, superioară celei trupești, de fapt la adevărata noastră naștere, cea din Duh. Peștera în care S-a născut, reprezintă lumea – sau, prin extensie, întreaga Creație – în tenebrele căreia a coborât din iubire și într-o desăvârșită smerenie, pentru a o restaura, transfigura și desăvârși. „Căci Dumnezeu

așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3.16).

Toți și toate au participat la Nașterea Domnului Iisus Hristos: Sfânta Treime, îngerii, oamenii, dobitoacele, cerul și pământul, stelele, fiecare după firea și rostul lor. Nimeni și nimic nu poate lipsi de la acest Praznic luminos, căci „Fecioara astăzi, pre Cel mai presus de ființă naște”, cum profund glăsuiește un Imn bizantin.

În necuprinsa-i înțelepciune, Dumnezeu a rânduit ca Nașterea-i ca om să-i fie prăznuită aproape de sfârșitul anului, tocmai, credem, pentru a ne ajuta să îndurăm mai ușor sfâșietorul sentiment al trecerii, învățându-ne astfel, printre altele, că până și sfârșitul își are sfârșitul său în nesfârșitul început al Celui fără de-nceput...

Dincolo de cârnați, sarmale, cozonaci și de alte alimente binecuvântate, ar fi bine să ne amintim cât mai des și să medităm cât mai serios la faptul că acest Eveniment Unic – nașterea după trup a Domnului Iisus Hristos – a fost hotărât din Veșnicie, în sfatul de Taină al Sfintei Treimi, pentru mântuirea noastră, a tuturor... Și dacă totuși vom uita de El, prinși de lumestile noastre probleme, vor veni colindătorii, după Datina noastră străbună, să ne trezească sufletele și să ni le înalțe spre sfânta Lui Lumină. Iar noi vă urăm tuturor, împreună cu ei, Sărbători Fericite!

O categorie de colinde deosebite

– Cântece de colindat –

Augustin MOCANU

Colindele, la fel ca basmele și descântecetele, sunt creații orale care aduc în fața noastră imaginea unei lumi străvechi ale cărei rădăcini se află în preistorie. De acolo au ajuns la noi credințe, ritualuri, obiceiuri, narațiuni, personaje mitice precreeștine, mentalități, atitudini și trăiri omenști, viziuni ale acelor oameni despre Univers, Timp și Spațiu, despre Om, văzut în raport cu lumea reală și cu cea ideală, cu existența cea de Aici și cea de Dincolo.

Lumea înfățișată în poezia colindelor este un produs al imaginației și dezvăluie credința participanților la desfășurarea datinii de a-și vedea împlinite dorințele spre care aspiră în perioada sărbătorilor de iarnă, 25 decembrie - 6 ianuarie, când întreaga existență se înnoiește, renaște. În aceste cântece augurale, viața nu e înfățișată așa cum este, ci cum și-o doresc oamenii: bună, frumoasă, luminoasă, cu eroi deosebiți precum cei din poveștile fantastice, trăind ca în Rai într-o lume a abundenței de bunuri, a bucuriei și fericirii generale, unde sunt vizitați de Dumnezeu, îngeri și sfinți, care coboară la oameni, îi încercă, discută cu ei, le răspund la întrebări, mănâncă, beau și se scaldă împreună, aflându-se în comuniune ca bunii creștini ai unei comunități din copilăria creștinismului.

În privința repertoriului de colinde, zonele vecine, a Sălajului și a Codrului, sunt comparabile cu cea a Hunedoarei. Bogăția repertoriului se demonstrează prin aceea că până în prezent au fost publicate peste 2200 de texte de colindat. Marea zestre a repertoriului se vedește cu prisosință și din varietatea categorială și tipologică a

materialului. Noi am identificat 10 categorii de colinde reprezentate de 120 de tipuri și subtipuri. O simplă enumerare a numelor categoriilor de colinde: protocolare, cosmogonice, profesionale, despre fată și fecior, familiale, colinde-balade (balade de colindat), colinde de război, colinde-cântec (cântece de colindat), (clasificare dată după: Brătulescu, 1981), ne comunică ideea că poezia colindelor conține subiecte în stare să redea imaginea întregului univers al vieții noastre tradiționale.

Deoarece prezența în repertoriu a unor cântece care au și funcție de creații lirice poate părea un fapt nefiresc, am ales de data aceasta tocmai categoria colinde-cântec, pe care o prezentăm sumar mai jos și o exemplificăm cu mai multe texte.

Colindele-cântec, multe și variate melodic și tematic, nu se performau la fereastră sau în casă decât cu rare excepții ca, de pildă, *Păsărea bătrână*, care era cântată numai la femei înaintate în vârstă și singure. În genere, aceste piese erau cântate de cetele feciorilor pe drum sau *păstă ogrăzi*, mergând de la o casă la alta, căci destule sate aveau casele risipite pe spații întinse între ele. Pe cale, feciorii cântau să le treacă timpul, să se audă și să se știe cam pe unde se află ceata cutare la un moment dat. De asemenea, colindele-cântec, numite de Dumitru Pop *cântece de colindat* (Pop, 1978, p. 357) erau cântate în postul Crăciunului la șezători pentru a întreține atmosfera de voie bună și petrecere de acolo, a pregăti membrii cetelor pentru colindatul propriu-zis.

Această categorie de colinde își are originea în creații lirice care

s-au adaptat melosului specific colindelor, li s-au creat refrane potrivite melodiilor și s-au integrat genului, nu fără a-și păstra note specifice care le personalizează. Din conținutul lor se desprind două trăiri și atitudini etico-estetice fundamentale: una de tristețe profundă se degajează din tipuri cum sunt: *Turtureaua*, *Păsărea bătrână*, *Păsări surori cu mamă vitregă* și alta umoristico-satirică, din tipuri ca: *Soț mândru și băutor*, *Colinda fetei bătrâne*, *Nevastă cu drăguț*, *Preoteasă cu ibovnici*.

Spre a satisface curiozitatea eventualilor noștri cititori, redăm câteva texte:

1. Păsărea bătrână

La fântână la smochină,
Plânje-o pasăre bătrână.
„Nu mă plâng că îs bătrână,
Că mă plâng că îs străină,
C-am crescut rânduri de pui
Ș-am rămas a nimănu.
Puiț, puișorii mnei,
Când aț fost voi mititei,
Am zburat pă arătură,
V-am adus îmbucătură,
Și v-am făcut aripi bune,
Ș-aț zburat cu tăț în lume
Și m-aț lăsat de minune.
Mânânce-vă uliu', pui!
Mult am zburat pântru voi
Ș-amu dac-am bătrânit,
Nimănu n-am trebuit”.

Gărdani, MM, 2002

2. Păsări surori cu mamă vitregă

Colo jos în vale-adâncă,
Sunt doi pui de rândunică:
Unu' zboară și să duce,
Unu' rămâne și plânge.
„Așteaptă-mă, frățioare,
Pân' mi-or crește aripioare,
Aripioare de argint
Să mă duc pă su' pământ
Până la maica-n mormânt.

Să ieu sapa și lopata,
Să-i desfac măicuții groapa;
Să-i dau țărna la o parte
Și pânza pe jumătate;
Să-i văd oasele-nșirate
Și mânuțele-ncețate;
Să-i văd ochii amândoi,
Care ne grija pă noi.
Ieși, măicuță, din mormânt
Și te plimbă pe pământ,
De la mormânt pân' la poartă
Și vezi fiii cum să poartă –
Cu cămeșa nespălată,
Cu cravata necălcată.
Pă măicuța o pus glie,
Tătuca-i la cununie;
Pă măicuța o pus pământ,
Tătuca-i la jurământ;
Pă maica când u-o ngropat,
Tătuca alta ș-o aflat.

Măicuța noastră dintâie
Ne culca pă perini moi,
Dar ceie de-a doua oară
Ne culca pe talpă-afară.
Nadiș, SJ, 1970

3. Vine hulpea de la munte

Vine hulpea de la munte
Pân omăt până-n gerunche.
„Da ce hir ne-aduci, tu hulpe?”
„Ja, hiru-i bugăt de rău,
Că-ș ieu moșii fetile
Și feciorii babile.
Râd babe de hohotesc,
Plâng fete de clocotesc”.
Da' apoi moșii-așe zâcê:
„Nu fi-ț, fete, supărate,
C-or crește cucutile,
Și ne-om face dințășorii
Ș-om fi și noi ca feciorii”.

Băița de sub Codru, MM, 1975

4. Temniță pentru feciori și fete

„Ce te legeni, bradule?”
„Nu mă leagăn de frumos,
Liu-liu, măi, liu-liu!
Da mă leagăn să viu jos,
Că mâne pă prânzu' mare,
Vin meșteri din Baia Mare
Să mă taie-n tri fărtaie,
Să mă puie pă cinci cară,
Să mă doboai la țară,
Să mă facă temnicioară:
Temnicioară robilor,
Voie bună domnilor;
Temnicioară la voinici,
Ce n-ascultă de porunci”.

Chechiș, SJ, apărut în 2009

5. Puii de cuc și pasărea adoptivă

În pădure subt-un nuc
Sânt doi puișori de cuc.
Cucu-o mârș și i-o lăsat,
Și-o biată mierlă i-o aflat
Și s-o pus de i-o grijit
Până i-o zburătorit.
Și-o vinit cucu' cu vreme
Și-o aflat puii cu pene;
Și-o vinit cucu curând
Și-o aflat puii zburând.
„Puiț, puișorii mnei!”
„Ba aieștia nu-s a tăi,
Că tu-ai fost cap de bărbat
Și te-ai dus și i-ai lăsat,
Da' io-am fost cap de muier,
N-am lăsat puii și ptere”.

Odești, MM, 1967

6. Colinda fetei bătrâne

Taie, mamă, tăițaii,
Că vin pețitotii mnei,
Tichi, tichi, ta,
Ori îi taie, ori îi lasă,
Că se duc la altă casă,
Tichi, tichi, ta,
Du-te, mamă,-i cheamă-n casă
Și-i așază după masă,
Tichi, tichi, ta,
Și le dă și băutură
Da de nu m-or cota-n gură!
Tichi, tichi, ta.
Mă uitai într-o fântână,
Mă văzui fată bătrână,
Tichi, tichi, ta.
Mă uitai în ceielaltă,
Mă văzui mai minunată.
Băița de sub Codru, MM, 2005

7. Nevastă cu drăguț

La cè cruce din fereastă,
Rău sustină o nevăstă;
Nu sustină că-i de d'ină,
Da u-o bătut bărbatu
Ca să-i spuie drăguțu.
„De mi-i frige, de mi-i arde,
De mi-i pune pă cărbune,
Io drăguțu nu l-oi spune!
De l-oi spune sus l-oi pune,
De-oi tăcê l-oi mai avê”.

Oarța de Sus, MM, 1978

8. Preteasă cu ibovnici

Bate-și popa preteasa.
Nu o bate cum ș-o bată,
Cu zdiciu-ndoit în tri,
Și-și spuie ibovnicii.
„De mi-i bate, de mi-i frige,

De mi-i pune pă cărbune,
Care mi-i drag nu l-oi spune,
Că pătrupop îi pătrupop
Și iel are câte opt,
Da io, biată preuteasă,
Cum nu mi-aș țâne vo șasă?”

Băsești, MM, 1958

9. Racul pețitor

Mers-o racu a peți
La fātuța broscuții.
Află pe broască prânzând
Și fātuța măturând.
- Treci la noi și hodinește!
- N-am vinit să hodinesc,
Ci-am vinit să vă pețesc!
Da broasca zice la rac:
- Meri încolo că n-ai cap
Și nici picior de nădrag!
- Meri încolo roască, broască,
Că n-ai cap de-nvelitoare
Și nici trup de cingătoare!

Zona Codrului, MM, 1980

10. Amu vin câșlegile

Câte sărbători pă lume
Nu-s ca Crăciunul de bune;
De bune și de frumoasă
Și de veseloasă.
C-amu vin câșlegile,
S-or mărita fetile.

Umblaț, pețători,
Însurați-vă, feciori!
Că și popa așe vrê
Să mărite fetile –
Pentru cununie
Să-i umble sâmbrie.

Trajeț, muzăcant,
Că-ț bè vin și-ț mânca caș!
Trajeț cu arcu,
Că-ț căpăta colacu!

Urmeniș, MM, 1999

Bibliografie

- **Pop** = Pop Dumitru: *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978
- **Brătulescu** = Brătulescu Monica: *Colinda românească*, Editura Minerva, București, 1981
- **Burian** = Burian Vasile, Burian Susana-Florina: *Răsună blând spre seară – colinde din comuna Bălan, Zalău*, 2009
- **Mocanu** = Mocanu Augustin: *Colinde românești*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011

Filmografiile Simonei

Mon roi (2015)

Filmul seamăna la început cu un articol semiobscur despre terapii alternative, iar celor mai sceptici dintre cinefili acest început le va părea stângaci. Un genunchi accidentat este, în fapt, conform terapeutului așezat la periferia vizuală a acestui film, un refuz al pacientului de a înfrunta realitatea, o lipsă de flexibilitate, de conștientizare a lucrurilor pe care, în fuga existenței, le pierdem din vedere.

Protagonista, pe care o vedem temătoare pe înălțimile albe și pustii ale munților înainte de această explicație tangent medicală, se avântă abrupt ca într-un atac final al unei dureroase determinări pe pantele sinuos descendente. Mai apoi, în urma accidentului ori voalatei tentative de suicid, o regăsim în fața terapeutului neconvențional: o femeie cu înfățișare comună, sceptică și inteligentă, dependentă de sedative și doborâtă de durere. Internarea în clinica de recuperare îi oferă lui Tony/Marie-Antoinette (Emmanuelle Bercot) un lung prilej meditativ și genunchiul, intriga deghizată a filmului, funcționează ca rememorare a poveștii ei de dragoste cu Giorgio (Vincent Cassel). Așadar, odată cu genunchiul bolnav, Tony este, poate, pe cale să-și vindece sufletul.

Giorgio este un excentric plin de magnetism, de vitalitate, spontan și inteligent, un fel de șampanie zgomotoasă care spune adevăruri în glumă, misterios și curtenitor. Știe cum s-o liniștească pe Tony atunci când ea îi dezvăluie temerile ei cele mai ascunse și știe cum s-o facă să trăiască pasional și fără inhibiții, iar ea, atrasă ca o molie de flacără se îndrăgostește iremediabil. Sunt mici detalii în această poveste de amor furtunoasă care ne scapă dintru început, dar care, prin acumulare pe parcursul filmului acționează ca un

fel de macaz. Tony este la început un avocat așezat care începe să trăiască adolescentin, ca și cum iubirea aceasta neașteptată și târzie ar fi o ultimă șansă. Și în acest tumult al unei existențe parcă de împrumut, doar fratele ei, Solal (Louis Garrel), un fel de Jiminy din *Pinocchio*, o voce a rațiunii, pare a mai distinge ceva: Giorgio nu e cea mai bună alegere, dar cu toții știm cât de ușor de ignorat sunt sfaturile care nu se potrivesc scenariilor noastre mentale și sufletești. De fapt, acest personaj secund, este cel care dă credibilitate întregului parcurs și ceva din profunda sa înțelegere umană, neinvazivă și onestă, ce stabilește un antipod în conturarea figurilor masculine.

Mon roi se traduce prin *Regele meu* și Giorgio devine într-adevăr un suveran deplin al vieții lui Tony. Dependența sa, femeia din trecut care revine și nevoia acestuia de a-și îngriji fosta iubită depresivă și suicidală subminează treptat relația cu Tony. În ciuda intențiilor lui oneste, Giorgio nu poate să stabilească ierarhii empatică și Tony devine după căsătorie și mai ales în timpul sarcinii un element neglijabil. Durea și singurătatea ei, nevoia de intimitate domestică sunt interpretate drept toane de cel care e dependent de viață, de petreceri, de prieteni, dar și Tony e dependentă la rândul său de hipnoticul iluzoriu pe care soțul l-a adus în viața sa, astfel că uită și iartă, pleacă și revine într-o spirală a unei capitulări periculoase. În fapt, cei doi își rămân unul altuia elemente păcloase, etern fascinante, dar incongruente.

Filmul prezintă o poveste de dragoste tangibilă, reală a unor oameni care nu pot trăi împreună, dar nici separați. Pe treptele tribunalului, după divorț, cei doi se sărută și ani de zile după aceasta, niciunul dintre

Simona ARDELEAN

ei nu se poate rupe definitiv de fantoma celui alt. O căsnicie nu înseamnă doar pasiune și în acest sens, filmul poate fi și o oglindă a relațiilor din societatea modernă: atunci când răsplata imediată dispăre, când farmecul poveștii inițiale se topește într-o călduță comoditate, determinarea șubrezește.

Mon roi este un film care-ți rămâne în minte și care te forțează să-l întorci pe toate părțile, care te recheamă fascinant. Imaginea finală are o poezie aparte. Fiecare gest e o bijuterie fotografică și liniștea se lasă ca un năvod greu la margine de ape. În plus, una din melodiile de fundal, *Easy* a lui Son Lux, reprezintă o cadențare perfectă a ritmului pe care filmul îl construiește.

Pentru interpretarea plină de forță, Emmanuelle Bercot a primit un premiu la Cannes și a fost nominalizată în 2016 pentru premiile Cesar. Cu regizoarea filmului, incredibila Maiwenn, a mai colaborat în 2011 pentru filmul *Polisse* unde a jucat rolul lui Sue Ellen. Despre Maiwenn actriță, regizoare și scenaristă, fostă soție a lui Luc Besson pe care l-a întâlnit la vârsta de 12 ani și cu care, la 17 ani a avut o fiică și un mariaj de patru ani trebuie spus că reprezintă o energie tânără, creativă de la care este mult de așteptat și pe viitor.

Filosofia ca exercițiu clandestin

Ioan F. POP

S-au împlinit recent o sută de ani de la nașterea celui mai discret filosof care a trăit în spațiul nostru mi-oric (s-a născut chiar la Zalău, de unde binemerită o reverență) – Alexandru Dragomir. Discreția și solitudinea lui s-au manifestat în total contrast cu înzestrările lui filosofice, pe care le-a exersat într-o austeritate de anahoret. El cultiva meditația filosofică doar pentru sine, nelăsând să răzbată în afară nici un element din demersul său cogitabund. A practicat filosofia ca pe o reclusiune ultimă a ființei, ca pe o ripostă tăcută la gregaritatea și marasmul din jur.

Orice exercițiu filosofic mobilizează valențele gândirii nu doar pentru el însuși, ci și pentru dialogul (scris) cu alte gândiri, cu limitele și ne-limitele metafizice ale existențialității, dacă evoluează într-un climat stimulat. Ceea ce, din păcate, nu s-a întâmplat în cazul său, deși era „cel mai înzestrat cap filozofic pe care l-am întâlnit”, după cum spunea C. Noica. Dintr-un traiect cu multiple posibilități și deschideri filosofice, A. Dragomir a fost obligat, din cauza distorsiunilor istorice, să se replieze în spațiul reveriilor private, într-un *modus vivendi* aproape anonim, practicînd tot felul de activități aflate în flagrantă neconcordanță cu pregătirea și cu datele sale intelective. „Așa se face că ceea ce ar fi putut foarte bine să devină un dezastru avea să se transforme, în cazul lui Alexandru Dragomir, într-una dintre cele mai fascinante aventuri ale filozofiei din istoria culturii române: filozofia ca gândire solitară pură, ca solilocviu infinit, ca bucurie de a gândi *pentru tine* tot ce te înconjoară”, spune G. Liiceanu, care, împreună cu Editura Humanitas, are meritul – dincolo de paginile memorabile scrise despre el – de a fi recuperat și redat culturii noastre scrierile acestui filosof retractil și (auto)marginalizat, care a refuzat tranșant orice deconspirare a preocupărilor sale scripturale. A. Dragomir considera că meditația filosofică trebuie eliberată de orice constrângere exterioară, chiar și de cea a scrierii, a ieșirii dincolo de marginea sinelui. Ca atare, a refuzat să publice ceva, lăsînd să se înțeleagă doar faptul că, din cînd în cînd, se îndeletnicește aleatoriu cu filosofarea. Într-o cultură a orgoliilor auctoriale exacerbate, a maladivității supraexpunerilor și a exhibărilor impudice – în care mulți publică chiar și ceea ce nu au scris – este un caz rarisim, dacă nu unic, cînd cineva, cu asemenea potențialități sapiențiale, își refuză total exteriorizarea scripturală, preferînd să-și aștearnă interogațiile în notații fragmentare, în scurte eseuri de o uzualitate strict personală. „Dar cum poți să scrii, cînd ai putea să gîndești?”, se întreba, ironic, A. Dragomir, de parcă cele două ar putea fi despărțite în vreo circumstanță. Știa mai bine ca oricine că gîndul poate lăsa urme trainice doar în scris, pasul acestuia coincide une-

ori milimetric cu cel al cuvîntului. Prin scris, gîndul trece din albul solilocviu al tăcerii în dialectica plurivocă a comunicării intemporale. Pentru a sfida clipa, clipele, el se înveșmîntează ceremonios în grafia propriei inexistențe, încrustează cîteva semne în ceața memoriei. Își exilează ideile într-un posibil dialog. Scrisul este modul vizibil al gîndului de a dialoga cu el însuși. În rest, el își tot rememorează propria absență nescrisă, propriul gol indecidabil. Dar, desigur, privirea dragomiriană căuta alte zări ale comprehensibilității... Mă gîndesc cu infinită admirație la A. Dragomir, un *excelentissim* în filosofie, fost doctorand al lui M. Heidegger (figura centrală, alături de L. Wittgenstein, a filosofiei secolului XX), care, dintr-o modestie și onestitate rar întîlnite, nu a publicat nici o carte în timpul vieții. Și-a pus doar cîteva întrebări de o aparentă simplitate, dîndu-și răspunsuri profunde și insolite. A privit filosofia ca pe un joc existențial cu multiple provocări interogative. „A reușit să ducă la limită capacitatea (și obstinția) filozofiei de a explica imanentul neavînd altă referință decît imanentul însuși. A reușit, de asemenea, să trăiască în conformitate cu croiala gîndirii sale: nu avea doar pasiunea (organizată) a imediatului și dorința de a-l face transparent pentru intelect, avea și talentul de a coopera, armonios, cu imediatul, asumîndu-l grațios și viril” (A. Pleșu). Scrisul său fragmentar, gnostic, i-a permis valorificarea plurală a incertitudinilor cognitive, a tuturor reziduurilor ființei care își refuză idiosincronic orice statut. El se definește chiar prin in-definibilul antrenat în scurte respirații, prin sincretismul unor abordări și perspective. Tentația scrisului său apoftegmatic vine din totala lui libertate, dar și din riscul absolut al ratării. Căci chiar și tăcerea are nevoie de reazemul scris al cuvintelor.

Tot ceea ce a scris, în momentele sale de reverie, a rămas doar un exercițiu pentru sine, pentru a-și conecta gîndirea la cele mai înalte spirite, pentru a o ține trează. Nota unele idei, diseca fenomenologic anumite concepte doar pentru a se clarifica pe sine, pentru a-și antrena gîndirea, pentru a se edifica. Cele cinci cărți ale sale, publicate postum, sînt solilocviile unui spirit rafinat care încearcă să topească ideile în banalitatea vieții și viața în traiectul surprinzător al ideilor. Gîndirea care se gîndește pe sine fără nici o urmă exterioară pare să fi fost deviza acestui filosof total „privat”. A practicat filosofia doar ca pe o inițiere clandestină, ca pe un dialog diaporematic cu marii gînditori care au trăit înainte sa. Personalitate aparte a filosofiei românești, A. Dragomir rămîne paradigma „gînditorului singuratic”, a celui care a știut că lumea nu poate fi înțeleasă decît de pe margine. Poate că de aceea, în resemnarea lui tăcută, făcea o „teză de doctorat la Dumnezeu”...

Alegerile parlamentare din decembrie 1937 în județul Sălaj

Marin POP

Alegerile parlamentare din decembrie 1937 au adus câteva noutăți în viața politică românească. A fost pentru prima dată în întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale când partidul aflat la guvernare, cel care organiza alegerile și de obicei le câștiga, nu a obținut 40% din numărul total de voturi exprimate, ceea ce îi asigura majoritatea în Parlament, prin „prima electorală”. Ea a fost introdusă prin legea electorală din anul 1926, cu scopul de a asigura o anumită stabilitate în Parlament.

O altă premieră a fost aceea că la guvernare a fost desemnat partidul care s-a clasat abia pe locul 4, cu doar 9% din numărul total de voturi. Este vorba de Partidul Național-Creștin, condus de Octavian Goga, desemnat de regele Carol al II-lea să alcătuiască noul guvern.

Cea de a treia premieră nedorită era aceea că partidul Totul pentru Țară, partid de extremă dreaptă, condus de Corneliu Zelea Codreanu, s-a clasat pe locul 3, cu 15% din numărul total de voturi, după PNL și PNT.

Într-un astfel de context politic tensionat, atât pe plan intern, cât și extern, în anul 1937 au avut loc în România atât alegeri locale cât și parlamentare.

Pe data de 25 iulie 1937 au avut loc alegerile județene. În județul Sălaj, ele au fost câștigate de către organizația Partidului Național Țărănesc (P.N.Ț.), care a obținut o victorie categorică în fața Partidului Național Liberal (P.N.L.), partid aflat la guvernare din noiembrie 1933. Liberalii lui Gheorghe Tătărescu, care fusese desemnat prim-ministru al României, deși nu era președintele partidului, dar era omul regelui Carol al II-lea, au obținut, în Sălaj, doar 10.111 voturi și s-a situat pe locul trei. Pe primul loc s-a situat P.N.Ț., care a obținut 19.140 de voturi, iar pe locul al doilea Partidul Maghiar, care au obținut 12.130 de voturi. Astfel, P.N.Ț. Sălaj a întrunit 61% din numărul total de voturi și a obținut 18 mandate de consilieri județeni, iar partidul maghiar 39%, respectiv 12 mandate¹.

Președinte al noului Consiliu Județean Sălaj a fost ales vicarul Petru Cupcea, vicepreședinți, Vasile Indrean și Traian Mihalca, secretari, Vasile Șimon și Erdeli Romul, iar în funcția de chestori au fost aleși Gheorghe Filep și Ioan Rațiu².

La nivel de țară au ieșit învingătoare tot listele P.N.Ț., în marea majoritate a județelor. Astfel, P.N.Ț. a obținut 152.000 de voturi, liberalii – 143.000, Vai-

da – 42.000 și Gogo-cușiștii – 61.000 voturi.

Ziarul clujean „Patria”, oficiosul ardelean al P.N.Ț. sublinia, la rândul lui, victoria și semnificația acestor alegeri, în special în județele lui Iuliu Maniu și I. Mihalache, „cari s-au situat și de astă dată în locul de cinste al celei mai strălucite victorii. Tălcul marilor majorități din Muscel și Sălaj este limpede: țara s-a rostit încă o dată, masiv și hotărât. Concluzia este una singură: guvernul trebuie să plece, pentru că e alungat. Succesiunea legitimă este cea a partidului național-țărănesc”.

Președintele organizației județene a P.N.Ț. Sălaj, Victor Deleu, fost primar al Clujului în perioada iunie 1932, până la venirea liberalilor la putere în noiembrie 1933, era felicitat „din toate părțile”. La fel, întreaga organizație sălăjeană, care anunța astfel strălucita victorie: „Organizația partidului național-țărănesc din județul nostru, condusă de d-l dr. Victor Deleu este în măsură să anunțe o frumoasă izbândă electorală. Cu toate abuzurile și șiretlicurile guvernului cari nu au lipsit nici în județul nostru, cu toată propaganda demagogică și deșănțată a partidelor de dreapta extremă reunite sub semnul vaidist, cu toate că foarte multe cărți de alegător nu au putut fi ridicate de țărâtimea național-țărănistă fiindcă pentru un duplicat s-a cerut suma de Lei 50 (fapt absolut ilegal), p.n.ț. a întrunit aproape 20.000 de voturi”³.

Victoria P.N.Ț. însemna respingerea de către electorat a tendințelor liberalilor de a mai rămâne la putere și respingerea extremismului de dreapta, în mod categoric (ceea ce nu a mai fost valabil la alegerile parlamentare, unde legionarii s-au clasat pe locul 3). De asemenea, era o indicație fermă a preferinței electoratului pentru țărăniști, în vederea schimbării regimului politic din țară, în toamna aceluși an.

Încheindu-se mandatul de patru ani al guvernului liberal, regele a avut consultări cu președintele P.N.Ț., Ion Mihalache, pentru formarea unui nou guvern, dar a impus condiția ca acesta să colaboreze cu Vaida Voevod, ceea ce conducerea partidului nu a acceptat. Nici nu a primit bine refuzul lui Mihalache, că, la 20 de minute de la plecarea acestuia, regele Carol I-a chemat din nou pe Tătărescu să formeze tot el noul guvern, care a și depus jurământul pe data de 17 noiembrie. La data de 19 noiembrie a fost dizolvat Parlamentul și stabilită data noilor alegeri. Astfel, pentru Adunarea Deputaților alegerile urmau să aibă loc pe data de 20 decembrie, iar pentru Senat,

23-28 decembrie⁴.

În aceste condiții, Iuliu Maniu sosește în Capitală, pe data de 21 noiembrie, fiind primit cu entuziasm de zeci de mii de cetățeni, în frunte cu Nicolae Lupu, președintele organizației București a P.N.Ț.⁵

Pe data de 23 noiembrie 1937 a avut loc ședința Comitetului Central Executiv al P.N.Ț. Președintele partidului I. Mihalache își dă demisia și se adresează lui Iuliu Maniu cu următoarele cuvinte: „Îți dau ultima poruncă pe care o mai pot da ca șef: Domnule Maniu, preia comanda, iar soldatul Mihalache dela Topoloveni te va urma necondiționat”⁶. Astfel, după patru ani de la momentul în care s-a retras din funcția de președinte, Iuliu Maniu revenea la conducerea P.N.Ț.

Cartelul electoral încheiat de liberali cu iorghiștii și vaidiștii a dus la demisia din „Frontul Românesc” a fruntașilor politici Emil Hațieganu⁷, Dionisie Roman, Bohățiel și Gavril Iuga, șefii organizațiilor din județele Cluj, Târnava Mare, Satu Mare și Maramureș. De asemenea, avocatul Teodor Giurgiu, fost deputat liberal de Cluj îi adresează o scrisoare lui Octavian Prie, președintele organizației județene a P.N.Ț. Cluj, prin care cerea înscrierea în partid. O astfel de scrisoare o adresează lui Ion Mihalache, printre altele, generalul Sichitiu, fost șef al Marelui Stat Major al Armatei⁸.

Urma o campanie electorală decisivă pentru viitorul României. Principalul obiectiv urmărit de către Maniu a fost acela de a dejuca planurile regelui Carol al II-lea și a metresei sale, Elena Lupescu, care doreau discreditarea totală a întregii clase politice și instaurarea unui regim autoritar personal.

La data de 25 noiembrie 1937, Iuliu Maniu, Corneliu Zelea Codreanu și Gheorghe Brătianu semnav un pact de neagresiune electorală, pentru care liderul P.N.Ț. a fost aspru condamnat la proces și apoi de către istoriografia comunistă. Însă, după cum afirmă și unul dintre biografii lui Iuliu Maniu, Apostol Stan, „pactul de neagresiune electorală a asigurat alegerilor din 20 decembrie 1937 legalitate, limitând ingerințele guvernamentale și făcându-l pe Tătărescu să eșueze în fața urnelor”⁹.

Iuliu Maniu explică mai târziu și motivele care l-au determinat să încheie acest pact cu legionarii: „Eu prin acțiunea mea față de legionari urmăream două lucruri pe care le-am și atins. În primul rând să trântesc în alegeri pe d. Tătărescu; în al doilea rând să scot la suprafață acele forțe care până atunci lucrau subteran, în mod ascuns, din întuneric și deci să ne putem cunoaște, să ne măsurăm ideile și pe urmă să vedem ce spune opinia publică românească”¹⁰.

Pentru a vedea că afirmațiile făcute de către Iuliu Maniu erau sincere, redăm și noi, în continuare, textul integral al pactului de neagresiune electorală¹¹: „Se încheie între partidele subsemnate o înțelegere cu scopul de a apăra libertatea și asigura corectitudi-

nea alegerilor. Aceste partide încheie pentru timpul alegerilor actuale în vederea scopului propus un pact de neagresiune.

Pactul de neagresiune înseamnă înconjurarea actelor și limbajului de violență și de denigrare; dar nu împiedică afirmarea ideologiei proprii și discuția de bună credință. Se va aduce un cuvânt de chemare și celorlalte partide să se alătore acestei înțelegeri. O comisie comună va stabili modul de procedare și demersurile care vor trebui puse în aplicare în cazul infrațiunilor ce ar fi să se producă.

Corneliu Zelea Codreanu - Șeful Mișcării Legionare; Iuliu Maniu - Președintele Partidului Național-Tărănesc; Gh. I. Brătianu - Președintele Partidului Național-Liberal”.

În aceeași zi, în cadrul unei conferințe de presă, ținută la Atenee Palace, Iuliu Maniu anunță încheierea acordului electoral în vederea asigurării libertății și corectitudinii alegerilor parlamentare care urmau. Subliniază că fiecare partid își păstra nealterată ideologia sa și că la baza înțelegerii nu a stat decât gândul de a salva „demnitatea națională, dând posibilitatea liberei și egalei afirmări a glasului ei, zădărnicierea eventualelor tentative de a falsifica voința națională”¹².

Conducerea P.N.Ț. publică un manifest-program, semnat de Iuliu Maniu și Ion Mihalache. În manifestul electoral era expusă esența Programului partidului adoptat în anul 1935, în care se prevedea primatul țărănimii, a agriculturii și muncii, în ordinea socială; de asemenea, respectarea cererii poporului român de a se da ideii naționale „un conținut real nu numai în concepția și organizarea de stat, ci și în organizarea economică, socială și culturală”. În domeniul politicii externe, P.N.Ț. se pronunța credincios alianțelor tradiționale ale țării și considera un imperativ categoric intangibilitatea frontierelor. Totodată, se poziționa categoric împotriva Camarilei, definită ca „elemente iresponsabile”, care se interpuneau între Națiune, Coroană și guvernul Tătărescu¹³.

Pe data de 30 noiembrie 1937, la Cluj, are loc ședința Comitetului Executiv al organizațiilor P.N.Ț. din Ardeal și Banat, la care participă și Iuliu Maniu. Scopul întrunirii era definitivarea listelor de candidați în județele din Ardeal și Banat. La ședință au participat fruntași politici din toate județele transilvănene. Ședința a fost deschisă de Valer Moldovan, vicepreședintele P.N.Ț. din Ardeal și Banat, în lipsa

lui Mihai Popovici, președintele organizației provinciale și a lui Victor Moldovan, secretar general, care erau bolnavi. Valer Moldovan arată scopul întâlnirii și dă cuvântul lui Emil Hațieganu, revenit în P.N.Ț.¹⁴, care vorbește despre rolul istoric pe care soarta l-a hărăzit lui Iuliu Maniu. La rândul lui, Iuliu Maniu face un excurs al activității politice a lui Emil Hațieganu, pe care îl cunoștea de mic copil, când vizitase Bădăcinul. Vorbește despre durerea sufletească pe care a simțit-o în momentul când a plecat din P.N.Ț. împreună cu Alexandru Vaida-Voevod, dar că a știut că plecase dintr-un „sentiment nobil de prietenie față de un om mare care a greșit”. Apreciază că E. Hațieganu nu „perzistă” în greșeală ca și Vaida și că s-a reîntors în sânul P.N.Ț. Dar, spune el, „ne revedem din nou la luptă, nu la masa cu bunătați, cu măririi, cu onoruri și cu plăceri”. Tot acum, Emil Hațieganu a fost ales ca vicepreședinte al organizației provinciale a P.N.Ț. din Ardeal și Banat. De asemenea, Comitetul provincial a ales pentru perioada alegerilor un Comitet electoral, cu misiunea de a dirija propaganda, presa și a conduce alegerile. Din Comitet făceau parte următorii fruntași politici: Valer Moldovan, Emil Hațieganu, Octavian Prie, Ionel Pop, Valentin Poruțiu, sălăjeanul Victor Deleu, Simion Nemeș, Victor Jinga, Gheorghe Dragoș, Valeriu Moldovan și Emil Marincaș ca secretar¹⁵. În Comitet mai sunt cooptați fruntașii politici: Simion Hațieganu, Cornel Bianu, Flaviu Laurențiu, Gheorghe Dragoș, Nicolae Buta, tânărul jurnalist și om politic sălăjean Corneliu Coposu și Gheorghe Giurgiu. În vederea repartizării muncii, Comitetul s-a constituit în următoarele secții: 1) Secția pentru conducerea și apărarea libertăților alegerilor, condusă de Valer Moldovan și Emil Hațieganu; 2) Secția contencios, condusă de Flaviu Laurențiu; 3) Secția informații, condusă de Simion Hațieganu; 4) Secția de presă, condusă de jurnalistul Nicolae Buta. Comitetul electoral provincial funcționa în Cluj la Clubul P.N.Ț.¹⁶

În județul Sălaj au existat divergențe în momentul fixării candidaturilor național-țărăniște. Pe data de 24 noiembrie 1937 are loc, la Zalău, ședința Comitetului județean al P.N.Ț., organizată cu scopul de a fixa candidaturile. La Cameră lista îl avea în frunte, la fel ca la toate alegerile parlamentare, pe Iuliu Maniu, urmat de Victor Deleu, președintele organizației județene, I. Gheție, Ioan V. Pop și învățătorul Gligor Pop. La Senat, sufragiul universal au fost desemnați Vasile Oros și protopopul Valentin Coposu, tatăl lui Corneliu Coposu. La Senat-consilii a fost desemnat Iuliu Coroianu. Au existat nemulțumiri din partea unor fruntași politici care nu s-au regăsit pe listă. Din această cauză, protopopul Valentin Coposu, președintele P.N.Ț. din plasa Supur și paroh-protopop în localitatea Bobota, nu se mai regăsește pe noua listă de candidați. Pe data de 5 decembrie, Valentin Coposu îi scria lui Iuliu Maniu. El declara că

nu era supărat pentru că nu se regăsește pe listă și că a fost informat de fiul său, care era secretarul lui Maniu, că la viitoarele alegeri va fi pe listă, conform asigurărilor făcute de președintele P.N.Ț.¹⁷

Lista definitivă a P.N.Ț. Sălaj avea următoarea componență: Iuliu Maniu, Virgil Solomon, I. Gheție, Gh. Văleanu, Ionel Pop și Eugen Șimonca, la Cameră; Gheorghe Fodoreanu și Iuliu Coroianu la Senat; Vasile Oros la Consiliile comunale. Iuliu Maniu mai candida în județele Cluj și Alba¹⁸.

Referitor la acordul electoral încheiat cu partidele „Totul pentru Țară” și P.N.L. (Gh. Brătianu), pe data de 26 noiembrie 1937, președintele P.N.Ț. Iuliu Maniu și Virgil Madgeau, secretar general, trimit o circulară organizațiilor județene. Pentru ducerea la îndeplinire a acordului, la Centru s-a constituit un Comitet compus din câte un reprezentant al celor trei partide. La nivel de județ se cerea președinților organizațiilor să ia contact cu conducătorii partidelor respective și să delege un reprezentant, constituind astfel un comitet județean de coordonare. De asemenea, președinții de organizații erau avertizați ca „pentru a nu se tulbura raporturile cu partidele care fac parte din acord”, pe timpul campaniei electorale să nu răspândească manifeste care conțin atacuri violente împotriva celor două formațiuni. Cele pregătite până în acel moment să fie retrase. Le mai cerea să semnaleze dacă și partidele semnatare ale acordului electoral respectau înțelegerea¹⁹.

A urmat o campanie electorală plină de acte de violență și ilegalități comise de către guvernanți. Astfel, satele cu tradiție național-țărăniștă au fost declarate zone afectate de boli contagioase și în jurul lor s-au înființat bariere sanitare. Oamenii nu aveau voie să iasă din aceste sate și, în aceste condiții, nu puteau să participe la vot. În ziarul „Patria” se afirma că în mai multe județe s-a dezlănțuit „teroarea cea mai sălbatică”. În Sălaj, se spune că prefectul a convocat pe toți notarii și primarii județului și le-a ordonat „să facă în așa fel ca nici un național-țărănișt să nu și ridice cărțile de alegător”. Chiar dacă reușeau să le ridice, trebuiau „să fie opriți de a pătrunde la secțiile de votare și deci împiedecați prin toate mijloacele de a-și exprima votul”. Pentru aceasta s-a luat măsura ca primarii și notarii „să vizeze cu un sigil special, liberal, cărțile alegătorilor guvernamentali, sigil pe baza căruia acești alegători vor putea trece prin cordoanele de jandarmi cărora li s-au dat dispoziții în acest sens”²⁰. Astfel, Sălajul, „cetatea inexpugnabilă” a lui Iuliu Maniu era „terrorizat de agenții venetici ai guvernului liberal”. A fost numit un nou prim-procuror, care îi arestează pe fruntașii țărăniști, „în disprețul legilor și a promisiunilor făcute de ministrul de interne”²¹. Așa s-a întâmplat cu fostul primar al orașului Carei (care la vremea respectivă făcea parte din județul Sălaj), Valer Câmpeanu, care a fost arestat pe data de 19 noiembrie și pus în libertate, doar

după intervenția deputatului național-țărănist, Virgil Solomon, la ministrul de Interne²². Dar, se sublinia faptul că „vrednica populație românească a Sălajului sub nici un motiv nu va admite să rețrăiască clipele de teroare, determinate în trecutul nu prea îndepărtat, de nemeșul strein de legea noastră strămoșească”²³.

Cu toate ilegalitățile și actele de teroare invocate de presa național-țărănistă, organizația P.N.Ț. din Sălaj a reușit să înfrângă lista guvernului liberal. Astfel, P.N.Ț. a obținut 16.241 de voturi, P.N.L. – 14.875, Partidul Maghiar – 10.308, Totul pentru Țară (legionarii) – 6.423, georgiștii (P.N.L. – Gh. Brătianu)-1.703, Gogo-cuziștii – 1.177²⁴. La Senat, lista P.N.Ț. din Sălaj a obținut 10.005 voturi, cea liberală – 6.625, iar pe locul 3 s-au clasat maghiarii, cu 5.511 voturi.

În urma desfășurării alegerilor au primit mandatele de deputați din partea P.N.Ț. Sălaj, Virgil Solomon și V. Gheție, deoarece Iuliu Maniu, care era primul pe listă a câștigat și în județul Alba. El a optat pentru acesta din urmă, pentru ca județul lui natal să aibă cât mai mulți reprezentanți în Parlamentul țării. La Senat, datorită faptului că a câștigat lista P.N.Ț. au primit mandatul Gheorghe Fodoreanu și Iuliu Coroianu²⁵.

La nivel național, P.N.L. s-a situat pe primul loc cu un procentaj de 35,92%, dar nu a obținut 40% din numărul total de voturi, condiție necesară acordării primei electorale. Pe locul 2 s-a situat P.N.Ț. cu 20,40%, obținând 86 mandate de deputați. În condițiile în care extrema dreaptă era în plină ascensiune, pe locul trei s-a situat partidul Totul pentru Țară, cu un procentaj de 15,58% din numărul total de voturi²⁶.

Din păcate, pe data de 10 februarie 1938, regele Carol al II-lea a reușit să instaureze un regim personal autoritar. Prin Decretul regal din 30 martie 1938 a desființat partidele politice, iar la 15 aprilie 1938, într-un alt decret regal se prevedea închiderea sediilor partidelor politice²⁷.

Au urmat anii tulburi ai celui de al Doilea Război Mondial, în timpul căruia Sălajul și întreaga țară a avut de suferit, în special după Dictatul de la Viena din 30 august 1940.

Note:

1. *Gazeta Sălajului* (Zalău), nr. 31, 31 iulie 1937.

2. Idem, nr. 33, 14 august 1937.
3. *Patria* (Cluj), nr. 164, 28 iulie 1937.
4. Idem, nr. 258, 16 noiembrie 1937; Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 1994, pp. 307-309.
5. *Patria*, nr. 264, 23 noiembrie 1937.
6. Idem, nr. 266, 25 noiembrie 1937.
7. Vezi cererea de reînscrisere în P.N.Ț. a lui Emil Hațieganu, datată 22 noiembrie 1937, în Arhiva Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității (A.C.N.A.S.), *fond Documentar*, dos. 10.825, f. 96-97.
8. *Patria*, nr. 265, 24 noiembrie 1937, p. 1 și nr. 266, 25 noiembrie 1937, p. 3.
9. Apostol Stan, *Iuliu Maniu. Naționalism și democrație. Biografia unui mare român*, București, Editura Saeculum I.O., 1997, p. 324.
10. *Procesul mării trădări naționale*, București, 1946, p. 220.
11. *Dreptatea*, nr. 3008, 26 noiembrie 1937.
12. *Patria*, nr. 268, 27 noiembrie 1937, p. 4.
13. *Patria*, nr. 270, 30 noiembrie 1937, p. 1.
14. Emil Hațieganu a fost parlamentar național-țărănist al circumscripției electorale Hida (la vremea respectivă în județul Cluj) în mai multe legislaturi, până în anul 1934, când pleacă din P.N.Ț., alături de Vaida Voevod și înființează formațiunea politică „Frontul Românesc”, cu tendințe de extremă dreaptă. Printre principiile formulate de „Frontul Românesc” era și „numerus clausus”, adică reprezentarea proporțională cu numărul populației a românilor în instituțiile statului și facultăți, în special în medicină, științe economice etc., unde predominau etnicii evrei.
15. *Patria*, nr. 272, 2 decembrie 1937, p. 1, 3.
16. Idem, nr. 274, 4 decembrie 1937, p. 4.
17. A.C.N.S.A.S., *fond Documentar*, dos. 10.815, f. 172, 209.
18. *Patria*, nr. 283, 16 decembrie 1937.
19. Idem, nr. 272, 2 decembrie 1937, p. 3.
20. Idem, nr. 277, 9 decembrie 1937.
21. Idem, nr. 284, 17 decembrie 1937.
22. Idem, nr. 287, 21 decembrie 1937.
23. Idem, nr. 284, 17 decembrie 1937.
24. Idem, nr. 289, 23 decembrie 1937.
25. Idem, nr. 290, 24 decembrie 1937.
26. Idem, nr. 2, 4 ianuarie 1938.
27. I. Scurtu, *op. cit.*, pp. 326-330.

Dumitru Tamaș – profil poetic

Georgeta MIHELE

Ea-ți mănâncă privirile, ea
Trupul ți-l paște demult
Și este lumină, ivire de stea
Templu din liniște zmlut.

O auzi cum te-nșiră în vânt
Cum te suflă și-n trupu-ți se plimbă
Și-n privire o-mbraci. Nu-i cuvânt
Să-i numească ivirea, nici limbă.

Nu o vezi și în mers te ucide
Ea este toată de vânt
Gâde al viselor, gâde
Numai lumină mâncând.

(Ea, p. 22)

Ce poate mai bine să justifice
sensul existenței decât generozita-
tea? Iar când ea înseamnă să rea-
duci pe scena vieții imaginea unui
prieten de mult timp dispărut, poet
plecat dintre noi neașteptat de re-
pede, acest gest te poate îndreptăți
să te întrebi și tu ce bine puteai face
și nu l-ai făcut?...

Sunt treizeci și cinci de ani de
când Dumitru Tamaș s-a stins.
Născut la 16 ianuarie 1950 în satul
Călugări-Bihor, unicul copil al unei
familii de oameni simpli, a resimțit
în sine setea nepotolită de cultură
a unei întregi generații. O sete care
i-a întrerupt dramatic firul vieții la
numai 31 de ani: congestie cerebra-
lă.

Mărturiile despre viața acestuia
ca și poeziile care nu au fost prădu-
ite de timp și de pustiu le datorăm
gestului pios, plin de admirație și
gratitudine al prietenului său din
vremea tinereții, domnul Iosif To-
coian. El a publicat anul acesta, prin
propriul efort financiar, la Editura
Primus din Oradea, volumul de po-
ezii *Zălog lăsat uitării*, autor fiind
Dumitru Tamaș.

Căutătura melancolică a ochilor
mari, albaștri, pletele și mustața
neagră confereau chipului său o
notă de mister... Cel care în clasa

a zecea „recita din Goethe și Emi-
nescu, că nu-l puteai opri” (Mircea
Mateuță, p. 7) își cheltuia nopțile
în ore nesfârșite de lectură, asez-
nate cu cești de cafea: „Citea mult.
Era ieșit din tipare. Deosebit. Inte-
ligent. Citea operele filozofilor greci
[...]. Era diplomat. Îți dădea răspuns
fără să te jighească. Nu se supăra ni-
ciodată. Nu voia să iasă în evidență
cu cultura sa. Avea părerea lui pro-
pria. Verifica informațiile. Inclusiv
cele citite. (...) Dezaproba dictatu-
ra comunistă, cultul personalității.
Spunea că asta va duce țara în jos”,
își amintește un fost coleg de clasă,
Iosif Matiuță (p. 7).

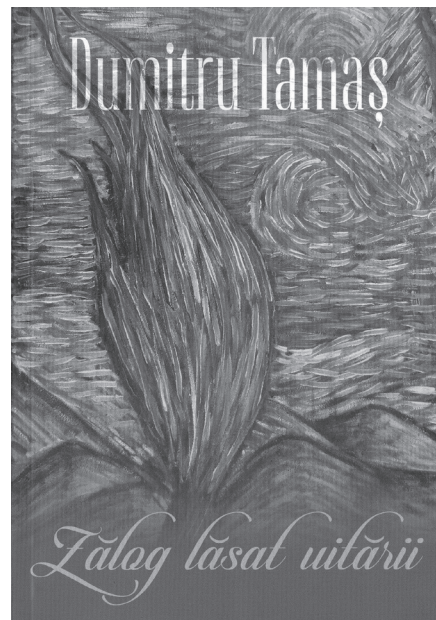
„El m-a învățat să-l citesc pe He-
gel, Kant” afirmă Sabin Tocoian, dr.
ing. geolog. „Îmi vorbea despre By-
ron și Goethe. Recita din ei. Mi-am
cumpărat cărți la îndemnul lui. In-
tram cu el în contradicție la fizica
atomică. Discutam despre perpetu-
um mobile două-trei zile” (p. 8).

Dumitru Tamaș nu a fost pre-
ocupat numai de literatură și filozofie,
ci și de biologie, psihologie, tea-
tru și pictură. O anumită fatalitate
l-a îndepărtat mereu de țelurile sale,
l-a atacat cu viclenie, ținându-l
adesea jos, în glie. Însă nu a putut
niciodată să-i ia demnitatea, privi-
rea mândră, de om liber.

„Peste casa părintească rămasă
în proprietatea unui văr, nelocu-
ită ca multe alte case din sat, s-a
așternut uitarea și ignoranța.

Poate că versurile sale, cuprinse
în această carte, atâtea câte au fost
salvate, vor ridica vâlul uitării celor
care l-au făcut cunoscut, iar dintre
cei care le vor citi poate vor fi câțiva
care, chiar dacă nu vor înțelege pro-
funzimea meditației sale, vor avea
pentru o clipă emoția privirii lumi-
nii lăsate în urmă de steaua care a
dispărut” (Iosif Tocoian, p. 10).

Poeziile nu sunt toate datate sau
nu au toate un titlu. Cu siguranță

autorul a urmat fluxul inspirației și
spera să le așeze într-o zi, prelucra-
te, în volum.

Poetul se prezintă printr-o frază
emblematică:

„Sunt bătrânul cel orb, Pan, ce-și
destramă din el
Cântul veșnic, lumina, în sunet de
nai” (p. 11)

„Peste privire se coace albastră
Umbra de orb și se scutură toată”
(*Ziua a șasea*, p. 80)

Lumina este o constantă în
matricea stilistică a lui Dumitru
Tamaș, un vector fundamental on-
tologic:

„Calc lumină și soare, stropi de cer”
(p. 11)

„Aici lumina are formă de trup cu
aripe de duh” (p. 18)

Demonul spaimei trăite de mu-
ritori pe pământ este „rupt de lu-
mină” (*Exorcism*, p. 14) sau „se des-
cercă de lumină” (p. 18). El și năluca
zeilor sunt „copii de umbră ai tim-
pului” (*Baladă*, p. 19), ei „ne mănân-

că umbra” (p. 18).

„Rămâi aici și mușcă-mi umbra, tu
Să te privesc: Ce noapte te născu?”
(*Exorcism*, p. 14)

Într-o lume desacralizată, poetul
resimte dramatic dezordinea, inver-
sarea apocaliptică a polilor:

„Tot mai străin în cânturi e mereu
Chipul încărcat de umbră și cuvinte
Ca și cum l-ar mânca Dumnezeu
Între lucruri ce dorm și morminte”

„Sacrul s-a frânt! Cioburi oarbe ră-
sar
Pe urmele zeilor, noapte” (p. 12)

„Ne dor ochii de soare, ne dor
Mâinile veștede-n care am prins
Idolii soarelui, vechi, sugrumân-
du-i”

„Râvnim zei și lumină, râvnim
Păsări pe cer (...)” (pp. 12-13)

„E plin de zei uciși sub cerul cutre-
murate și prea senin” (p. 18)

Versurile lui Dumitru Tamaș au
o sonoritate stranie, de dangăt de
clopote, în care absența a lăsat o
dureroasă amprentă:

„Ne lasă cel din urmă strigăt, o
noapte goală ca de sânge
Ce umple ochii de fantasme gândi-
te-n liniște, tăcând
Ducând tăcerea lor în ape și în pă-
durea care plânge” (p. 18)

Multe din poeziile cuprinse în
acest volum ne amintesc, prin dra-
matismul imaginilor și sonoritatea
de țurțuri care se sparg într-un cas-
tel straniu, de gheață, de spaimete
metafizice surprinse în *Duhovni-
cească* a lui Tudor Arghezi.

Poezia de dragoste este, în creația
lui Dumitru Tamaș, un joc multiplu,
delirant, de imagini compuse într-o
suită aiuritoare de oglinzi... Iubirea
e vis, e sugestie, este umbra umbrei:

„Aici totu-i o fantasmă, luna naște
stoli de îngeri
Ce se plimbă pe vedere dându-i

ochiului ocol.

Din cuvinte facem patul peste care
o să sângeri
Lung rănită de lumina ce pe noi se
lasă-n stol” (*Umbra*, p. 15)

De o surprinzătoare muzicalita-
te, bazată pe cuvinte ce se repetă în
structuri simetrice, dând impresia
unui „Echo triumfal”, a unei „risi-
piri întoarse” de sunete și lumini,
de așteptări înfrigurate și răspun-
suri glaciale la tremurul iubirii,
aceasta este modalitatea în care po-
etul se exprimă. O discreție absolu-
tă, detalii biografice greu de ghicit
în discursul liric.

Amintirea unei iubite dispărute,
poate moartă, bântuie cugetul poe-
tului:

„Nu mai ești (...)
Peste visul tău albastru zboară doar
un stol de fluturi”

„Și te văd, te-aud în stele mai înaltă,
mai târzie

Mai iubită de cuvinte, de lumină și
de mit” (p. 16)

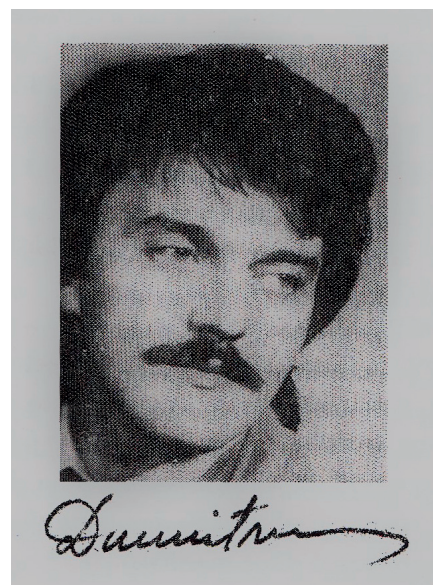
Poezia *Lume posibilă* (p. 26) este
imaginea pe dos a *Luceafărului*: iu-
bitul își conduce iubita și o oferă ca
jertfă unui hieratic zeu.

În creația sa (*Sentimentul monu-
mentului*, p. 28, *Vederea sau strigătul
ca închipuire*, p. 29, *Poveste*, p. 30,
Ziua a cincea, p. 76) iubirea și moar-
tea se întrepătrund:

„Oceane de imagini, împrejurul
Făpturii tale răsăreau în cor
Făcându-ți în extaze înconjurul
Și luminând cirezile-mi de dor.
Deodată, te vedeam și grea de um-
bră
Cădeai din cerul văzului în glod
Moartă fiind și la vedere sumbră”
(*Poveste*, p. 30)

„Un clopot roșu bate-n depărtare
Scuipând pe zare marginea din noi.
Nu trebuia lângă lumină goi
Să fim ca alba pasăre de soare.
Vom ameți și tu, peste izvoare
O să rămâi întreagă și de sloi” (*Ziua
a cincea*, p. 76)

Spectacolul iubirii poate avea loc

pe un țarm înghețat:

„Ne vom alungi la apus
Înveșmântați în mantale de friguri”

Cuvântul gândit este „moarte”, o
litanie umplând Universul și licoare
băută „din trupu-ți de flăcări”. Des-
trămarea cuplului în neființă se face
în „râuri de sunete”, „păduri de cu-
vinte”, imagini grandioase ale stin-
gerii:

„Și ne-or crește privirile, numele
Să nu-ncapă-n cuvinte, în timp
Încărcate de noapte, de liniște
Și de zei din Olimp” (*Masca tăcerii*,
p. 23)

Descoperim în versurile tânăru-
lui dispărut la 31 de ani, în 1981,
fără ca moartea să îi fi dat un pre-
aviz, unele sonorități improprii ce
amintesc de Nichita Stănescu, Ar-
ghezi sau Eminescu, dar poezia sa
de dragoste are un sunet aparte,
original, o trăire aspră și lucidă, un
balans dramatic între fizic și meta-
fizic:

„A trecut o pasăre prin ochii
Tăi cei negri ca de abanos,
O vedeam cum îți tăia privirea
Albă, cu prăsele ca de os.

Și strigam un înger sau o fiară
S-o subție, s-o mănânce iar
Ha, ha, ha... urla de din afară
Sunător turbând și necesar” (*Daru-
rile II*, p. 17)

Roxana Cristian

Colind de deznădejde

Pe cine să colinzi?
 Pe cine să vezi în hesperidele livezi?
 Cui să cânti pe pajiști de smirnă
 Când sufletul tău e ruină?
 Cum să restaurezi moleculă cu moleculă
 Din divizarea în indefinita hulă,
 În pătimitoarea inimă, staul cotropit?
 Cum să deznozi coarda de argint
 Din încleștările șarpelui care o mint?
 Cum să condensezi mișcarea browniană, dansul haotic
 Al propriilor zdrențe celulare,
 Spre planul ontic, spre ale sale hotare,
 Prin raza Stelei care Sus răsare?
 Cum să transmuți spirala cu solzii de aur
 În cerescul balaur?
 Colindul ți se învârtejește în vuiet, în urlet
 Și cu cât devine mai cumplit de asurzitor,
 Mai puternic decât „oștirile sub steagurile lor”,
 Mai crunt în straie de ispititor,
 Tu ... speri ?
 Tu, care ți-ai „lăsat orice speranță”?
 Tu, care nădăjduiești împotriva oricărei nădejdi,
 Că vacarmul, cu cât va fi mai înfricoșător
 Cu atât mai repede se va consuma, se va stinge
 Și va răsări, va ieși la iveală tăcerea,
 Pe care va pluti lebăda mută.
 Tu speri?
 Poate ai vedea încrețiturile încremenitului lac,
 Poate ai auzi murmurul înmărmuritului cânt,
 Dar tu aștepti să se răstoarne a colindului clepsidră,
 Aștepti să vină Asemenea clipă,
 Când din nou trebuie să se înfigă,
 Prin amăgitoarele unduiri ale cotropitorului,
 În inima mea vidă,
 Lancea de lumină a Mângâietorului.

Locul morții lui Gheorghe Șincai. Legendă. Tradiții. Adevăr*

Ioan ARDELEANU SENIOR

Începutul sfârșitului

Omul care și-a dăruit plenar ființa sa pentru eliberarea socială și națională a poporului său, în a doua jumătate a anului 1794 este dramatic descumpănit, maltrat și scos cu ocară din rosturile mărețelor și înaintatelor sale idealuri.

În urma reclamațiilor episcopului Ioan Bob din 24 iunie 1794, către contele G. Bánffy, guvernatorul Transilvaniei, fișpanul comitatului (prefectul județului) Alba-Inferioară, Antoniu Vajna, la 15 iulie 1794, anchetează pe Gheorghe Șincai, audiind și 14 martori.

La 24 august 1794, subprefectul județului, Alex. Gyujte, în casa lui Iosif Pop, administratorul/prefectul/domeniilor episcopale și cumnat cu vlădica Ioan Bob, Șincai este pălmuit, abrutizat cu strigăte gradate de la: „Ești capul unei conjurații”!, până la „Câine de Horia”! și „Câine puturos de valah”!, apoi purtat sub escortă pe străzile Blajului cu fața „înroșită de palmele suferite, iar părul vâlvoi slobozit peste ochi”/1, pag. 90/.

La 13 septembrie 1794 este destituit din funcția de director al școlilor naționale din Marele Principat al Transilvaniei, un an de zile întemnițat la Aiud și târât într-un proces pentru „intenții la rebeliune”.

Cu aceste îngenunchieri, umiliri, maltratări ordinare, fizice și morale, Gheorghe Șincai este izgonit din rosturile sale și zadarnice i-au fost toate încercările de reparare a nedreptăților suferite, ca și cele de restituire a funcției de director/1796/, de numire de director pentru părțile Sătmarului/1796/, de revenire în cinul monahal/1796/, de translator/1797, etc.

Replieri cu licăriri de nădejdi trecătoare

Constrâns de asemenea împrejurări, Gheorghe Șincai se retrage tactic la contele Daniil Vass de Țaga, angajându-se de percepător pentru instruirea și educarea fiilor acestuia: Toma, Ioan și George.

Aci lucrează șase ani, pe „ogor străin”, între 1797-1803.

După alte încercări de rostuire a vieții și operelor sale – Oradea și Buda –, timp de alți șase ani/1803-1809/, Gheorghe Șincai mai încearcă altă retragere strategică, la feciorii contelui Daniil Vass, în satul Sinea, din comitatul Abaujvár, aproape de Cosițe/Cașovia/, unde foștii lui elevi au moștenit un domeniu, după mama lor, Clara Szerentai, ceea ce el va nota și în Cronica sa: „Mă ocrotesc la feciorii contelui Daniil Vass cel mai bătrân, ca la niște ucenici ai mei, până voi săvârși munca aceasta/Cronica ...N.Ns./ pentru folosul romanilor, dintre care unii mai vrea-m-ar mort decât să scriu unele ca acestea”/3, pag. 504/.

După alți trei ani/1809-1812/, Cronica fiind definitivată, obține aprobarea de publicare pentru Ungaria printr-un „nihil obsta”, acordat de cenzorul Antoniu Szerdahelyi/la 6 mai 1812/, dar pentru Transilvania, unde dorea autorul să fie tipărită, de la cenzorul Iosif Mártonfi, episcop romano-catolic din Alba Iulia, obține o opoziție brutală egală cu apostila: „Opus igne, auctor patibulo dignus”/ tradus: Cartea e bună de foc, autorul de spânzurătoare/, de a cărei formulare se pare că Șincai nu era străin/1. p. 113 și 2, p. 151.

Se abate către ctitoria înaintemergătorului său Ioan Inocențiu Micu/Clain/, de la îmbinarea celor două Târnave.

După 17 ani Șincai reintră în Blaj. De la vlădica acela care-l dușmănise atât de amarnic – Ioan Bob, și până la cel mai mic din sutele de elevi ai școlilor Blajului, l-au privit cu admirație, iar Șincai le-a vorbit cu mândrie, simbolic și conștiu de măreția operii sale.

De la această dată, i se pierde urma. O singură amintire despre prezența sa prin Ardeal, a unui protopop bătrân din Bistrița/Ioan Maior/, care afirmase că l-ar fi întâlnit, prin mai 1814, undeva pe lângă Dej. După aceasta, întunecime totală.

Nimeni, nimic, timp de o jumătate de secol.

Opera sa circula; manualele sale școlare încă multă vreme n-au putut fi înlocuite; strădaniile sale pentru luminarea poporului prin cele peste 300 de școli naționale sătești, ctitorite de el, constituiau un moment viu, spiritul său era prezent în atmosfera intelectuală și morală a întregii Transilvanii. Nimic cert însă nu se știa de cărările și apusul vieții lui.

În acest timp s-a urzit așa zisa legendă cu prezumția morții sale la Bobota, care, în lipsă de orice alte dovezi, a crescut ca iedera pe copacul istoriei noastre, cum îi plăcea să o asemene lui Dr. Ilie Dăianu, cel care a combătut

această legendă și s-a ocupat cu elucidarea fixării locului morții lui Șincai.

Cum s-a înfiripat legenda?

De unde și cum s-a născut această legendă? Cine a alimentat-o? Cum s-a sădit atât de puternic în conștiința mulțimilor, că și astăzi, după mai bine de un secol și jumătate de la încetarea sa din viață încă licărește, uneori, destul de viu, încălzind și luminând inimi pline de adorație pentru martiriul marelui istoric și, cine știe, dacă nu și pentru adevărul istoric?

De vreme ce și noi am intrat în acest joc de alternanțe dintre legendă și adevăr/4, lit a – g și 6/, mă simt dator, obligat în conștiință a ne prezenta ultima părere.

În acest scop, va trebui să toarcem din caierul încălțit al vremilor firul deschilinit al legendei, în alternanță cu adevărul istoric oficializant, lucrare din care se va desprinde evident răspunsul la întrebarea: unde este adevărul? Și, care sunt perspectivele contemporane ale elucidării depline asupra locului morții lui Gheorghe Șincai?

Negreșit și natural, o legendă cu moartea lui Șincai la Bobota putea să ia ființă și ca un corolar al mai multor fapte istorice documentate, de legături sufletești ce s-au creiat între Șincai și Sălaj, pe urma filiațiunilor sale de rudenii și prietenii coroborate cu cele de director/inspector școlar în înțelesul nostru de azi/al școlilor naționale înființate de el.

Consemnăm aci firele de legătură, cele mai de seamă, dintre Șincai și Sălaj.

În timpul școlarizării sale, ca elev al colegiilor din Târgu Mureș, Cluj și Bistrița/dintre anii 1767-1773/, fratele mamei sale, „răposatul Mihai Grecul”, cum va nota chiar Șincai mai târziu, era administratorul latifundiilor baronului Wolfgang Bánffy din Nușfalău, din imediata apropiere a Șimleului. Acest fapt prilejuiește lui Șincai cel dintâi contact cu frumusețile și sufletul trudit dar plin de bunătate și cumințenie al locuitorilor Țării Silvaniei. Aci, la Nușfalău, își petrece vacanțele școlare Gheorghe Șincai, fapt menționat și de către cel mai documentat biograf al său: „În orice caz, vacanțele și le petrecea la acest Grecu, fratele mamei sale, la Nușfalău, în varmeghia Crasna”/1, p. 20/.

Pe când se întoarce de la strălucitele studii universitare și fructuoase lucrări de cercetare istorică, făcute la Roma și Viena între anii 1774-1780, Gheorghe Șincai, în afară de unchiul său, mai găsește în Sălaj și pe o soră a sa, Floarea Șincai, măritată după Gheorghe Pop, preot în Sudurău, lângă Tășnad, fiul nemeșului Pop din Sighetul Silvaniei/8, pag. 31, precum și 9, pag. 107/.

Acum încep implicațiile cu Bobota.

Fratele lui Gheorghe Pop, cumnatul său, anume Ioan Pop, deci cuscrul lui Șincai, era „diac”, respectiv cantor în Bobota, mare așezare românească așezată pe lângă drum de țară, iar preotul de atunci al acestui sat, Ignatie Ipian Marincaș. Bărbat cu mai multă știință de carte, după mărturia contemporanilor vremii, era prieten intim cu marele cărturar.

Aceste relații familiare și amicale au atras adesea și mai cu drag pașii lui Șincai spre Țara Silvaniei sau Sălaj, două toponime de aproximativ egală circulație pentru fostele de atunci și până la 1876 comitate: Solnocul de Mijloc cu capitala la Zălău și Crasna cu capitala la Șimleul Silvaniei.

Când împăratul Iosif II aprobă pentru Transilvania primul lot de 12 școli naționale românești, la 28 mai 1784, două dintre acestea iau ființă în Sălaj, la Santău și Almaș, care deci ființează deodată cu vâlvătaia țăranilor din toamna aceluși an, deslănțuită de Horia, Cloșca și Crișan și care cuprinsese și satele Silvaniei/10, p. 180/ și pe timpul căreia se pare că Șincai „a fost dat în judecată și pedepsit pentru limbaj violent”/1, p. 84/.

La un an după aceasta înființează școlile naționale din Băsești și Bobota, întâlnindu-l, apoi, peregrin prin satele Silvaniei, pentru a înființa alte școli, având colaborarea lui Ladislau Andreica pentru satele de pe valea Someșului și a lui Petru Ungur pentru cele din părțile Tășnadului, înfruntând spiritul de oprinare al slujbașilor feudali din cele două varmeghii, îngâmfarea magnaților, ca și nepăsarea și ignoranța unora dintre ai săi de la care a pretins colaborare și sprijin și s-a ales cu ura lor. La 22 septembrie 1789 se afla în satele de sub Codru, în jurul Cehului Silvaniei/11/, iar la 7 octombrie 1789 era chiar în Zălău/12/.

Când, după 1812-1814, Șincai încetează cu orice fel de peregrinări, dispăre total de pe scena istoriei, sălăjenii, care nu erau străini de străduințele, efortul și martiriul său, era natural să-și spună cuvântul, fie printr-o baladă, fie printr-o legendă, care, în definitiv, poate să fie grefată pe un fond al cărui temei nu este încă nici confirmat, dar nici infirmat științific, cu argumentele ultimului cuvânt.

În această situație, preotul de atunci, Gael, din Derșida, sat în imediata apropiere a Bobotei, a afirmat adesea prietenilor, cunoscuților, cui l-au întrebat sau nu l-au întrebat, că Șincai a murit lângă „Fântâna lui Alexi”, la moara de dinsus a Bobotei/13/ și că el l-a înmormântat în cimitirul bisericii celei vechi din Bobota. Fiul lui Gael, Grigoriu Gael, fost profesor în Blaj/14, pag. 134/ și ajuns protopop al Bobotei, deținător din familie a acestei știri și a mai multor cărți rămase de la Șincai, a propagat această știre în cercuri cât mai largi.

Încă și la 1863, când Gael bătrânul avea 80 de ani, arăta la fața locului, tânărului avocat Francisc Hossu

Longin, locul unde a fost înmormântat Șincai.

Așa s-a înfripat și s-a încetățenit în conștiința multimilor știrea cu locul morții lui Șincai la Bobota.

Apare un extras mortuar

În vara anului 1866 însă, apare, în sfârșit, în ziarul „Concordia” din Budapesta, Nr. 5-514, un extras mortuar pe numele lui Gheorghe Șincai.

Cine publica acest extras? Culmea! Tocmai Grigoriu Gael, care nutrise până de curând, alături de tatăl său, legenda sau știrea cu moartea lui Șincai la Bobota. Mai mult. Știrea și extrasul apar fără un titlu mai de seamă. Le redăm aici: „Bobota/com.Sătmariu, 30 iunie 1866/. După cercare de mai mulți ani, mi-a succes a afla locul și timpul morții preafericitului cronicar și istoric al românilor Georgiu Șincai, el adevărat, după multele lupte, persecuțiuni și suferințe, înfrânt de boală și etate, s-a retras în urmă la comitele Vass în Szinye, lângă Cașovia, și, în 2 noiembrie 1816, în etate de 75 ani a repausat, în Szinnye, unde numai doi oameni bătrâni se mai află, care își aduc aminte de repausatul, însă mormântul lui nu se poate arăta, care ar fi, căci nici monument, nici cruce sau altceva epitafiu nu-l osăbește de celelalte morminte – despre înmormântare achid aci în original Extrasul matricular din parohia Keletsény a cărei filială este Szinnye; te rog să binevoiești a da publicității această descoperire interesantă; totodată sunt rugate toate ziarele românești a reproduce această descoperire în prețioasele coloane a foilor sale, ca să devină la cunoștința publică.

D. paroh, M.O. Frate în Cristos, Ioanne Szedlak din Keletsény merită recunoștință pentru asta descoperire, care s-a promis, că în obiectul acesta va cerca toate mijloacele ca să ne poată da descoperiri și ulterior și date sigure despre viața și moartea preafericitului.

Gregoriu Gael, protopop Șamșudului”.

După care, în continuare, urmează reproducerea actului oficial:

„EXTRACTUS libri matricularia mortuorum gr. cath. Parochialis ecclesie Kelettsenyensis Anno Domini XDCCCZVI/1816/.

Annus Mensis Dies	Nomen et Cognomen, parochi sepelientis	Nomen et Cognomen sepulti	Annus aetatis ajus	Locus sepulturae
1816 Novembris	Andreas Koleszar Parochus Kelettsenyensis	Georgius Sinkay	75 annorum	Szinnye

Praesentem extractum cum libro originali in omnibus cohaerere hisce officiose perhibeo

Signatum Kelettseny die 20 iunii 1866.

ss. Ioannes Szedlak

gr. cath. Parochus Kelettseny. –

„Prețioasele coloane a foilor” (ziarele românești din Transilvania – n.n.) n-au reproduș știrea și extrasul. Numai bătrânul filolog și ziarist blăjan, Timotei Cipariu, în al său „Arhiv pentru filologie și istorie”, reproduce extrasul și publică biografia lui Șincai deprinsă din Elegia Georgii Șincai de eadem, A.A. Phil. Et Theol. Lectoris Romaniae, dato ad autorem Orodias, M. Varadino i so facto S. Michaelis Arhangeli a 1803, pe care, în latinește, ne-a descoperit-o tot el în Acte și fragmente, Blaj, 1855, pag. 273 și urm.

Prin această publicare, știrea locală cu moartea lui Șincai la Bobota devine legendă, iar lucrările oficiale de atunci încoace s-au conformat și au notat data și mai rar locul morții, lui Șincai după extrasul publicat de Concordia, foaia deputatului Cetății de Piatră/Chioar/, Sigismund Pop, fără a urmări în continuare cercetările promise de preotul Ioannes Szedlák și fără a se deplasa careva la Sinea pentru confruntări și alte lămuriri necesare.

Persistența legendei

Știrea de la Bobota, devenită legendă nu s-a lăsat biruită; ea a persistat în paralel cu adevărul istoric impus de extrasul mortuar, uneori eclipsând parțial sau chiar total acest adevăr. N. Iorga s-a aflat în posesiunea extrasului, pe care-l reproduce în a sa „Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea”, București, Minerva, 1901, dintr-o comunicare a prietenului său din Blaj, istoricul Dr. Augustin Bunea.

Dar, cum și cine a mai cultivat și după apariția extrasului mortuar legenda cu moartea lui Șincai la Bobota?

Întâi, în tradiția culturală a Sălajului, legenda a fost cultivată în continuare. Oameni cu prestigiu intelectual ridicat, în cuvântări festive, cu patos patriotic local, aminteau de „mormântul sfânt” de la Bobota.

Dar și personalități din cel mai înalt for științific al românilor de pretutindeni, Academia Română din București, dădeau uneori impulsuri legendei.

Dr. Ath. M. Marienescu, judecător la Tabla regească din Budapesta și membru activ al Academiei Române, referindu-se la cei trei corifei ai Școlii Ardelene – S. Micu, Gh. Șincai și P. Maior – scria alarmant: „Toți trei dorm somnul eternității departe de sânul mamei lor binecuvântate, în pământ străin, nedescoperiți de nimeni”/15/.

La întocmirea Schiței Monografice a Sălajului, de către Dr. Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr, Șimleu, 1908, important eveniment cultural semnalat și premiat de Asociațiunea culturală ASTRA, care tocmai în acel an își ținea pentru a doua oară adunarea generală anuală în Șimleul Silvaniei, protopopul Bobotei, Gavril Vaida relatează și cea dintâi monografie românească a Sălajului consemnata în cuprinsul ei/pag.206/, că: „D. protopop de astăzi al Bobotei, Gavril Vaida, bărbat în etate de 78 de ani, ne spune cu toată hotărârea, că în Bobota ar fi înmormântat marele istoric Șincai. Afirmațiunile sale le sprijinește cu următoarele date: În anul 1880 umblând prin Bobota d. francisc Hossu Longin, avocat în Deva și ginere al președintelui partidului național, d. George Pop de Băsești, a căutat date istorice și a întrebat, că unde a fost vechea biserică, căci cimitirul cel vechi a fost prefăcut în ogradă. Consultându-se apoi matricolele morților de la anii 1792-1825, nu s-a aflat nici-o urmă. Întrebați fiind bătrânii satului/ 4 inși: George și Mihai Muste, feciorii fătului celui bătrân; apoi Simion Mocan și Rechișan/, toți trecuți de 70-80 de ani acum toți reținuți, au mărturisit și adevărat la preotul local, că își aduc bine aminte, că fostul preot bătrân, popa Ignațiu Ipian Marinceș, a făcut pomană mare la un popă străin prieten al său, pe care l-a ajuns moartea la fântâna morii de lângă drumul de țară al Bobotei și l-au adus și înmormântat în fața bisericii celei vechi. Locul de lângă fosta biserică, unde a fost îngropat acest preot străin, încă l-au arătat preotului și adevărul protocolar încă a fost dat de acești bătrâni; cercetarea a rămas însă într-atâta, căci unul din preoții vecini a zis, că nu-i lipsă să se facă arătare publicității, căci Șincai, marele nostru istoric, a răposat în Ungaria la cutareva magnat, ori posesor mare, unde a fost instructorul băieților aceluia. Părintele Gael din Derșida a afirmat înaintea d-lui Fr. Hossu și a d. prof. Victor Russu, precum ne comunică cel din urmă, că Șincai a fost înmormântat în Bobota, însuși luând parte la înmormântare. D. prof. Russu are o carte latinească de școală a lui Șincai, primită de la părintele Gael, pe care am văzut-o și noi”.

Această lucrare monografică, la pag. 207, redă fotografia cimitirului, acum teren viran, adumbrat de un păr bătrân, pe care și noi l-am apucat cu 40 de ani în urmă, iar sub ilustrată mențiunea: „Aici a fost îngropat Șincai, în Bobota”.

Voluminoasa monografie a Sălajului, în ungurește, scrisă de Dr. Petri Mór, toate manualele de geografia Sălajului, după care se învăța în toate școlile primare, datorate, unul prof. Dr. Emil Lobonțiu și altul lui Paul Miclea, au consemnat ca loc al morții lui Șincai, Bobota.

Prin articolul său, Contribuții la biografia lui Gheorghe Șincai, publicat în revista „Transilvania”, nr. 4 din aprilie 1922, pag. 295 și urm., renumitul istoric ardelean, Dr. Zenovie Pâclișanu, reînvie legenda cu mare putere, scriind:

„1./Un venerabil fruntaș ardelean, care trăiește și azi/Fr. Hossu Longin, N.Ns/, povestește: «În vara anului 1863 am fost la Bobotă/jud. Sălaj/. Preotul Gael, om în vârstă de 80 de ani, m-a condus în cimitirul, care se afla în locul pieții de astăzi și în care se îngropau, în jurul micii biserițe de lemn, fruntașii satului. De la intrarea în cimitir la dreapta, bătrânul Gael mi-a arătat un loc zicând: Uite nepoate, acolo este înmormântat marele Șincai, care a murit la noi venind din Oradea Mare».

La 1816, anul morții lui Șincai, Gael era de 47 de ani!

2./Fostul profesor la școala normală din Blaj, Victor Russu, născut și crescut în Bobota, scria la 20 mai 1882 unui prieten/ o copie la Z. Pâclișanu/, că și lui i-a povestit Gael «cum l-a ajuns pe bătrânul Șincai neputințele și slăbiciunile pe drum, lângă izvorul lui Alexi cu desăgii în spate» și că a murit «la nene-meu – zice Russu – tatăl mamei sale, Ignatie Ipian, care l-a și înmormântat. Nene-meu a fost om erudit și ca atare a știut prețui și pe atunci pe renumitul nostru istoric și așa sigur l-a îngropat între ai săi – mai toți defuncții familiei noastre au fost îngropați acolo – și între fruntașii satului». Privitor la autoritatea lui Gael, Victor Russu scrie: «că bătrânul Gael, paroh în pensiune și protopopul Gael, feciorul bătrânului, au avut cunoștințe certe despre ultimele momente și împrejurări ale lui Șincai, deduc de acolo, că murind bătrânul și mai târziu, la 1870, și protopopul Gael și licitându-se în favorul erezilor unele și altele, am cumpărat eu mare parte din cărțile lui Gael și între care am aflat și o carte, proprietate cândva a lui Șincai, după cum apare din însemnarea manuscrisă de însuși Șincai pe titlul acelei cărți: În usum scholarum Balasfalvensium emit Georgius Gabriel Sinkaj ord. A. Basilli M. Anno 1777». Asta uns e cert și pozitiv. Cartea e la mine și azi o păstrez ca un clenodiu scump, știind că din aceasta sigur odată a citit și moșul Șincai”.

Mai târziu ne-a picat nouă în mână o scrisoare a lui Fr. Hossu Longin către Alimpiu Barboloviciu din Șimleul Silvaniei, pe care o avem în original și am reprodus-o în lucrarea noastră de tinerețe, „Istoria învățământului românesc din Sălaj”, Zălau, 1936, pag. 59 și care reia povestirea din nou. În baza celor ce însuși Fr. Hossu Longin a auzit, conchide: „Combi-națiunea mea este că, George Șincai reîntorcându-se din Transilvania a putut să

moară lângă izvorul lui Alexi, la moara din sus a Bobotei și atunci vor fi rămas cărțile în Bobota, iar manuscrisurile pe la Oradea vor fi fost trimise”.

Dr. Zenovie Pâclișanu, prin articolul său, „Locul morții lui Gheorghe Șincai”, publ. în revista „Cultura creștină”, anul XVI, iulie-august 1936, nr. 7-8, pag. 476 și urm., împintenează iar legenda: „Într-un articol despre «O carte a lui Gheorghe Șincai», publicat de părintele Ilie Dăianu în Nr. 17-20 al «Gazetei cărților» se vorbește din nou despre locul morții marelui și nefericitului învățat. Păr. Dăianu scrie: «ultima versiune pe care mi-a comunicat-o regretatul Francisc Hossu Longin câteva zile înainte de moartea sa, este că /Șincai/ ar fi îngropat în comuna Bobota din județul Sălajului. Poate va fi având temei această presupunere, dar dovezi convingătoare nu mi-a comunicat, deși poate a avut». Păr. Dăianu își exprimă nădejdea că cercul studentesc de acolo – din Bobota –, care a luat inițiativa ridicării unui monument lui Șincai va lămuri această chestiune «pentru că – continuă sfînția sa – este de neînchipuit ca un cerc de tineri serioși să ridice monument la un pretins mormânt al istoricului Șincai fără să justifice cu dovezi istorice această procedură»”.

Să vedem, mai întâi, pe ce se întemeia presupunerea lui Francisc Hossu Longin că Șincai a murit în Bobota din județul Sălajului. În 1863 Hossu Longin a vizitat această comună. Pe atunci în locul pieții de azi se găsea o veche bisericuță de lemn și în jurul ei un mic cimitir, unde se îngropau frunțașii satului. Preotul Gael, un bătrân de 80 de ani, l-a condus pe Hossu Longin în acel cimitir și i-a arătat un loc, de la intrare la dreapta, spunându-i „Uite nepoate, aici este înmormântat marele Șincai, care a murit venind de la Oradea”. În 1816, anul morții lui Șincai, Gael avea 47 de ani! Acest lucru l-a spus bătrânul preot și fostului profesor din Cluj, Victor Russu, născut și crescut în Bobota și al cărui bunic după mamă, Ignatie Ipian, era la acea dată – 1816 – paroh acolo. Într-o scrisoare din 22 mai 1882, Russu scrie: „Și mie mi-a enarat/Gael/ cum l-au ajuns pe bătrânul Șincai neputințele și slăbiciunile pe drum, lângă izvorul lui Alexi/tatăl episcopului, care era morar la moara din sus de Bobota cu desagii în spate și că ar fi murit la nene meu/bunicul după mamă/care l-a și îngropat cu pompă mare de s-a mirat tot norodul”. Convingerea despre moartea lui Șincai „sub garduri” s-a menținut mult timp. Astfel, la 10 Septembrie 1860, Aloisiu Vlad, autorul cunoscutei lucrări „A román nóp és ugye”/Lugoj, 1863/, al cărui tată, fost preot în Abrămușu/jud. Bihor/ era bun prieten cu Șincai – avea de la el și o călmară, care e acum în Biblioteca centrală din Blaj – scria lui Timotei Cipariu că „nemuritorul Șincai... pentru unele atacuri care le-a avut cu sora episcopului Vulcan, așa-numita Măcinica, a fost silit să părăsească curtea episcopescă/din Oradea/, unde-și aflase după atâtea suferințe și persecuțiuni un loc de repaos, carele însă fu silit în urma intrigilor numitei femei a-l lăsa și a lua lumea în cap, ca pe urmă să moară sub garduri”.

Cum vedem informația lui Aloisie Vlad, care o deținea de la tatăl său, prieten bun al lui Șincai, se potrivește cu aceea a bătrânului Gael despre moartea lui „cuprins de neputințe și slăbiciuni” la izvorul lui Alexi de lângă satul Bobota și cu înmormântarea lui în acel sat chiar. Bătrânul acesta, cum am văzut, știe și locul unde a fost înmormântat.

Informațiunile aceste sunt însă răsturnate de extractul din matricola morților parohiei greco-catolice din Keletsény/jud. Abauj, în Cehoslovacia, aproape de orașul Coșițe/, publicat în ziarul „Concordia” din 1866/Nr. 51/, iar mai nou reprodus de N. Iorga în „Istoria literaturii române în secolul XVIII”/observații, adausuri, îndreptări, p. 55/. Extractul eliberat la 20 iunie 1866 de parohul Ioan Szedlak, spune că Georgius Sincay, de 75 de ani/?, a fost înmormântat la Szinye de Andreas Koleszar, parohul din Keletsény. Dar ceea ce încurcă și mai mult lucrul e faptul că extractul a fost publicat în „Concordia” chiar de protopopul Grigore Gael, fiul bătrânului Gael din Bobota, care i-a arătat în vara anului 1863 lui Hossu Longin locul din vechiul cimitir al acestui sat unde a fost înmormântat Șincai. La altă parte Victor Russu spune în scrisoarea amintită că murind bătrânul Gael, iar mai târziu, în 1870, și fiul său Grigore, lucrurile rămase de la ei au fost vândute la licitație în favorul erezilor și din cărțile vândute cu acest prilej cea mai mare parte a cumpărat-o el, Russu. Între ele, a găsit una, care a fost proprietatea lui Șincai, fiindcă era scris pe ea: „Ir usum scholarum Blasfvensium emit Georgius Gabriel Sinkay ord. A Basilii Magni anno 1777”. Russu indică și titlul cărții: „M. Val. Martiolis Epigramata”.

Nădăjduim și noi – continuă în ultimul aliniat al articolului său Z. Pâclișanu –, că tinerii studenți din Bobota, înainte de a ridica monumentul la mormântul lui Șincai, vor lămuri contradicția dintre tradiția indiscutabilă și dintre tot atât de indiscutabilul extract din matricola morților parohiei greco-catolice din Keletsény”.

Când tinerii intelectuali din Bobota au început acțiunea pentru ridicarea monumentului mortuar închinat lui Șincai la Bobota, Dr. Ilie Dăianu, membru corespondent al Academiei Române, a vizitat Bobota și tot ce s-a putut pentru a se documenta asupra veracității înmormântării cărturarului ardelean la Bobota, dar a rămas neconvins și a combătut aserțiunea cu moartea lui Șincai la Bobota printr-o serie de articole publicate în presa periodică indicată în bibliografie sub Nr. 4, lit. A-4, dintre care ultima fiind o broșură de câteva zeci de pagini, precum și prin conferințe publice ținute în mai multe centre din Transilvania.

Ilie Dăianu era însă obsedat și de lipsa de autenticitate a extrasului mortuar și că acesta ar putea arăta o identitate de nume a unui mort oarecare cu numele istoricului nostru. Nouă ne scria să facem săpături la Bo-

bota și am putea aduce surprize. Pe de altă parte, dânsul personal și colateral și alt istoric orădean, Dr. Ioan Georgescu, a încercat să verifice autenticitatea extrasului mortuar de la Sinea, prin concursul lectoratului de limba și literatura română de la Universitatea din Praga și prin episcopatul greco-catolic din Ungvar. Totul fără rezultat; nici măcar răspuns negativ. Calea am urmat-o și noi printr-o corespondență în latinește cu parohul din Keletsény, fără a obține însă ceva.

Așa s-a ajuns, că prin 1936-1938, unii au pus sub semnul întrebării extrasul, alții legenda de la Bobota.

Încă un extras mortuar

În această atmosferă, cu scânteieri de lumini și valuri de umbre peste mormântul titanului istoriei noastre, prin bunele oficii ale învățătorului din Boian-Huta/Sălaj/, Iosif Kuminski, originar dintr-un sat din Cehoslovacia din apropiere de Sinea, am obținut alt extras mortuar, tot de la Keletsény, pe care-l am în față. Deosebiri față de cel din Concordia există, dar credem că din cauza imprimatului și din cauza concepției preotului transcriitor.

Imprimatul de extras, aflat atunci în uz în Cehoslovacia, e tipărit în trei limbi: latinește, cehește și ungurește. Dăm numai textul latinesc și, bineînțeles, extractul reprodus din matricolă, absolut identic. Notăm că preotul răspunde numai la textul cehesc, dar cu influențe slovace în ortografiere.

LITERAE MORTUALES

Infrauriptus fideligne testor in Matricula Defunctorum Ecclesiae Parcelialis grekokat v. Klacenove. Dioac. Com. Kosice.

Anno Domini: Tisicemsko sestract/1816/

Numerus curentes	Annus et dies Orbitus	Defuncti Nomen et conditio, item eius conjugis et religio:	Defuncti Originis et habitationis numerus domus	Defuncti Sexus man. foem	Aitas:
13	2 novembra 1816	Jurai Sincai	Svinica		75

În continuare:

Morbus sive aliud genus mortis	Fuitne provisus Sacramentis Muribundiorum	Sepulturae locus et dies	Sepelientis nomen et officium	Observatione
-	-	Svinica	Andrej Koleszar	-

In quorum maius robus has propria manu subscriptas et Sigillo Paroeciali munitas extradedi litteras.

V. Klecenove die 15 maiu 1938

L. s. Emil

Grecokat duch administr.

Deosebiriile între cele două extrase, credem că sunt numai de reproducere după matricolă, în primul se vedește o influență latină și puțin maghiară, iar în cestălalt, influența cehă și slovacă. Deci unul autentic nu avem încă nici la această dată și o autenticitate ar fi pe deplin dovedită numai prin mijloace moderne: fotografierea matricolei.

Satul în care și-a găsit adăpost Șincai în ultimele zile ale trudnicei sale vieți se chema în ungurește Szinnye, iar în grai local, deci slovac, Svinica/Svinița/, nume la care s-a revenit după 1918.

Șincai era al 13-lea mort din matricolă.

Jurai în loc de Georgius e un abuz al preotului din 1933; sub influența latinistă a vremii înclinăm să credem că în matricolă este latinescul Georgius.

Toate aceste se cer însă lămurite și a sosit timpul să se facă aceasta, până ce eventual se mai păstrează: matricola și arhiva parohiei din Keletsény – Klecenove – Călacea/pe românește/, de lângă Svinica (Szinnye), nu departe de Cașovia.

Un imperativ: Completări de cercetare

După părerea noastră aceasta ar fi pista de urmat pentru elucidarea adevărului istoric și limitarea legendei la propriile ei caracteristici de legendă. Fotografierea matricolei din Keletsény, a construcțiilor ce eventual au mai rămas la Sinea și în care Șincai și-a definitivat monumentala sa Cronică, a cimitirului vechi, cercetarea documentelor ce eventual au mai rămas pe urma investigațiilor întreprinse de Ioan Szedlak în vara anului 1866 etc. Cu asemenea mijloace moderne s-ar pune capăt pentru totdeauna și s-ar închista orice legende la rosturile lor literare.

Să nu se uite că cei doi distinși istorici ardeleni și membri corespondenți ai Academiei Române, Dr. Zenovie Pâclișanu și Dr. Ilie Dăianu, care n-au luat extrasul din Concordia fără discernământ critic și, în limitele puterilor lor, și-au îndreptat cercetările spre lămurirea științifică a locului morții lui Gheorghe Șincai, n-au ajuns să-și spună ultimul cuvânt. Unul, Z. Pâclișanu, a spus-o clar, că se așteaptă a se lămuri contradicția dintre tradiția indiscutabilă și dintre tot atât de indiscutabilul extract din matricola morților parohiei greco-catolice din Keletsény”/5, p. 478/, iar altul, I. Dăianu s-a pronunțat pentru săpături la Bobota.

Nici cel mai de seamă dintre biografii lui Șincai, după Alexandru Papiu Ilarian/16/, profesorul și criticul literar din Cluj, Mircea Tomuș/1/, după ce constată că cercetările asupra vieții lui Șincai, după 1812-1814, înaintază „prin ceață”, „prin legendă”/1, p. 230/, acceptă extrasul din Concordia numai fiindcă i se „pare autentic”, o dovadă „mai solidă”, făcând însă constatarea, că: „Nici în acest caz tradiția nu s-a desmințit/1, p. 233/.

Mare parte dintre istoricii noștri, fără comentarii, consideră certă data și locul morții după extrasul din Concordia. O altă parte, punând în paralel tradiția cu extrasul mortuar, cu scopul de a nimici legenda, de parte de a o dărâma, înviorază cu noi impulsuri tradiție.

Astfel, în Gheorghe Șincai, Opere I, Hronica românilor, tom. I, București, 1967, Editura pentru literatură, lucrare îngrijită și studiu asupra limbii de Florea Fugariu, criticul literar Manole Neagoe, în paginile de prefață/pag. XLV/, după ce menționează locul și data morții considerând extrasul, afirmă: „Acest lucru n-a împiedicat să se înfiripeze și o legendă a morții lui Șincai. Se spunea – și oamenii au crezut-o multă vreme – că Șincai se abătea adeseori prin satul Bobota, unde locuia o soră de a lui, măritată după nepotul episcopului Darabant. Odată, aprindu-se să bea apă la „fântâna de lângă moara lui Alexi”, a murit pe loc. Strângându-se satul a fost recunoscut și îngropat, lângă biserică, la umbra unui păr. De fapt povestea se referea la moartea lui Simion Bărnuțiu, care spre bătrânețe, revenind din Moldova și fiind bolnav de febră, a băut apă rece la Unguraș, și până la Bocșa Română, sat lângă Bobota, a murit”.

Cu asemenea variante fabricate și, deci, necunoscute în Sălaj, în care inundă inexactitățile, departe de a se lichida legenda cu locul morții lui Șincai la Bobota, aceasta primește noi potențe și este ridicată din nou la suprafață. Legenda nu s-a înfiripat după apariția extrasului; ea a existat înainte de acesta, cultivată din plin de familia Gael. Nu „se spunea” că „Șincai se abătea adeseori prin satul Bobota”, acesta fiind un adevăr istoric. Soră-sa Floarea nu era măritată în Bobota, ci în Sudurău și nu „după nepotul episcopului Darabant”, ci după Gheorghe Pop, fiul nemeșului Pop din Sighetul Silvaniei și abia fiul lor Mihai ia în căsătorie pe Oana, o nepoată a episcopului Ignatie Darabant. Prin afirmarea că această legendă s-a născut ca o variantă din tragismul ultimelor clipe din viața lui Simion Bărnuțiu – lasă că și într-asta îmbibă alte inexactități. Se face o greșală enormă, fiindcă moartea acestuia din urmă are loc la 28 mai 1864, iar noi știm documentat că încă în vara anului 1863, Gael spunea lui Hossu Longin, acolo în Bobota, lângă biserica veche: „Uite nepoate, aici este înmormântat marele Șincai...”. Deci așa zisa legendă cu Șincai la Bobota se înfiripaseră și circula cu conținut de incontestabil – unicul – adevăr istoric încă înainte de încetarea din viață a lui Simion Bărnuțiu și înainte de apariția extrasului din Concordia. Cu asemenea... de inexactități nu se poate stabili un adevăr istoric și vrând, nevrând se obțin efecte contrarii, prin care legenda primește noi valențe și, în fapt, a început iar să circule.

Cu alternanțe între adevărul oficializant și tradiție

În stadiul actual al cercetării acestei probleme de istorie literară și națională, părerea lui Dr. Ilie Dăianu, exprimată înainte cu aproape 40 de ani/4, lit. g, p. 31/ rămâne în plină și crudă valabilitate. Legenda cu locul morții lui Șincai la Bobota „face cinste poporului nostru bun, că umple golul istoriei și nimbează numele celui pribegit între străini și sfârșit în timp și loc necunoscut de ai săi”.

„Nouă intelectualilor însă, nu ne face cinste, că am lăsat atâta vreme necercetată viața celui mai mare creator al Daco-României, care cu drept cuvânt poate pretinde, că a construit în ideologie România Mare, cu un secol înainte de a se realiza în fapt și în adevăr”.

În trecutul apropiat, această legendă a dinamizat o societate de tineri intelectuali din Bobota, în frunte cu Victor Boroș, Ioan Buhai, Corneliu Coposu, Traian Albu, frații Alexă și Daniil Pop etc., care au organizat serbări cu programe culturale și artistice pentru adunarea de fonduri în vederea ridicării unui monument lui Gheorghe Șincai. În vremea mobilizărilor din anii 1939-1940, Excadronele 18 cavalerie, comandat de căpitanul Rizescu Gheorghe/ azi locotenent-colonel în rezervă, în Craiova, str. Silozului Nr. 16/ și aflat pe zonă în partea locului, cu sprijinul țăranilor și intelectualilor locali, încălzit de tradiția locală, ridică un monument pe locul mormântului lui Șincai, susținut de localnici/ azi, pe acel loc se află construcția dispensarului medical uman/. Monumentul avea postamentul în forma unui triunghi de piramidă triunghiulară, pe care se înălța o cruce și, săpat în piatră, avea următoarea inscripție:

GHEORGHE ȘINCAI

1754-1816

Precursorul redeșteptării naționale, recunoștință.

Ridicat Exc. 18 Cav.

– ofițerii, subofițerii și ostașii –

1939. –

În toamna anului 1940, după actul arbitrar de la 30 august 1940, de la Viena, Bobota fiind ocupată, monumentul a fost dărâmat de autoritățile maghiare, iar oamenii din sat au salvat câteva bucăți, ascunzându-le prin împrejurimile zidurilor bisericii din localitate, pe care și noi le-am văzut recent, deci se păstrează.

Azi, în contemporaneitatea noastră, în atmosfera spirituală a satului, legenda aceasta e vie și se caută căi adecvate pentru ca locuitorii satului, muncitorii minieri în majoritate și altă parte țărani, să-și arate expresia recunoștinței lor pentru memoria marelui istoric și luptător Gheorghe Șincai, ridicând un nou monument.

Quousque tandem

Până când vom pendula între adevăr și legendă ?

Omul care iubise atât de mult pământul patriei sale, poporul său, căruia i-a zămislit steaua sa călăuzitoare istorică neîntreruptă pe acest teritoriu; cel care, cel dintâi, scrie o istorie a tuturor românilor, care are o viziune clară a unității de limbă, datini, obiceiuri, aspirațiuni comune, iluminism desăvârșit, luptător convins și neînfricat împotriva asupririi sociale și cultural-naționale a poporului său, împotriva obscurantismului și superstițiilor/ ce altceva au fost lucrările lui: Istoria naturii sau firii, ori Învățătura firească spre surparea superstițiilor poporului?/, se sfârșește învăluit în legendă.

Azi, când s-au reparat atâtea nedreptăți ale trecutului, când s-a pus ordine, după drept și adevăr, în lumea vieții noastre culturale trecute și prezente, să nu se poată lămuri documentat, locul și data morții celui care și-a așezat propria sa viață în fundamentul veșnic și de neclintit al neamului și țării sale?

A murit acolo, departe de aria de formare a poporului român și este înmormântat cu certitudine la Sinea, în pământ străin? În prealabil, să se verifice științific, cu mijloace și tehnică modernă și să i se aducă în pământul Patriei, la Cluj, la Blaj sau chiar la Bobota, o urnă de cenușă din oasele martirizate ale mormântului său! Pentru prea bine meritata odihnă a memoriei sale și pentru satisfacția sufletului genuin al poporului nostru!

A murit și e înmormântat la Bobota? Țara întreagă să-și concretizeze expresia recunoștinței sale printr-un monument ridicat pe locul mormântului său, demn de măreția vieții, luptelor, operii și gândirii sale iluminate, în același timp, monument demn de un popor ajuns liber, independent, care acum nu numai că știe, dar și poate să-și cinstească după cuviință memoria Părinților Patriei.

Dacă golul, starea aceasta degradantă din istoria culturii noastre, de veșnică alternanță dintre legendă și adevăr în problema locului și timpului morții lui Gheorghe Șincai a fost posibilă în condițiile oprămirii sociale și naționale a românilor din Transilvania, dacă ea s-a putut menține în bălăceala politicianistă a conducerii partidelor burgheze dintre cele două războaie mondiale, azi nu mai are nici-un suport, nici-o rațiune de existență.

Acțiunile mișcării culturale de la Bobota și împrejurimi, cu restaurarea fântânii lui Alexi, cu resturi din monumentul lui Șincai ascunse și păzite sub zidurile bisericii și cu noi strădani pentru ridicarea unui bust lui Gheorghe Șincai, trebuiesc considerate și privite în esența lor, așa cum sunt: semne ale unei dorințe arzătoare de a se pune capăt problemei controversate privind locul morții lui Șincai și de a canaliza strădaniile maselor populare pentru cinstirea memoriei eminentului istoric și filolog român printr-un însemn – bust, monument, statuie – demn atât pentru zilele contemporaneității noastre, cât și pentru cel reprezentat prin acest însemn.

Ioan Ardeleanu-Senior
(urmează semnătura)

Ianuarie 1974.

Supurul de Sus, nr. casei 316,

Jud. Satu-Mare

* Prezentul studiu a fost publicat pentru prima dată în volumul *Monografia localității Bobota între istorie și memorie*, coord. Marin Pop, apărut la Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, pp. 493-515. Acest volum a fost publicat în cadrul proiectului „Localitatea Bobota – 800 de ani de la prima atestare documentară”, derulat de către Filiala Sălaj a Fundației „Corneliu Coposu”, cu sprijinul financiar al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, prin programul de finanțare nerambursabilă, în anul 2013 (notă – Marin Pop).

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1./ Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai, viața și opera*, Editura pentru Literatură, 1965.
- 2./ Dr. Ilie Dăianu, *Cronica lui Șincai și cenzura ardeleană*, în revista „România eroică”, Cluj, anul II, în 8-9, dec.-ian., 1938-1939, pag. 148-153.
- 3./ Gheorghe Șincai, *Opere I, Hronica românilor*, tom. I, Editura pentru Literatură, București, 1967, îngrijită de Floarea Fugariu.
- 4./ Dr. Ilie Dăianu, membru corespondent al Academiei Române, deschizând o polemică cu noi pe tema locului morții lui Gheorghe Șincai, verbal și în scris, se pronunță împotriva legendei. Dintre articolele și lucrările publicate în context cu această problemă de istorie literară, notăm, dintre cele pe care le mai păstrăm, următoarele:
 - a./ Unde este înmormântat George Șincai ?, articolul în Steaua Transilvaniei, București, anul III, Nr. 29 din iunie 1936, pag. 2.
 - b./ Unde a murit George Șincai ?, articol în Națiunea română, Cluj, anul X, Nr. 143, pag. 2, din 28 iunie 1936.
 - c./ Legenda lui George Șincai în Sălaj. Articol publ. în Națiunea română, Cluj, anul X, Nr. 118 din 5 iulie 1935.
 - d./ Legenda lui G. Șincai în Sălaj, p. II, articol publ. în Națiunea română, Cluj, anul X, Nr. 196 din 15 iulie 1936.
 - e./ Legenda morții lui Gheorghe Șincai. Unde a murit și unde a fost îngropat marele cărturar ardelean?, articol publicat în Noua Gazetă de Vest, Oradea, anul I, Nr. 71 din 1 iulie 1936, pag. 2.
 - f./ Moartea lui Gheorghe Șincai – 2 nov. 1816. Articol publ. în ziarul Tribuna, Cluj, anul II, Nr. 250 din 30 oct. 1939, pag. 2.
 - g./ Gheorghe Șincai de la Șinca Veche, conferință ținută în Oradea la 10 decembrie 1938 și publ. în Tipografia diecezană, Oradea, 1939, într-o broșură de 32 de pagini.
- 5./ Dr. Zenovie Pâclișanu, distins istoric ardelean și membru corespondent al Academiei Române, în mai multe rânduri a ridicat temeinic problema locului morții lui Gheorghe Șincai, fără însă a se pronunța categoric pentru Sinea sau pentru Bobota. Din scrierile lui pe această temă menționăm:
 - a./ Contribuții la biografia lui Gheorghe Șincai, studiu publ. în revista Transilvania, Sibiu, Nr. 4 din 4 aprilie 1922, pag. 295-310
 - b./ Locul morții lui Gheorghe Șincai, articol publicat în revista Cultura Creștină, Blaj, anul XVI, iulie-august 1936, Nr. 7-8, pag. 476-478
- 6./ Ioan Ardeleanu Senior, *Istoria învățământului românesc din Sălaj*, Editura revistei Școala noastră, Zălau, 1936, în pag. 12 și urm. în limitele cercetărilor în vigoare la aceea dată, am ridicat din nou problema locului morții lui Gheorghe Șincai și, în baza documentului original – o scrisoare a lui Francisc Hossu Longin adresată vicarului Silvaniei Alimpiu Barboloviciu, pe care l-am publicat în aceea lucrare, pag. 59-60, precum și încălzit de tradițiile locale pe care le-am trăit atât de intens în anii tinereții, am înclinat balanța în favorul „legendei”. Aceasta mai ales pentru faptul că în registrele de stare civilă ale parohiei Bobota lipseau tocmai anii morții lui Șincai, iar la vicariatul din Șimleul Silvaniei, unde se depuneau la sfârșit de an copii nominale de născuți, morți și căsătoriți, tot pentru acei ani, pentru morți, numai de la Bobota au lipsit copiii.
- Faptul acesta m-a determinat să mă gândesc și la eventuala imixtiune în umbrirea dacă nu chiar întunecarea veșnică a problemei noastre a vicarului din acei ani /1810-1824/, George Tatu/8, pag. 90/, urmașul direct dar contestat și zeflemizat al lui Șincai în directorat și aderent al episcopului Bob.
- 7./ Dr. Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, apărută în Institutul tipografic și de editură „Victoria”, Șimleul Silvaniei, 1908, în pag. 206, prezintă declarația a patru țărani din Bobota privind moartea lui Șincai aci, iar la pag. 207 se reproduce fotografia grădinii bisericii celei vechi cu mențiunea: „Locul unde a fost îngropat Șincai, la Bobota”.
- 8./ Ioan Ardeleanu Senior, *Oameni din Sălaj*, Tipografia „Luceafărul”, Zălau, 1938.
- 9./ Dr. Victor Bojor, *Canonicii ... în Imprimeria cărților funduare*, Cluj, 1937.
- 10./ I. Sabău, „Ecourile răscoalei lui Horia în părțile de nord-vest ale Transilvaniei”, comunicare științifică publ. în Revista arhivelor Nr. 1, anul V, București, 1962, pag. 178-193.
- 11./ Scrisoarea lui Gheorghe Șincai din Zălau din Motiș către episcopul Ioan Bob, originalul în Biblioteca centrală din Blaj, mapa Nr. 499.
- 12./ Scrisoarea lui Gheorghe Șincai din Zălau, în latinește, către
- Oficiu al Comitatului Solnocul de Mijloc în favorul școalei din Guruslăul Mic/Traniș/, în orig. la Dr. Ilie Dăianu și publ. în revista Blajul din Blaj, nr. 12 din dec. 1934, cu o traducere a prof. Dr. N. Lupu.
- 13./ „Fântâna lui Alexi”, în cinstea împlinirii a 150 ani de la moartea lui Gheorghe Șincai a fost descoperită, desfădată și renovată în vara anului 1966/lângă casa minerului Iuhoș Ioan II/ și la 16 oct. 1966 i s-a făcut

inaugurarea în cadre solemne dar moara care pe atunci utiliza apa Zănicelului este distrusă fără urmă.

14./ Nicolae Comșa, „Dascălii Blajului”, în Anuarul liceului român-unit „Sf. Vasile cel Mare”, Blaj, 1940, Tipografia Seminarului, pag. 1-147.

15./ Dr. Athanasie M. Marinescu, Prefață la *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* a lui P. Maior, editată de către Societatea studențească „P. Maior” din Budapesta.

16./ Alexandru Papiu Ilarian, *Viața, operele lui Gheorghe Șincai*, București, 1869. Discurs de recepție la Academia Română cu răspunsul lui G. Barițiu, ținut la 14 septembrie. 1869, „zi de lumină furată din atmosfera neguroasă a actualității”, cum a caracterizat-o B.P. Hașdeu în ziarul său Traian/Nr. 57/, continuând: „Lacrimile de înduioșare curgeau pe fețele românilor, umbra divului cerșetor, cu desăgii pe umăr, cu «Cronica» în sac, cu o națiune într-o cârpă, rătăcea printre noi, strălucindu-i zdrențele, ca tunica lui Christos pe muntele Taborului”.

La câteva zile după acest discurs de recepție, vestitul ziar „Românul”/18 septembrie 1869/, se face ecoul unei dorinți arzătoare a opiniei publice, dorință rămasă neîmplinită până azi: „Stați oseminte sfinte, mai stați încă acolo, căci, încurând suflarea ta, învățămintele tale, o Șincai, ne vor face demni a le lua și a le aduce în centrul României”.

Către,

**ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
BUCUREȘTI**

Una dintre cele mai păgubitoare și mai apăsătoare umbre din istoria noastră literară și națională este, fără îndoială, contradicția privind locul și data morții eminentului nostru istoric și filolog, Gheorghe Șincai, corifeu al Școlii Ardelene și luptător neînfricat împotriva oprimării sociale și naționale a poporului român.

După 1812-14, timp de o jumătate de secol, nu s-a știut și nu s-a vorbit nimic documentar despre viața sau sfârșitul renumitului cărturar ardelean. În acest timp s-a susținut, în baza unei puternici tradiții locale, că locul morții lui Șincai este Bobota, din jud. Sălaj.

În vara anului 1866, din cercurile depozitare ale acestei tradiții – preot Grigoriu Gael – s-a publicat extrasul mortuar din Concordia/Nr. 51/, Budapesta, cu loc al morții, Szinye, de lângă Coșițe/Cașovia/. Din acel moment, o parte din oamenii și instituțiile noastre de cultură, fără discuții, comentarii sau verificări, s-au conformat acestui extras, oficializându-l, o altă parte a susținut tradiția locală cu Bobota și o altă parte au pus semnul întrebării veracitatea extrasului mortuar. Înregistrăm și încercări serioase de lămurirea contradicției/ Dr. Zenovie Păclișanu, Dr. Ilie Dăianu, Dr. Ioan Georgescu etc./, dar fără nici un rezultat. La Szinye, locul morții lui Șincai după extras, încă n-a fost nici-un cercetător român; mai grav, nici-un intelectual român!

Dacă în condițiile oprimării sociale și naționale ale trecutului nostru istoric n-a fost posibilă o cercetare decisivă, cu mijloace moderne, dacă în bălăceala politicianistă dintre cele două războaie mondiale, azi nu ne mai împiedecă nimic pentru a lămuri această contradicție de istorie literară și națională. O comisie de trei-patru cercetători, în frunte cu prof. Mircea Tomuș de la Cluj, cel mai bun și documentat dintre biografii marelui cărturar ardelean, în trei-patru zile, cu un minim de cheltuieli, ar aduce lămurirea demult așteptată în această problemă.

A murit acolo, departe de aria de formare a poporului român și este înmormântat cu certitudine la Sinea, în pământ străin? După o verificare științifică, utilizând mijloace și tehnică modernă, să i se aducă în pământul Patriei libere, la Cluj, sau la Blaj, ori chiar la Bobota, o urnă de cenușă din casele martirizate ale mormântului său! Pentru prea binemeritata odihnă a memoriei sale și pentru o satisfacție de care se simte sufletul genuin al neamului nostru!

A murit și e înmormântat la Bobota ? Țara întreagă să-și concretizeze expresia recunoștinței sale printr-un monument ridicat pe locul mormântului său, demn de măreția vieții, luptelor, operii și gândirii sale iluministe, în același timp, monument demn de un popor ajuns liber, independent, care acum nu numai că știe, dar și poate să-și cinstească după cuviință memoria Părinților Patriei!

Lămurirea acestei contradicții, va confirma sau infirma, o tradiție atât de vie în Sălaj, privind moartea lui Șincai la Bobota, care în trecutul apropiat s-a constituit temei pentru ridicarea acolo a unui monument/1939/, iar în prezent la restaurarea „Fântânii lui Alexi”/1966/ și, acum, la pregătirile în vederea ridicării unui bust al lui Șincai la Bobota.

Se anexează un material documentar de orientare generală.

Supurul de Sus, 16 ianuarie 1974.

(semnătura olografă)
Ioan Ardeleanu Senior
pensionar și publicist
Supurul de Sus, Nr. casei 316,
jud. Satu Mare. –

Ștefan Goanță, „Patul de zăpadă”. Valențe interpretative

Irina CIAMA

Plasat istoric totuși, într-o realitate bine cunoscută, romanul valorifică experiența de viață a autorului, care a petrecut mai mulți ani în Oltenia și în Sălaj și a studiat specificul comunităților din acele zone. Muntele Mare aparține unei topografii reale, există în realitate în Munții Apuseni. Acest munte devine simbolul unei comunități sociale care nu cedează utopiei, se retrage într-o zonă mai puțin accesibilă, trăind într-o comuniune strânsă cu natura și cu miturile locului, așadar cu tradițiile, obiceiurile și cu formele de viață specifice păstoritului.

Conținutul de idei face din *Patul de zăpadă* un roman-parabolă, dar, în același timp, este și un roman etnografic care prezintă lupta dintre două lumi: lupta dintre naturalitate, tradiție și înstrăinarea omului de rosturile sale, de sine însuși printr-o ideologie utopică: „viitorul luminos”, pornind de la o realitate cumplită din vremuri în care teroarea istoriei tindea să distrugă comunitățile umane așa cum au fost ele orânduite de-a lungul istoriei, și nu atât să le distrugă, să le descompună, cât mai ales să le fure identitatea. În acest context, un motiv fundamental este despământenirea. Muntenilor li se iau pământurile, turmele, dar și proprietatea asupra lor, asupra naturii în care trăiesc și viețuiesc de milenii, fiind o marcă a identității lor. Apoi le fură credința, limba lor dură, directă cu proverbele ei, cu inflexiunile ei, plină de ziceri și vor să o schimbe cu lozincile care sunt goale, moarte și promisiuni deșarte pentru că ei, din oameni liberi devin despământenți, pur și simplu brațe de muncă. „Oștii de jos” vor să transforme ciobanii în niște slugi ale planurilor cincinale în care aceștia nu cred, pentru că ei vor să viețuiască în naturalitatea mediului lor. Munca la ei nu este muncă așa cum înțelegem noi „munca de slugă”, ci e o muncă a comunității pentru sine, dar și pentru ceilalți, o necesitate fertilă a vieții care dă roade pentru ei și-i menține, face parte din viață: „la noi asta e treabă”. Munca „de jos” însă, face parte din ideologie, e slugarnică, sclavie, „vor să ne ia sufletul ca să ne facă slugi”, ori sufletul la ei cuprinde și mintea, prin urmare dacă le ia sufletul, le ia și mintea.

„Josul” reprezintă în roman teroarea istoriei, dușmanii neamului și ai libertății sociale, „jos” sunt cei care le fură lor drepturile, le fură proprietățile și vor să le fure și sufletul, dar acestea sunt determinările unui veac străin de neam, de identitatea lui, de viața lui naturală, de viața lui social-economică, de via-

ța lui spirituală, deci era vorba de o ideologie străină europeismului și românismului. Ei sunt o comunitate simbolică, ciobanii, ultima rămășiță care rezistă civilizației și pe care civilizația o distruge.

Romanul poate fi privit și ca o parabolă romantică. Romanticii sunt cei care au descoperit bogăția sufletului, bogăția sensibilității, iar scriitura se distinge prin sentimentalism romantic, simțire romantică, imaginație romantică și chiar trăirea miturilor, dar și a antitezelor, a luptei dintre bine și rău. Binele este umanitatea și răul este ceea ce dăunează umanității, binele este comunitatea și răul este ceea ce dăunează comunității. Personajele sunt și ele romantice prin simbolistica lor. Ioan cel Tânăr/ Munte este construit pe aceleași principii și opoziții. Cum descoperă el iubirea? El vine inițial să cerceteze o comunitate izolată. Ea, Zarea, îl descoperă undeva, jos, și îl duce la munte. Cei doi, prin studiile lor, prin școlile lor nu și-au trăit viața. Lumea de jos i-a înstrăinat pe cei doi de ei înșiși, de viața lor naturală. Ei pornesc în căutarea propriului destin, dar pornesc în căutarea iubirii în primul rând. Pe măsură ce ei se umanizează, își descoperă propria naturalitate, dar nu se apropie unul de celălalt. Își dau seama că se iubesc, dar nu se iubesc. El gândește tot timpul, zi și noapte, și acest lucru îi blochează simțurile și percepția frumosului natural și în același timp percepția frumosului ca manifestare sau invitație a iubirii, ca tentație. De aceea, consumarea iubirii lor întârzie și se întâmplă târziu, pe patul de zăpadă, nu în natura înflorită de primăvară. Aici, zăpada este asociată intelectului care răcește sentimentele, dar este și simbolul purității celor doi. Acest pat al ghețurilor este ilustrarea faptului că numai sus pe munte, numai într-un anotimp al tensiunilor extreme amorul se produce și ei se regăsesc ca bărbat și femeie. Ei își tociseră prin anii trecuți, prin tinerețea pierdută, apetența pentru iubire. Sensibilitatea le era dominată de intelect și până se produce această descătușare în mijlocul naturii.

Antiteza apare la toate nivelurile romanului și cu atât mai mult antiteza se vede în conflictul dintre utopia adusă de „teroarea istoriei” și comunitatea montană amenințată și până la urmă distrusă. Conflictul este tot timpul urmărit ca într-o tragedie de la început și până la sfârșit, iar binele, în loc să învingă, este învins, distrus. Cei doi dispar. Romanul este astfel tragic pentru că pozitivul dispare, nu se știe ce se va întâmpla cu Munte(le), nu știm unde e Zarea. Aceste

personaje sunt simboluri ale înaltului, ale spiritualului, ale binelui. Finalul este deschis, tragic. Personajele pozitive din roman pier. Cei doi exprimă căutarea: pe cale intelectuală, pe cale morală și pe cale estetică: Zarea este expresia frumuseții, a iubirii. Ea este numită de către păstori „Zarea noastră” care le conservă nu numai setea de frumos, ci și această dimensiune sufletească. Căutarea este sensul vieții, viața este o cale, un drum, destinul este o cale, un drum. Calea este Adevărul și Viața. Ei niciodată nu se mulțumesc cu căutarea, dar totuși caută și această căutare rămâne ca definiție a morții sau a supraviețuirii lor.

În roman este evocată și „Miorița” prin moartea ciobanilor și prin motivul unității dintre om și natură. Spre deosebire de baladă, romanul mută căutarea: tânărul o caută pe Zarea, pe când în „Miorița” măicuța bătrână îl caută pe păstor, deci e o interpretare liberă a baladei și autorul nu urmărește structura mitului mioritic. El, păstorul, nu moare, dar balada îl transfigurează spiritual.

„Patul de zăpadă” poate fi înțeles și ca un roman existențialist, însă nu în sensul filozofiei existențialiste, ci pentru faptul că este vorba despre existență: existența comunității, existența individuală, existența valorilor, a tradițiilor, a obiceiurilor, a libertății fără de care ei nu pot trăi. El exaltă toate valorile vieții individuale și de comunitate. Romanul este existențialist în sensul în care legea supremă e iubirea, naturalitatea și domnia sufletului sau „viața în sânul naturii, cultivând și împlinind valorile ei reale”, în armonia unității dintre trup și suflet, dintre om și natură, dintre creație și divinitate. În felul acesta, existența devine și rămâne esența trăirii autentice în orizontul sacralității sau al miticului. Pe de altă parte, personajele principale nu aleg să rămână jos, ci merg sus, merg într-o altă lume. El simte nevoia cercetării acelei comunități, iar ea se întoarce în comunitatea ei. Ea nu ajunge mimetic la sat sau la oraș. E o alegere între cei de sus și între cei de jos, între libertate și supunere. Ea își conservă credința, el o recapătă. Zarea și Munte(le) sunt personificări ale naturii privite animist, Zarea este cerul cu frumusețea lui desăvârșită, iar Munte(le) este pământul cu viața lui fremătătoare, expresia bărbăției, a sănătății, a frumuseții. Ei sunt obligați de forțe misterioase, de chemarea unor descoperiri personale, să se readapteze naturii, vieții tradiționale, să se integreze pe aproape toate planurile vieții sociale, tradiționale, inclusiv a miturilor și obiceiurilor locului. Natura însăși a muntelui e expresia puterii acelei comunități care stăpânește muntele, acesta fiind „fratele” păstorilor. Tainele, unele, sunt descifrate, altele nu, rămân taine. Natura muntelui este și ea glorificată mitic și religios printr-o combinație antitetică de real și fantastic. Romanul urcă spre mit și se încadrează în ceea ce am putea numi realismul mitic. Multe din fapte sunt realiste, ținând de lupta acelor forțe identitare care s-au opus comunismului.

Există în roman elemente de prim rang în interpretarea fenomenelor sociale.

În primul rând, se face referire la filozofia destinului. Ciobanii nu percep viața ca pe o naștere și o moarte, adică o clipă în viața terestră a comunității și a umanității. Pentru ei trecutul, prezentul și viitorul sunt un continuum, destinul fiind identificat în roman cu „datul”.

În al doilea rând, datorită viziunii unui timp continuu, păstori trăiesc într-un prezent nesfârșit, infinit: „oamenii aceștia au înzestrarea de a trăi chiar dacă li se termină viața. Ei nu se termină, trupul rămâne aici și spiritul merge mai departe”. În prezent se află „datul”, ceea ce omul are.

În al treilea rând, muntenii își cultivă neamul și fraternitatea. Comunitatea trăiește și pulsează ca o ființă umană: „[ei] alcătuiau o țesătură încălțată la modul fantastic, un labirint ale cărui iluzorii intrări și ieșiri se aflau în capetele iluzorii ale timpului...”.

O calitate inedită a construcției narrative o reprezintă pluralitatea de voci a naratorului. El este și personajul principal, Munte(le), venit să cerceteze comunitatea de păstori. În acest sens, el aruncă o privire „din afară”, pune o oglindă în fața unei realități și o reflectă prin filtrul intelectului și al spiritului său. Personajul devine un martor credibil prin pluralitatea de a vedea lucrurile pe mai multe planuri: social, istoric, mitic, interior, exterior. El face sondaje în diferite direcții pentru a arăta nu simplitatea acestor oameni, ci tocmai complexitatea lor, a acestui mediu-inițiere în lumea necunoscută.

Un alt element care individualizează acest roman este interferența stilurilor. Autorul îmbină, ca într-un mozaic, un stil subtil, intelectualizat, cu limbajul țărănesc, apoi cu dialogul dintre eurile sale și dialogurile cu ceilalți. Aceste elemente sunt legate într-o continuitate febrilă, plină de fervoare și tensiune și ține de specificul dramaticului, a bătăliilor care se poartă în roman.

Clopotul care se aude în final este cuvântul. „Cuvântul este la Dumnezeu și Dumnezeu este cuvântul”. Autorul este cel care preia cuvântul și, printr-o „minune”, cuvântul ajunge la cititor. Cuvântul autorului este romanul, mărturie a tragediei anilor „satanici”, a terorii istoriei ca distrugere a unei comunități simbolice pentru întreaga românităte. *Patul de zăpadă* este tragedia unui popor căreia i-au fost exterminate elitele, confiscate proprietățile, lichidate libertățile și drepturile, fiind îngenuncheat unei utopii și unui „imperiu al răului”.

Bibliografie:

GOANȚĂ, Ștefan, *Patul de zăpadă*, ediția a II-a, Ed. eLiteratura, București, 2016.

NIȚU, Maria, *Ștefan Goanță și Patul de zăpadă*, în revista „Pro Saeculum”, An XV, nr. 3-4 (111-112), 15 aprilie - 1 iunie 2016.

PETRAȘ, Irina, *Referințe critice la Patul de zăpadă*, ediția a II-a, Ed. eLiteratura, București, 2016.

ZĂRNESCU, Constantin, *Referințe critice la Patul de zăpadă*, ediția a II-a, Ed. eLiteratura, București, 2016.

Cronica discului

Sting – 57th & 9th

Daniel MUREȘAN

De-a lungul ilustrei sale cariere, Sting a explorat, alături de muzicieni de talie mondială, o varietate de stiluri și genuri muzicale. Aproape întotdeauna s-a bucurat de libertate artistică, filtrarea creațiilor având o manieră expansivă în stil personal. A explorat muzică clasică și jazz, a inovat în pop și rock, a cochetat inclusiv cu muzica medievală.

Noul său album, *57th & 9th*, ne duce la rădăcinile rockului á la Sting, plin de tobe adevărate, de chitare fusion și un bass ce curge continuu. Inspirată ideea producătorului Martin Kierszenbaum în schimbarea de ritm de pe acest album. Un ritm care, dacă nu mă înșel, la Sting nu a mai apărut de la *After the Rain Has Fallen*, de pe albumul *Brand New Day* – 1999.

Dinamica pieselor este remarcabilă, o contribuție hotărâtoare având trupa de instrumentiști, toți de primă clasă. Temele pieselor sunt ancorate în social – nedreptăți sociale, problema refugiaților sau schimbările climatice.

N-am să fac o trecere în revistă a pieselor: un album Sting se ascultă, nu se povestește. Se trăiește cu emoție, delicat și grațios.

Tracklist

1.	I Can't Stop Thinking About You
2.	50.000
3.	Down, Down, Down
4.	One Fine Day
5.	Pretty Young Soldier
6.	Petrol Head
7.	Heading South on the Great North Road
8.	If You Can't Love Me
9.	Inshallah
10.	The Empty Chair

Cherrytree, Interscope, A&M Records 2016

Discografie Sting:

The Police

- Outlandos d'Amour (1978)
- Reggatta de Blanc (1979)
- Zenyatta Mondatta (1980)
- Ghost in the Machine (1981)
- Synchronicity (1983)

Solo

- The Dream of the Blue Turtles (1985)
- ...Nothing Like the Sun (1987)

- The Soul Cages (1991)
- Ten Summoner's Tales (1993)
- Mercury Falling (1996)
- Brand New Day (1999)
- Sacred Love (2003)
- Songs from the Labyrinth (2006)
- If on a Winter's Night... (2009)
- Symphoncities (2010)
- The Last Ship (2013)
- 57th & 9th (2016)

Componența trupei de acompaniament pe *57th & 9th*:

- Dominic Miller: chitară;
- Vinnie Colaiuta: tobe;
- Rhani Krija: percuție;
- Martin Kierszenbaum: clape;
- Lyle Workman: chitară;
- Josh Freese: tobe;
- Hazem Nassreddine: sitar turcesc;
- Mario Enăchescu: vioară;
- Jean-Baptiste Moussarie: chitară;
- Al Salam Hassan: percuție;
- Al Saed Acad: percuție;
- Thabet Azzawi: mandolină arabă;
- Nadim Sarrouh: mandolină arabă;
- Nabil Al Chami: clarinet.

Hristos – Preot și Rege*

René GUÉNON

Printre numeroasele simboluri aplicate lui Hristos, multe fiind legate de cele mai vechi tradiții, unele reprezintă mai ales autoritatea spirituală sub toate aspectele sale, iar altele, în folosirea lor obișnuită, fac mai mult sau mai puțin aluzie la puterea temporală. Astfel, de pildă, se întâlnește frecvent Globul Lumii ținut în mână de Hristos, insigna Imperiului, adică a Regalității universale. Asta pentru că, în persoana lui Hristos, funcțiile sacerdotale și regală, de care sunt legate autoritatea spirituală și respectiv temporală, sunt cu adevărat inseparabile; ambele îi aparțin în mod eminent și prin excelență, ca principiu comun din care provin în toate manifestările lor.

Fără îndoială, poate părea că, într-un mod general, funcțiunea sacerdotale a lui Hristos a fost pusă în evidență în mod special; e firesc, deoarece spiritualul este superior temporalului, același raport ierarhic trebuind păstrat între funcțiunile care le corespund. Regalitatea nu este cu adevărat de „drept divin”, decât atâta timp cât își recunoaște subordonarea față de autoritatea spirituală, singura care îi poate conferi investitura și consacrarea, dându-i deplină și întreaga legitimitate. Totuși, dintr-un anumit punct de vedere, funcțiunile sacerdotale și regală pot fi privite ca fiind, într-un fel, complementare, caz în care, deși a doua, la drept vorbind, își are principiul imediat în prima, există totuși între ele, când sunt considerate astfel ca separate, un fel de paralelism. Cu alte cuvinte, din moment ce preotul, de obicei, nu este simultan și rege, e necesar ca regele și preotul să-și primească puterile de la o sursă comună; diferența ierarhică între ei constă în faptul că preotul își primește puterea direct de la această sursă, pe când regele, în virtutea caracterului mai exterior și propriu-zis terestru al funcțiunii sale, n-o poate primi pe a sa decât prin intermediul preotului. Acesta, într-adevăr, joacă rolul de „mediator” între Cer și Pământ; și nu întâmplător plenitudinea sacerdoțiului a primit numele simbolic de „pontificat”, pentru că, așa cum spune Sfântul Bernard, „Pontiful, cum o arată etimologia numelui său, este un fel de punte între Dumnezeu și om”¹. Prin urmare, dacă vrem să urcăm la originea primă a puterilor preotului și regelui, nu o putem găsi decât în lumea cerească; această sursă primordială de unde provine orice autoritate legitimă, acest Principiu în care rezidă deopotrivă Sacerdoțiul și Regalitatea supreme, nu poate fi decât Verbul divin.

Hristos, așadar, manifestarea Verbului în această lume, trebuie să fie realmente preot și rege în ace-

lași timp; însă, lucru ciudat la prima vedere, filiația sa umană pare să-l desemneze în primul rând pentru funcțiunea regală și nu pentru cea sacerdotale. El este numit „Leul din tribul lui Iuda”; leul, animal solar și regal, emblema acestui trib și în special a familiei lui David care este a sa, devine astfel emblema lui personală. Dacă sacerdoțiul are preeminență asupra regalității, cum se face că Hristos a ieșit din tribul regal al lui Iuda și din familia lui David, și nu din tribul sacerdotale al lui Levi și din familia lui Aaron? E un mister aici, pe care ni-l deslușește Sfântul Pavel astfel: „Dacă deci desăvârșirea ar fi fost prin preoția Leviților (căci legea s-a dat poporului pe temeiul preoției lor), ce nevoie mai era să se ridice un alt preot după rânduiala lui Melchisedec, și să nu se zică după rânduiala lui Aaron? Iar dacă preoția s-a schimbat urmează numai decât și schimbarea Legii. Căci Acela, despre Care se spun acestea, își ia obârșia dintr-o altă seminție, de

unde nimeni n-a slujit altarului, știut fiind că Domnul nostru a răsărit din Iuda, iar despre seminția acestora, cu privire la preoți, Moise n-a vorbit nimic. Apoi este lucru și mai lămurit că, dacă se ridică un alt preot după asemănarea lui Melchisedec, El s-a făcut nu după legea unei porunci trupești, ci cu puterea unei vieți nepieritoare, căci se mărturisește: «Tu ești Preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec»².

Astfel, Hristos este preot, însă de drept pur spiritual; el este preot după rânduiala lui Melchisedec, nu după cea a lui Aaron, nici „după legea unei porunci trupești”; în virtutea acesteia îi aparține regalitatea, în conformitate cu natura lucrurilor. Dar sacerdoțiul după rânduiala lui Melchisedec implică de asemenea, în sine, regalitatea; tocmai aici ele nu pot fi separate, căci Melchisedec este și el, în același timp, preot și rege, fiind astfel realmente imaginea Principiului în care sunt unite cele două puteri, așa cum sacrificiul pe care-l oferă cu pâine și vin este însăși imaginea Euharistiei. În virtutea acestei duble prefigurări i se aplică lui Hristos cuvântul următor al Psalmilor: „*Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec*”³.

Amintim textul pasajului biblic în care este relatată întâlnirea lui Melchisedec cu Avram: „Iar Melchisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin. Melchisedec acesta era preotul Dumnezeului celui Preaînalt. Și a binecuvântat Melchisedec pe Avram⁴ și a zis: «Binecuvântat să fie Avram de Dumnezeu cel Preaînalt, Ziditorul cerului și al pământului. Și binecuvântat să fie Dumnezeu cel Preaînalt, Care a dat pe vrăjmașii tăi în mâinile tale!» Și Avram i-a dat lui Melchisedec zeciuală din toate”⁵. Și iată cum comentează Sfântul Pavel acest text: „Căci acest Melchisedec, rege al Salemului, preot al lui Dumnezeu cel Preaînalt, care a întâmpinat pe Avraam, pe când se întorcea de la nimicirea regilor și l-a binecuvântat, căruia Avraam i-a dat și zeciuală din toate, se tâlcuiește mai întâi: rege al dreptății⁶, apoi și rege al Salemului, adică rege al păcii, fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavând nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții, ci, asemănat fiind Fiului lui Dumnezeu, el rămâne preot pururea”⁷. Or, Melchisedec este reprezentat ca fiindu-i superior lui Avraam de vreme ce îl binecuvântează: „Fără de nici o îndoială, cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare”⁸; și la rândul său, Avraam recunoaște această superioritate, căci îi dă zeciuală, care este semnul dependenței sale. Rezultă de aici că sacerdoțiul după rânduiala lui Melchisedec este superior celui după rânduiala lui Aaron, de vreme ce din Avraam a ieșit tribul lui Levi și în consecință familia lui Aaron.

E ceea ce mai afirmă Sfântul Pavel: „Și aici (în preoția Leviților) iau zeciuală niște oameni muritori, pe când dincolo, unul care e dovedit că este viu. Și ca să spun așa, prin Avraam, a dat zeciuală și Levi, cel ce lua zeciuală (de la poporul lui Israel), fiindcă el era încă în coapsele lui Avraam, când l-a întâmpinat Melchisedec”⁹. Și această superioritate corespunde celei

a Noului Legământ asupra Legii Vechi: „Ci încă a fost la mijloc și un jurământ, căci pe când aceia s-au făcut preoți fără de jurământ, El S-a făcut cu jurământul Celui ce I-a grăit: «Juratu-S-a Domnul și nu Se va căi: Tu ești Preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec». Cu aceasta, Iisus S-a făcut chezașul unui mai bun testament”¹⁰.

Am ținut să amintim aceste texte esențiale, fără a pretinde de altfel dezvoltarea tuturor semnificațiilor conținute în ele, ceea ce ne-ar duce departe, căci există aici adevăruri de un ordin foarte profund și care nu se lasă pătrunse imediat, așa cum a avut grijă să ne avertizeze însuși Sfântul Pavel: „În privința aceasta avem mult de vorbit și lucruri grele de tâlcuit, de vreme ce v-ați făcut greoi la auzit”¹¹. Ce ar spune el astăzi, când astfel de lucruri au devenit complet străine imensei majorității a oamenilor, al căror spirit e îndreptat exclusiv spre realitățile lumii materiale, ignorând din prejudecată tot ce depășește acest domeniu limitat?

Am vrut să arătăm mai ales că rânduiala lui Melchisedec este în același timp sacerdotală și regală, aplicarea lui Hristos a cuvintelor Scripturii referitoare la el constituind afirmarea expresă a acestui dublu caracter; de asemenea, unirea celor două puteri într-o singură persoană reprezintă un principiu superior ambelor ordinuri în care se exercită aceste puteri considerate separat; de aceea Melchisedec este adevărat prin tot ce s-a spus despre el, „asemănat fiind Fiului lui Dumnezeu”¹². Însă Hristos, fiind însuși Fiul lui Dumnezeu, nu este doar reprezentarea celor două puteri, ci chiar acest principiu în toată realitatea sa transcendentă, „prin puterea vieții Lui veșnice”; orice autoritate își are sursa în El, deoarece este Verbul Etern „prin care toate s-au făcut”, cum spune Sfântul Ioan la începutul Evangheliei sale, și „fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut”.

Acestor puncte de vedere fundamentale le vom adăuga doar câteva observații complementare; mai întâi, e important să remarcăm faptul că Dreptatea și Pacea, care sunt, cum s-a văzut, atributele lui Melchisedec, după însăși semnificația numelui său și din titlul care i s-a dat, sunt și atribute ce i se potrivesc eminentemente lui Hristos, care este numit în special „Soarele Dreptății” și „Prinț al Păcii”. Trebuie spus de asemenea că ideile de Dreptate și Pace au, în creștinism la fel ca în tradițiile vechi și mai ales în tradiția iudaică, în care sunt frecvent asociate, un sens diferit de sensul lor profan și care ar necesita un studiu aprofundat¹³. O altă remarcă, nu mai puțin importantă, care ar putea să pară ciudată pentru cei ce nu cunosc geniul limbii ebraice, este următoarea: Melchisedec este preotul Dumnezeului celui Preaînalt, *El Elion*; *El Elion* este echivalentul lui *Emanuel*, aceste două nume având exact același număr¹⁴. Această echivalență arată că e vorba de două desemnări ale aceluiași principiu divin, considerat doar sub două raporturi diferite: în lumea cerească este *El Elion*; în manifestarea lui în

lumea noastră este *Emanuel* („Dumnezeu cu noi” sau „Dumnezeu în noi”). Rezultă de aici următoarea consecință: sacerdoțiul lui Melchisedec este cel al lui *El Elion*; sacerdoțiul creștin, care este o participare a însuși sacerdoțiului lui Hristos, e cel al lui *Emanuel*; prin urmare, dacă *El Elion* și *Emanuel* nu sunt decât unul și același principiu, la fel, aceste două sacerdoții nu sunt decât unul, iar sacerdoțiul creștin, care de altfel presupune în mod esențial jertfa euharistică sub forma pâinii și a vinului, este cu adevărat „după rânduiala lui Melchisedec”.

În sfârșit, Melchisedec nu este singurul personaj care, în Scriptură, apare cu dublul caracter de preot și rege; într-adevăr, în Noul Testament regăsim unirea acestor două funcțiuni în Regii-Magi, fapt ce ne poate determina să gândim că există o legătură foarte directă între aceștia și Melchisedec, sau, altfel spus, că e vorba în cele două cazuri de reprezentanții unei singure și aceleași autorități. Or, Regii-Magi, prin cinstirea pe care i-o aduc lui Hristos și prin darurile pe care i le oferă, recunosc în mod expres în El sursa acestei autorități în toate domeniile în care ea se exercită: primul îi oferă aur și îl salută ca rege; al doilea îi oferă tămâie și îl salută ca preot; în fine, al treilea îi oferă smirnă sau balsamul nesticăciunii¹⁵ și îl salută ca profet sau maestru prin excelență, ceea ce corespunde în mod direct *principiului comun al celor două puteri, sacerdotală și regală*. Cinstirea îi este astfel adusă lui Hristos, de la nașterea sa umană, în cele „trei lumi” despre care vorbesc toate doctrinele orientale: lumea terestră, lumea intermediară și lumea cerească; și cei care i-o aduc nu sunt alții decât păstrătorii autentici ai Tradiției primordiale, paznicii moștenirii Revelației date umanității în Paradisul terestru. Aceasta este cel puțin concluzia care, pentru noi, reiese foarte clar din compararea unor mărturii concordante ce se întâlnesc, în această privință, la toate popoarele; și de altfel, sub formele diverse pe care le îmbracă de-a lungul timpului, sub vălurile mai mult sau mai puțin dense ce o ascund uneori de privirile celor ce rămân la aparențele exterioare, această mare Tradiție primordială a fost mereu, în realitate, unica Religie adevă-

rată a întregii umanități. Atitudinea reprezentanților acestei Tradiții, așa cum ne-o prezintă Evanghelia, n-ar trebui privită, dacă se-nțelege despre ce e vorba, ca una din cele mai admirabile dovezi ale divinității lui Hristos și ca recunoașterea decisivă a Sacerdoțiului și Regalității supreme ce îi aparțin cu adevărat „după rânduiala lui Melchisedec”?

Traducere de Daniel HOBLEA

* Articol publicat în revista *Le Christ-Roi*, la Paray-le-Monial, mai-iunie 1927, reeditat în *Études Traditionnelles*, ianuarie-iunie 1962.

¹ *Tractacus de Moribus et Officio episcoporum*, III, 9.

² *Epistola către evrei*, VII, 11-17.

³ *Psalmul CIX*, 4.

⁴ Doar mai târziu numele lui Avram a fost schimbat în Avraam (*Geneza*, XVII).

⁵ *Geneza*, XIV, 18-20.

⁶ Într-adevăr, asta înseamnă literalmente *Melki-Tsedeq* în ebraică.

⁷ *Epistola către evrei*, VII, 1-3.

⁸ *Ibid.*, VII, 7.

⁹ *Ibid.*, VII, 8-10.

¹⁰ *Ibid.*, VII, 20-22.

¹¹ *Ibid.*, V, 11.

¹² Unirea celor două puteri, în virtutea raporturilor lor cu ordinea divin și uman, poate fi privită, într-un anumit sens, ca prefigurarea unirii naturilor divină și umană în persoana lui Hristos.

¹³ Această diferență este afirmată clar în unele texte evanghelice, de pildă în acesta: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum da lumea vă dau Eu” (*Ioan*, XIV, 27).

¹⁴ În ebraică, fiecare literă a alfabetului are o valoare numerică; și valoarea numerică a unui nume este suma valorilor numerice ale literelor din care este format; astfel, numărul celor două nume *El Elion* și *Emanuel* este 197.

¹⁵ Arborii cu rășini nesticăcioase joacă un rol important în simbolism, cu sensul de înviere și de nemurire; în particular, ei au fost luați uneori, cu acest titlu, ca embleme ale lui Hristos. E adevărat că i s-a dat smirnei și o altă semnificație, raportată exclusiv la umanitatea lui Hristos; însă noi credem că e vorba aici de o interpretare cu totul modernă, a cărei valoare din punct de vedere tradițional este contestabilă.

Colinde

Iesă Crăciun cel Bătrân
Să le deie la boi fân
Află boii rumăgân'
Și on fiu nebotezat.
El în brață l-o luat
Îl luară și-l dusă ră
La fântâna li Iuân
Și Iuân l-o botezat
Mândru nume i-o aflat
Mândru nume, Domn di-a nost'

Pă nume Iisus Hristos.

*
Noi umblăm și corindăm
Pe Fiul Sfânt să-l aflăm
Și-am umblat și-am corindat
Și pe Iisus l-am aflat
În iesle de boi culcat
Boii-n coarne l-o luat
Sus la Liordan l-o dat
Mândru nume i-o aflat.

(Din volumul *Satul risipit de vreme - folclor literar din Valea Ciurenilor*, autor Traian Dârjan, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2016)

*
Ce sară-i în astă sară?
Sara Crăciunuli nost'
S-o născut Iisus Hristos
Mare bucurie-o fost
Și-o fost bucurie mare
Că-ntr-o zi de sărbătoare
S-o născut Fiul Cel Sfânt
Oariunde pă pământ.

Malaxorul de iarnă

■ **Liniște, pace, perversiuni, heppiend: tineri poeți maghiari din Transilvania, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2016.**

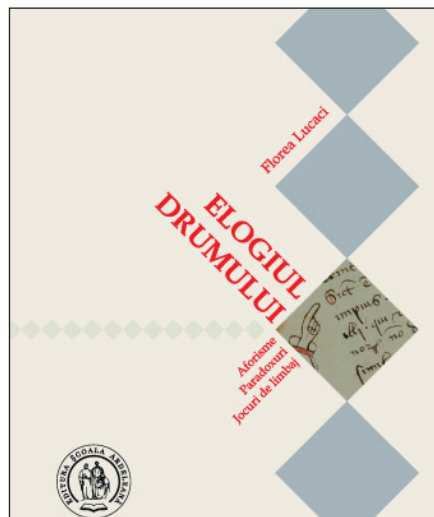
Volum tradus de Andrei Dósa, îngrijit de Ștefan Baghiu și editat de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud (președinte: Emil-Radu Moldovan) prin Biblioteca Județeană „George Coșbuc” (director: Ioan Pinte, care este și lectorul volumului), în urma taberei „Lucian Blaga – Atelierele de poezie. Tineri poeți români și maghiari”, 26-30 iulie 2015. Această antologie cuprinde creații ale poezilor: Ferenc André (Miercurea Ciuc), Botond Fischer (Carei), Mária Magdolna Gondos (Miercurea Ciuc), Gothár Tamás (Miercurea Ciuc), Benji Horváth (Târgu Mureș), Ágnes Kali (Sfântu Gheorghe), Árpád Kulcsár (Fântânele, jud. Mureș), Zalán Serestély (Târgu Secuiesc), László Edgár Varga (Marghita).

■ **Daniel Bogar, În gând urat, Editura Eco Transilvan, Cluj-Napoca, 2016.**

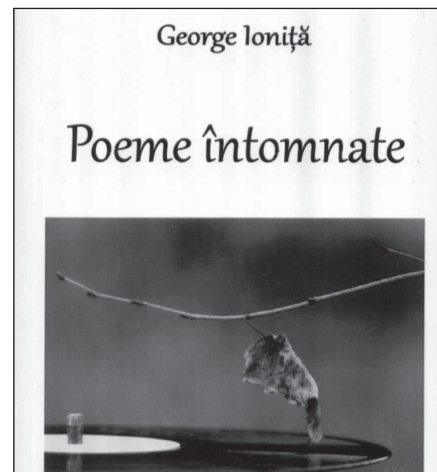
„Un debut frisonant, un scriitor despre care cu siguranță că se va vorbi mult și sper că bine! Născut la 25 septembrie 1998 la Baia Mare, el este elev în clasa a XII-a la Colegiul Tehnic «Ion V. Brătianu» din Satu Mare. Daniel este un om implicat în viața culturală a urbei, și în calitate de director executiv al Asociației Culturale «Sătmărenii» a realizat până acum câteva minunății de evenimente...” (Felician Pop). Îi dorim succes, „inspirație și transpirație” mai tânărului nostru tiz baimărean...

■ **Florea Lucaci, Elogiul drumului – Aforisme. Paradoxuri. Jocuri de limbaj, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.**

Aflăm despre autor că este profesor în cadrul Școlii doctorale de Filosofie de la Facultatea de Vest din Timișoara; specializat în filosofia creației, hermeneutică și filosofia religiei, cum rezultă și din titlurile altor cărți scrise de el: *Creație și umanism. Încercare asupra ideii de creație* (1989); *Creație și ființare. Un temei în ontologia umanului* (2002); *Propoziții biblice. Interpretări logico-filosofice* (2005); *Ființa. De la Parmenides la începuturile filosofiei creștine* (2008); *Avatarul ideii de absolut. De la Kant la filosofia limbajului* (2008).

■ **George Ioniță, Poeme întomnate, Editura Singur, Târgoviște, 2016.**

Volumul său de debut, *Panta Rei* (2000), a fost prefațat de Cezar Ivănescu, care nota despre autor: „(...) scrie o inteligentă poezie de notație. Poet autentic la nivelul trăirii, de o sinceritate debordantă”. A mai scris volumele de poezie: *Umbre* (2001), *Prizonierul unei clipe* (2003), *Labirinturi* (2006), *Rănită, umbra mea* (2011), *Cuvinte tăcute* (2012). Este membru al Ligii Scriitorilor din România și al Societății Scriitorilor Târgovișteni.

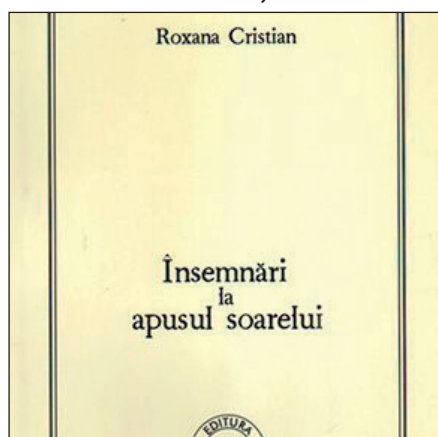
■ **Paul Strepol, Mușuroiul de speranțe (povestiri), ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Placebo, Brăila, 2016.**

Autorul este sălăjean de origine (din Domnin, cu liceul absolvit în Jibou), a studiat Cibernetica la ASE București și actualmente

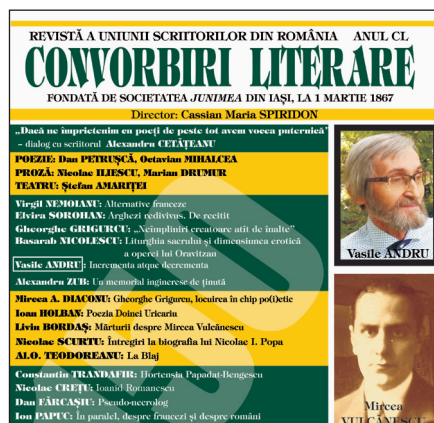
este administrator la o companie din Brăila. La sfârșitul acestui volum are două referințe critice din anii '90, din care spicuim: „Cu tenacitatea celor decizi să învingă, ardeleanul cu nume literar atât de puțin ardelenesc are toate șansele de a deveni un nume pe tărâmul literelor” (Dumitru Micu); „Autorul e stăpân pe o gamă variată de resurse, atât în direcția sondării psihologiei personajelor și a notației, în semnalarea prozaicului, cât și în exploatarea aspectelor comice” (Cornel Regman).

■ **Roxana Cristian, *Însemnări la apusul soarelui*, Editura Rosmarin, București, 2016.**

Din postfața lui Dan Stanca: „Roxana Cristian se află pur și simplu în fața misterului pe care-l trăiește nemijlocit și este purtată de duh într-un mod firesc, fără efort, fără a face caz de erudiție, fără a se preface că este credincioasă, fără să facă ifose și false smernii. Este ea însăși, după o viață în care a trăit tradiția cu toată ființa, din care știe să elimine emfaza. (...) cartea Roxanei Cristian este o formă culturală a rugăciunii”. Câteva din textele acestui volum de excepție au apărut și în revista „Caiete Silvane”.

■ **Convorbiri literare, nr. 10 (250), octombrie 2016.** La rubrica „Inedit”, concitadinul nostru, orientalistul Liviu Bordaș, își continuă contribuția „Mărturii despre Mircea Vulcănescu din arhiva lui Mircea Eliade” (III).

Mai semnalăm din acest număr al venerabilei reviste ieșene: Virgil Nemoianu – *Alternative franceze*; Gheorghe Grigurcu – „*Neîmpliniri creatoare atât de înalte*”; Basarab Nicolescu – *Liturgia sacrului și dimensiunea erotică a operei lui Oravitzan*; Vasile Andru – *Incrementa atque decrementa*; Mircea A. Diaconu – *Gheorghe Grigurcu, locuirea în chip po(i)etic*; Ion Papuc – *În paralel, despre francezi și despre români*; Ovidiu Pecican – *Fascinația eminesciană...*

■ **Mozaicul, nr. 9 (215), 2016.**

O bună parte din acest număr al revistei craiovene este dedicat memoriei lui Virgil Ierunca, de la plecarea căruia se împlinesc zece ani: Mihaela Albu – *O existență în slujba Cuvântului – Virgil Ierunca (1920-2006)*; Dan Angheliescu – *Virgil Ierunca și rostirea poetică*; Libuše Valentová / Praga – *Privirea lui Virgil Ierunca*; Camelia Zăbavă – *Ironia și pamfletul – arme ale cuvântului în scrierile lui Virgil Ierunca*; Lucreția Bârlădeanu / Paris – *Virgil Ierunca între literatură și viață*; Mircea Popescu – *Virgil Ierunca „ROMÂNEȘTE”, Paris, Fundația Regală Universitară Carol I, 1964...*

(D.H.)

■ *Discobolul*, nr. 223-224-225, iunie-iulie-august 2016

Cu un poem de o retorică doar tangentă cu poezia și deschisă mai mult spre ceea ce se cheamă „cugutare sacră” debutează cel mai

recent număr al revistei *Discobolul*. Invocând „vanități”, „cruzimi”, „atrocități”, „încrâncenări”, „răfuiele”, poemul se numește *Un alt dialog cu Aurel Pantea* și e semnat de Kocsis Francisko, indiciu clar că între spiritele subțiri se comunică prin forța cuvântului. Din cele zece cronici de carte ale revistei, remarcăm câteva. Pornind de la un eseu despre Ionesco, semnat de Marian Victor Buciu, Iulian Boldea îi trasează acestuia un comprehensiv portret critic. Nicolae Oprea glosează, într-o consistentă cronică, despre cea dintâi monografie critică a unui poet cu destin tragic din generația nouăzecistă: *Cristian Popescu. Arlechinada tragică*, semnată de Gabriela Gheorghisor. Cronica unui jurnal de călătorie atent lecturat de către Cornel Nistea are ca subiect o carte de Mircea Petean, sugestiv intitulată, *La drum*. Zece noi poeme de dragoste publică Aurel Pantea, fidel formulei stilistice care l-a consacrat, dar, ideatic și gestual, parcă mai firesc decât oricând. Al Cistelecan a ajuns la al treilea „seminar” despre poeziile lui Bacovia. Stilul criticului e inconfundabil. Sagacitatea, ironia, fantezia verbală se întind cu can-dori nebănuite. Ideea centrală în poemul *Decembrie* este estetizarea morții. Centenarul DADA e marcat prin traducerea și prezentarea de către Ion Pop a unui eseu poematice de Tristan Tzara, axat pe componenta onirică a poeziei și pe mecanismele suprarealiste ale creației. Dintre poemele lui Constantin Cubleșan, oricum o surpriză plăcută, alegem *Cuvântul*, veritabilă „ars poetica”, iar de la Eugen Evu, *Dedicația*. Capitolul epic, foarte bine prezentat, indică un reviriment al prozei scurte. Cei 150 de ani de la nașterea lui Coșbuc sunt omagiați într-o fascicolă de aproape 70 de pagini, prin trei articole de istorie literară, și o consistentă antologie din opera poetului. Cronica plastică, rubrica de traduceri și cunoscuta *Archaeologica* întregesc acest număr dens al *Discobolului*.

(V.M.)

HYPOCRISY

Expoziția graficianului Keresztes József Róbert

O expoziție deosebit de interesantă de grafică semnată de artistul plastic sălăjean Keresztes József Róbert a fost prezentată publicului zălăuan în cadrul Festivalului Artelor MUZA FEST începând de marți, 8 noiembrie 2016, în sala de expoziții a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Tehnica de linogravură color și în alb-negru folosită în realizarea lucrărilor prezentate cu ocazia acestei expoziții ni-l prezintă pe artistul sălăjean aflat la cea de-a doua sa expoziție personală la Zalău ca un meșter sensibil în utilizarea dălțiței și un inițiat în tainele rafinamentului cromatic, tipic grafic. Suprapunerilor grafice realizate prin plăci multiple, deseori chiar

trei-patru straturi, li se alătură un simț dezvoltat al compoziției care atrage atenția prin formule neașteptate și asocieri iconografice surprinzătoare. Tematica ipocriziei de natură religioasă, socială, sentimentală etc. este suportul conceptual al suitei de lucrări unitare stilistic și tehnic. Piese unice și tiraje multiplicabile mărturisesc despre munca susținută, deosebit de ingenioasă a artistului, despre aplecarea cu cea mai mare seriozitate asupra subiectelor alese, care într-o notă de remarcabilă noblețe, dovedesc respectul profund față de meșteșug și față de tema aleasă a artistului.

SZABÓ Attila